This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Celt
2158
1.55

3 2044 010 380 301

Celt 2158.[illegible]

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

VE RI TAS

PURCHASED FROM THE
INCOME OF THE
FRED NORRIS ROBINSON
CELTIC FUND

MUINNTEAR ĊIARRAIḊE ROIṀ AN DROĊ-ṠAOĠAL

leis an

AṪAIR PÁDRAIG UA DUINNÍN

Iar n-a ċur amaċ do
M. H. GILL AGUS A ṀAC
I Sráid Uí Ċonaill Uaċtraiġ, i mBaile Áṫa Cliaṫ
1905

2158.1.55

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
NOV 29 1967

6672

Brúin ⁊ Ó Nualláin, Baile Áṫa Cliaṫ.

AN CLÁR.

Caibidil	Leaṫanaċ
I.—Réaṁ-ḟocal	1
II.—Béasa na ndaoine	4
III.—Cráiḃṫeaċt na ndaoine	13
IV.—Féile na ndaoine	20
V.—Dá gCaiṫeaṁ ar a gcuid talaiṁ	31
VI.—An Dliġe	41
VII.—Coṁarsantaċt	48
VIII.—Ag dul go hAmerica	54
IX.—Tórraṁ is Tionnlacain na Marḃ	62
X.—Droiċ-ṫréiṫe na ndaoine	68
XI.—An droċ-Ṡaoġal	75
XII.—Creideaṁ agus Gorta	86
XIII.—Saoġal 'san dtuaiṫ	98

At secura quies et nescia fallere vita
Dives opum variarum, at latis otia fundis
Speluncae vivique lacus, at frigida Tempe
Mugitusque boum mollesque sub arbore somni
Non absunt ; illic saltus et lustra ferarum
Et patiens operum exiguoque adsueta juventus,
Sacra deum sanctique patres, Extrema per illos
Justitia excedens terris vestigia fecit.

VIRGIL, *Georg.* 467-473.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini.

Ibid. 532.

Muinntear Ċiarraiḋe roiṁ an Droċ-Ṡaoġal.

I.—Réaṁ-ḟocal.

Is beag ná gur mar a ċéile na daoine i gCiarraiḋe is i gConntae Ċorcaiġe is i gConntae Luimniġ, aċt is fusa ḋam tráċt ar an rud go ḃfuil eolas cruinn, cinnte agam air; agus ó's i gCiarraiḋe do rugaḋ is do beaṫuiġeaḋ mé ní fuláir dam cáiliḋeaċt na gCiarraiḋeaċ, a mbéasa is a nósa do ṫuigsint, agus is é mo ṫuairim gur tairḃeaċ an rud tuairisc éigin orṫa do ċur ós coṁair an tsaoġail as Gaeḋilg. As tráċt ar ṁuinntir Ċiarraiḋe ḋam tráċtaim ar ṁuinntir na Muṁan ar fad.

Tá eagla orm, áṁṫaċ, dá ġearraċt é ó ḃí an droċ-ṡaoġal ann, gur mór do ċuaiḋ na daoine ċum deiriḋ i riṫ na haimsire sin. Ní ḟéadfaḋ an scéal gan ḃeiṫ aṁlaiḋ is a mbíonn dá n-aos óg ag teiċeaḋ uaṫa ó ḃliaḋain go bliaḋain agus gan a dteanga ḋílis go bláṫṁar beo-abaiḋ ag an méid ḟanann 'sa ḃaile ḋíoḃ. Is iomḋa bliaḋain daor doċt, leis, ó'n aimsir sin i leiṫ, agus baḋ ḋian iad na tiġearnaiḋe talṁan, is baḋ neaṁ-ṫruaiġṁéileaċ do ḃainidís cíos is cáin de na daoiniḃ boċta, is baḋ neaṁscruplaċ do ċaiṫidís amaċ ar an mbóṫar iad féin agus a leanḃaiḋe óga gan dóṫain na hoiḋċe d'ḟágaint aca ná taoḃán ná scraiṫ ós a gcionn ná foiṫin ó'n ngaoiṫ ná díon ó'n ḃfearṫainn i lár an ġeiṁriḋ.

Tá eagla orm, adeirim, ná fuil na daoine ċóṁ fial, ċóṁ fáilteaċ, ċóṁ geal-ġáireaċ, ċóṁ soilḃir, ċóṁ daonnaċtaċ, cóṁ cráiḃṫeaċ, ċóṁ glic, ċóṁ cliste is ḃídís 'san tsean-aimsir roiṁ an droċ-ṡaoġal, aċt le congnaṁ Dé is ag dul i ḃfeaḃas a ḃeiḋ siad as so amaċ. Molaḋ le Dia tá an báire casta aca. Cibé leoiṫne beag gaoiṫe atá amuiġ is leo atá sé. Tá neart is fuinneaṁ 'n-a gcuisleannaiḃ agus is é mo ṫuairim go n-aireoċar scéala maiṫe uaṫa roiṁ ṫráṫnóna. Tá teagasc aca dá ḟaġáil anois ná fuaradar a leiṫéid riaṁ roiṁe seo; tá an púicín draoiḋeaċta ag tuitim ó n-a súiliḃ; tá breis eolais aca ar ċúrsaiḋiḃ an tsaoġail, tá greim aca dá ḃreiṫ ar a gcuid talṁan ó ḃliaḋain go bliaḋain. Tá ciall is éifeaċt ag teaċt dóiḃ. Ḃíonn a ṁalairt de ċúram anois orṫa seoċas ḃeiṫ ag troid is ag bruiġean is ag bascaḋ a ċéile ar aontaiḋiḃ is ar ċros-ḃóiṫriḃ. 'Sé truaġ an scéil é go ḃfuil an t-aos óg ag imṫeaċt leo féin ar ḟairrgiḋiḃ fuara gaċ lá ḃeireann orainn agus go ḃfágann sain go dealḃ, doilḃ na teinteáin ag a muinntir, is go n-imṫiġeann sult is scléip is caiṫeaṁ aimsire leo, is ná fuil de ċúram ar a ḃfuil ag éirġe suas aċt iad féin d'ullṁuġaḋ ċum teiċte leó féin ċóṁ luaṫ i nÉirinn is ḃéaraid ar an oiread airgid is ḃéaraiḋ tar lear iad.

Sean-Ġaeḋil ar fad geall leis is eaḋ muinntear

Ċiarraiḋe. Gan amras do ċuir daoine ó Ṡasana is ó áiteannaiḃ eile fúṫa annso is annsúd ar fuaid na conntae; aċt ní mór dá slioċt le fáġáil i ndiu, agus an méid atá ann díoḃ cad eile iad aċt Gaeḋil anois? Mar a mbeaḋ a n-ainmneaċa amáin is ar éigeaṅ d'aiṫneoċṫá tar a ċéile iad féin is na sean-Ġaeḋil. Tá foċ-ḋuine uasal le fáġáil do ḟíolruiġ ó ṫreiḃ éigin Ġallda is ná bíonn caidreaṁ aige féin ná ag a ċlainn le na daoiniḃ do ċoṁnuiḋeann mór-dtimċeall is ná laḃrann is ná tuigeann aċt Béarla. Abair gur fear Gallda duine de'n tsaġas sain má's maiṫ leat, is suaraċ le ráḋ a leiṫéid seoċas an sluaġ Gaeḋealaċ ḟealḃuiġeas na bailte beaga is na bailte móra, na réiḋte is na gleannta ó ḟleasaiḃ na hAbann Móire go hOileán Dairḃre is ó ḃruaċ na Sionann go Baoi Béarra. Ní mór d'uaisliḃ de'n tsaġas sain againn fá láiṫir agus is suaraċ an méala é.

II.—Béasa na nDaoine.

Do ċuirinn cluas is leaṫ-ċeann orm féin is mé im' ṗáiste beag ag éisteaċt le seandaoiniḃ ag tráċt ar an tsean-aimsir agus ar an saoġal a ḃíoḋ aca sul ar ṫáinig na droiċ-ḃliaḋanta do ṁill an fóġṁar orṫa is d'ḟág gan biaḋ gan bólaċt iad. Ag gaḃáil tríd an tír anois duit buḋ ḋóiġ leat gur fásaċ fiaḋáin í seoċas an ċuma ḃíoḋ uirṫi sul ar ṫáinig an droċ-ṡaoġal. Ḃíoḋ tiġṫe ins gaċ aon-ḃall an taca sain, ar ṫaoḃ an ḃóṫair, i n-íoċtar an ġleanna, ar ċliaṫán an ċnuic; ḃíoḋ tiġṫe cruinniġṫe le ċéile 'n-a ndeiċneaḃraiḃ fá ġéagaiḃ crann; tiġṫe beaga, ísle, daingne do b'eaḋ iad, agus baḋ ṁaiṫ, láidir, cluṫṁar an braṫ tuiġe ḃíoḋ mar ḋíon orṫa. Baḋ ġeall le sráid gaċ baile aca agus is minic ḃíoḋ na tiġṫe curṫa i gceann a ċéile go díreaċ fá mar ċífeá 'sna sráidiḃ iad. Ḃíoḋ gaċ aon tiġ lán de ḋaoiniḃ—páistiḋe beaga, buaċailliḋe óga, cailíniḋe óga, agus seandaoine. Ḃídís go léir idir óg is aosta go folláin, láidir, cumasaċ.

Go deiṁin is mór an t-éaċt a raiḃ de ḋaoiniḃ san dúṫaiġ an taca sain. Adeirṫiḋe liom go mḃíoḋ ós cionn ceiṫre ċéad 'n-a gcoṁnuiḋe i n-aon ḃaile aṁáin ná fuil ann aċt timċeall 500 acra ar fad; agus go mbíoḋ feiste is slaċt orṫa, leis. Tá an baile céadna sain 'n-a ḋearg-ḟásaċ anois; tá na sean-tiġṫe go léir ar lár ann, agus i n-ionad féar is coirce is prátaiḋe do ṫaḃairt, is aṁlaiḋ atá an talaṁ ag coṫuġaḋ na naoscaċ is na ngirrḟiḋṫe, is an fionnán is an tseisc ag fás mar a mbíoḋ móinḟéir ḟairsinge bláṫṁara trí fiċid bliaḋan ó ṡoin.

’San tsean-aimsir ní ḃíoḋ an oiread daoine ag dul go hAmerica ná go Sasana ná go hAlbain is mar ḃíonn anois, agus d’ḟanaḋ gaċ aon líon tiġe i dteannta a ċéile go dtí go mbídís ’n-a ḃfearaiḃ is ’n-a mnáiḃ; agus an uair sin féin is mall do scaipidís. Is minic d’ḟanaḋ an buaċaill baḋ ṡine gan pósaḋ go ndéanfaiḋe treo do’n gcuid eile—do na cailíniḋiḃ go háiriṫe. Is minic a ḃíoḋ scata mór páistiḋe i n-aon tiġ aṁáin ag braṫ ar ṫoraḋ na talṁan ċum iad do ċoṫuġaḋ. Aċt buḋ ṡuaraċ an rud do ċoṫóċaḋ iad an aimsear sin. Ḃíoḋ prátaiḋe go saor, raiḋseaṁail, agus go hálainn ar fad le n-iṫe, agus dar ndóiġ ḃíoḋ bainne ’n-a ṡlaodaiḃ ag feirmeoiriḋiḃ. Ḃíoḋ bainne dá ċaiṫeaṁ amaċ an doras agus gan aon ṁeas air; ḃíoḋ bainne gléigeal dá ól ag na mucaiḃ is na madraiḋiḃ. Fiú amáin na daoine ḃí gan fód talṁan aca féin b’ḟuraiste dóiḃ bainne d’ḟaġáil gan ceannaċ gan airgead.

B’é gnáiṫ-ḃiaḋ na ndaoine ar fad idir feirmeoiriḋiḃ is daoiniḃ boċta ná prátaiḋe; prátaiḋe le haġaiḋ gaċ aon ḃéile, prátaiḋe mar nuaḋaċt; mar adeireaḋ fear darab leas-ainm “an fiġeadóir uaine.”

Prátaiḋe istoiḋċe,
Prátaiḋe um ló,
Is dá ’n-éireoċainn i meaḋón oiḋċe
Prátaiḋe ġeoḃainn.

Agus b’é an scéal céadna é ar fuaid na dúiṫċe ar fad. Ní ḃíoḋ ag daoiniḃ boċta agus ag feirmeoiriḋiḃ beaga leis na prátaiḋiḃ aċt bainne 'san earraċ agus 'san tsaṁraḋ, agus braon sáile nó scadán nó rud éigin de'n tsaġas sain 'san ngeiṁreaḋ 'nuair do ḃíoḋ an bainne gann, nó iad d'iṫe tur, an ceann beag mar annlann leis an gceann mór mar adeiridís féin.

Is iomḋa sogṁlas, áṁṫaċ, do ḃíoḋ ag na feirmeoiriḋiḃ acfuinneaċa i dteannta na bprátaiḋe. Ḃíoḋ an t-ím aca—ím úr, greanta,—ḃíoḋ an ḟeoil aca, ḃíoḋ na huiḃe aca, ḃíoḋ an ṁin ċoirce aca go raiḋseaṁail agus neart aca praiseaċ feola do ḃeiṫ aca gaċ aon oiḋċe 'san tseaċtṁain. Ḃíoḋ laoiġ-ḟeoil go minic aca, ḃíoḋ baiġreán is maoṫal aca, ḃíoḋ bainne beirḃṫe is óg-uaċtar aca. Ḃíoḋ sé mar ḃéas aca mairt do ṁarḃuġaḋ 'san ngeiṁreaḋ agus roinnt ċaoraċ, agus ḃíoḋ feoil aca i riṫ an ġeiṁriḋ is an earraiġ. D'ólaidís praiseaċ feola—'sé sin anḃruiṫ go mbeaḋ min ċoirce beirḃṫe ann—gaċ oiḋċe 'san tseaċtṁain i riṫ an ġeiṁriḋ, agus is í d'ḟágaḋ go reaṁar, beaṫuiġṫe iad. "Ḃí praiseaċ feola againn," arsa duine aca, "gaċ aon oiḋċe ó Ṡaṁain go Bealtaine agus ḃainfeaḋ dealg spíonáin fuil as gaċ aoinne againn Lá Bealtaine."

Aċt ḃíoḋ biaḋ maiṫ 'sna prátaiḋiḃ féin, agus 'san mbainne, agus gan an ḟeoil ná na saġsanna eile do ḃac. Mo léir, is ar na prátaiḋiḃ do ḃíoḋ an raṫ an aimsear sain, is iad d'ḟásaḋ go bláṫṁar agus is annaṁ do ṫagaḋ milleaḋ ná duiḃeaċán orṫa. Ḃuḋ ċuma cionnas ná cuiṫin do cuirfiḋe iad. D'airiġeas féin seandaoine 'gá ráḋ gur ṁinic do ḃíoḋ meiṫeal aca ag cur prátaiḋe Lá aonaiġ Ċille hÁirne—an ceaṫraṁaḋ lá de ṁí an Iuil, agus go ḃfásaḋ na prátaiḋe do cuirtiḋe an lá sain ċóṁ maiṫ is dá gcuirfiḋe Lá Bealtaine iad. Bíoḋ an samraḋ go breáġ agus an fóġṁar go hálainn agus de réir an tsean-ḟocail ní ḃíoḋ ann aċt samraḋ go Nodlaig agus as sain amaċ duḃluaċair na haimsire—putóga duḃa na bliaḋna as sain go Lá Féile Bríġde. Bíoḋ na prátaiḋe saor ag daoiniḃ boċta ḃíoḋ gan talaṁ aca féin. Is minic do ḃídis ar dá ċuirtiún nó ar ḋeiċ bpingne an ṗeic—deiċ gcloċa go leiṫ—nó fá ḃun ṗingne an ċloċ. Dá mbeaḋ airgead ag teastḃáil ó'n mnaoi nó ó'n mac is é rud a ḋéanfaidís ná prátaiḋe do ḋíol i ganfios d'ḟear an tiġe agus iad do ḋíol i ḃfad níḋ baḋ ḟaoire 'ná mar díolfaiḋe ar an margaḋ iad.

Mo ċráiḋteaċt, is raiḋseaṁail do ḃíoḋ na prátaiḋe i dtiġṫiḃ na ḃfeirmeoiriḋe. Is aṁlaiḋ do ḃíoḋ na cnapanna baḋ ḃreáġṫa gur luiġ súil an ṗeacaiġ riaṁ orṫa dá gcaiṫeaṁ ċum na muc is ċum na mbó. Bíoḋ cailíniḋe óga an tiġe go minic is gan aon níḋ le déanaṁ aca aċt beiṫ ag scúṫaḋ na bprátaiḋe n-álainn úd ó ṁaidin go hoiḋċe, ag baint an scruis asta agus ag déanaṁ saġas aráin de. Is minic d'airiġeas seandaoine ag tráċt ar an léir-scrios do-ġníṫí ar na prátaiḋiḃ ar an gcuma sain agus b'é a dtuairim gur mar ġeall ar an dtarcuisne is an droċ-úsáid d'ḟágaḋ biaḋ na ndaoine ar an tsliġe sin do ċuir Dia scannraḋ an droċ-ṡaoġail ċúġainn 'n-a ḋiaiḋ sin.

Bíoḋ an coirce, leis, go tiuġ, toraṁail ag na daoiniḃ agus bróċanna ins gaċ baile ċum é ṁeilt. Bíoḋ pairte cruiṫneaċta nó páirc ḟeagail annso is annsúd agus ní misde a ráḋ go mbíoḋ a ndóṫain de ṫuiġe ċluṫṁair ḟlaċtṁair, ag na daoiniḃ ċum clúdaċ do ċur ar a dtiġṫiḃ. Ní raiḃ easḃaiḋ bíḋ ar aoinne. An té ná bíoḋ talaṁ aige féin ċum prátaiḋe is coirce do ċur do-ġeiḃeaḋ sé páirc nó pairte ó ḟeirmeoir éigin le saoṫruġaḋ, aċt laeṫeanta oibre do ṫaḃairt 'n-a ionad nó díol ar ar ċuma éigin eile. Bíoḋ airgead gann go leor; ġeoḃṫaiḋe caora ar leaṫ-ċoróin agus bó ḃreáġ ṫórmaiġ ar an deiċ fiċead. Ní ḃíoḋ de ṫuarastal ag buaċaill aimsire agus é ag déanaṁ oibre fir, aċt coróin 'san ráiṫe agus a ċoṫuġaḋ. Agus, go deiṁin, ḃíoḋ sé sásta leis an méid sin. Ní ḃíoḋ aon ṁór-ċostas air ná aon ġáḃaḋ le hairgead aige.

Is annaṁ do ceannuiġṫiḋe éadaċ 'sna siopaiḋiḃ, agus baḋ ḟuaraċ an díoġḃáil é, mar gur daor, loḃṫa a ḃíd earraiḋe na siopa. Do-ġníṫí bréid ḃreáġ ḟóġanta d'olann na gcaoraċ, agus plainnín cluṫṁar ċum gearr-ċasóg do na fearaiḃ i gcoṁair an ġeiṁriḋ agus ċum cótaiḋe is fallaingiḋe do na mnáiḃ agus stocaiḋe láidre, buanṁara 'n-a dteannta sain. Do-ġníṫí léinteaċa de'n anairt is ḃídís ċóṁ téagarṫa sain gur ḋóiġ leat ná beidís caiṫte go bráṫ. B'ḟéidir go gceannóċaḋ fear an tiġe blúire d'éadaċ córda nó d'éadaċ éigin eile 'san tsiopa ċum brístiḋe do ḋéanaṁ de dó féin is dá ċlainn ṁac agus go mbuḋ ṁaiṫ le mnaoi an tiġe clóca breáġ nuaḋ do ḃeiṫ aici de ḋaor-éadaċ an tsiopa, nó hainciosuiriḋe bláṫṁara nó caiḋp Doṁnaiġ. Aċt 'sa ḃaile is eaḋ do sníṁtiḋe urṁór d'éadaċ na ndaoine agus dá ḃríġ sin ḃíoḋ rud le déanaṁ ag gaċ aoinne. Bíoḋ na mná óga ag sníoṁ na holna nó dá cíoraḋ, nó ag déanaṁ stocaiḋe nó ag córuġaḋ lín, nó ag fuaġáil, go mór-ṁór 'san ngeiṁreaḋ nuair ḃíoḋ na hoiḋċeanta fada ann agus ná féadfaiḋe aon niḋ do ḋéanaṁ lasmuiġ. 'Seaḋ, agus do-ġníṫí éadaċ leabṫan, leis, 'sa ḃaile, cuilteanna breáġṫa, troma, seascara, bratlíníḋe deasa, míne, slaċtṁara. Ag dul fúṫa sain duit is beag an ḃeann do ḃeaḋ agat ar ḟuaċt an ġeiṁriḋ.

Ó Ṡaṁain go Lá Ḟéile Briġde ḃíoḋ sé de ḃéas aca gan aċt an dá ḃéile do ċaiṫeaṁ 'san ló—béile na maidne, is béile na hoiḋċe. Níor ḃ'ḟiú leo suiḋe ċum dinnéir i lár an lae i riṫ na haimsire sin óir ná raiḃ aon ḟaid 'san ló agus gan aon obair ṫrom le déanaṁ an taca sain. Taréis tuitim na hoiḋċe nuair a ḃeaḋ gaċ aon níḋ déanta aca agus treo curṫa ar na buaiḃ agus smollán giuṁaise ag ḃlaoḋmaḋ ar an dteinteán ḃí neart aca biaḋ do ċaiṫeaṁ ar a suaiṁneas agus níor ġáḃaḋ ḋóiḃ aon deaḃaḋ do ḃeiṫ orṫa ag fágaint an ḃúird. “Cuir síos an dinnéar,” adeireaḋ an buaċaill le n-a ṁáiġistreás, “ġaḃ Briġid soir 's a sciaṫ aici” nó “cuir síos mo ḟuipéar, ġaḃ Pádraig siar 'sa ċleiṫ aige.” I mí an Iuil ḃíoḋ na sean-ṗrátaiḋe go gann agus gan na prátaiḋe nuaḋa dá mbaint. Dá ḃríġ sin ċaiṫeaḋ na daoine boċta ḃeiṫ ag ceannaċ ṗlúir nó mine nó ag tabairt taoiḃ le min ċoirce is le rudaiḋiḃ de'n tsaġas sain. I mí na Luġnasa ḃíoḋ na prátaiḋe nuaḋa aca, aċt is ar éigean do ḃídís ullaṁ ċum bainte, agus ní ḃíoḋ biaḋ ná strus i gceart ionnta go dtí tamall amaċ 'san ḃfóġṁar. I lár an ḟóġṁair nuair a ḃíoḋ na daoine óga go giodamaċ adeireaḋ duine: “tá teasḃaċ orṫa so anois ó tá an plúr ag teaċt 'san bpráta aca.”

'San ngeiṁreaḋ ní ḋéanaḋ na fir aon obair ṫrom, ḃídís ag gaḃáil de'n aoileaċ, ag soláṫar giuṁaise, ag baint na heasraċ nó ag gearraḋ is ag brúġaḋ an aitinn nó ag déanaṁ claḋṫaċ. Ḃíoḋ na mná ag gaḃáil de'n olann nó ag fuaġáil, agus a ndóċain caoi ag an dá ṫaoḃ ċum suilt is scléipe is caiṫeaṁ aimsire.

Ologón! is ag na daoiniḃ úd ḃíoḋ an tsláinte, is iad a ḃíoḋ go láidir, calma, gan tinneas ná breoiḋteaċt, gan gáḃaḋ le doċtúiriḋiḃ ná le stuifeannaiḃ leiġis. Ní hé ná go dtagaḋ aicíd annso is annsúd is go mbíoḋ an fiaḃras go gnóṫaċ ṫall 's i ḃfus i measc na mbailte agus go dtugaḋ an ḃruitíneaċ turas bliaḋantaṁail orṫa gan fán. Aċt feaḃas gnáṫ-ḟláinte na ndaoine is é do ċuirfeaḋ iongnaḋ ar an saoġal anois. Is minic d' imṫiġeaḋ an t-aos óg gan bróg gan stoca fiú i lár an ġeiṁriḋ agus gan luid ar a gceann. Ní ḃíoḋ eagla roiṁ ġaoiṫ ná fuaċt orṫa is níor ḃ'ḟeárr leo rud a ḃeaḋ fá n-a gcosaiḃ ná sioc is sneaċta is iad do ḃeiṫ ag briosc-ċnagarnaiġ. Ní ḃíoḋ aon ġnó de ḋoċtúiriḋiḃ an aimsear sain. B'ḟéidir go mbeaḋ duine amuiġ ag gaḃáil d'uisciḋiḃ nó ag daingniuġaḋ agus go dtiocfaḋ báisteaċ gan ċoinne agus go mbeaḋ sé fliuċ go croiceann agus ná beaḋ neart aige teaċt isteaċ go dtí an teine. Ṫagaḋ sé aḃaile istoiḋċe agus ceoċán air, agus ċaiṫeaḋ sé suiḋe cois na teineaḋ ar feaḋ lae nó ḋó le slaodán. Aċt 'n-a ḋiaiḋ sin ḃíoḋ sé ċóṁ folláin is ḃí sé riaṁ.

Is ag an aos óg sain a ḃíoḋ na fiacla, gan pian gan tinneas gan briseaḋ gan loḃaḋ. Is beag ná go ḃféadfaidís na cloċa féin a ċogaint. Is mór idir an aimsir sin agus an aimsir seo gur ar éigean atá fiacail i mbéal ar n-aosa óig. Baḋ ṫreise na fir i ḃfad ná mar atáid anois, baḋ ṁó é a n-obair lae. Ní'l fir 'n-a mbeaṫaiḋ anois a ḋéanfaḋ leaṫ a gcuid oibre. Cá ḃfuil na fir fá láiṫir a ḋéanfaḋ róṁar nó grafaḋ nó spealadóireaċt leo; nó a ċoimeádfaḋ radarc orṫa ag siuḃal an ḃóṫair. Níor ḃ'aon níḋ le fear dá ḟiċid míle do ṡiuḃal lá geiṁriḋ agus buḋ ḃeag an tuirse ḃeaḋ 'n-a ḋiaiḋ sin air. Bíoḋ na fir an uair sin ċóṁ láidir le capallaiḃ na haimsire seo agus ċóṁ mear, lúṫṁar, luaimneaċ leo, leis. Do ċuirfeaḋ sé iongnaḋ ort—méid is áilneaċt a gcuid oibre ar péiḋtiḃ nó ar ḃántaiḃ, ag róṁar na gclas nó ag tiormuġaḋ an ḃogaiġ, nó ag buanaḋ nó ag grafaḋ. Buḋ ḃreáġ leat ḃeiṫ ag féaċaint ar ṁeiṫil ag obair ar a lán-diċeall. Fiċe fear nó mar sin—clais dá baint ag gaċ fear díoḃ—ag sáṫaḋ na ráṁainne i dtalaṁ, ag tógaint an ḟóid, dá leagaḋ is dá ċeartuġaḋ i n-aoinḟeaċt, agus ná leigfeaḋ náire do ḋuine aca ḃeiṫ leaṫ-órlaċ siar ó'n gcaptaoin, 'sé sin fear na céad-ċlaise. Agus ní'l amras ná gur minic a ḃíoḋ seisean dian go leor orṫa. Buḋ ḃeag an ṁaiṫeas do ḟeanduine caiṫte, liaṫ ná do ġarsún 'sna déagaiḃ seasaṁ i gclais aca sain, is geárr go mbeaḋ a leiṫéidiḋe siar leaṫ-sliġe.

Agus méid an ualaiġ d'ḟéadfaḋ fear a ḃreiṫ leis ar a ḋrom. Is ar éigean a ċreidfeá é! Agus is beag an baoġal go mbainfeaḋ ualaċ trom lúṫ a ċos de. Ḃí aiṫne agam féin ar ḟeanduine ḃeireaḋ gaḃain mór leis ar a ġualainn go dtí an tsráid agus an tsráid sin deiċ míle ó ḃaile, d'ḟilleaḋ tar n-ais agus ḃeireaḋ ceann eile leis ar an gcuma gcéadna agus ṫagaḋ aḃaile roiṁ ṫuitim na hoiḋċe is gan tuirse ná scíos air.

Is beag an meas atá anois ar ṗrátaiḋiḃ mar ġnáiṫ-ḃiaḋ, aċt ní ḃíoḋ a ṁalairt de ċoṫuġaḋ ag na daoiniḃ breáġṫa calma úd ó ċeann ceann na bliaḋna. Ní ḃíoḋ arán is té ag aoinne aċt, b'ḟéidir, uair 'san ló ag feirmeoir ṡaiḋḃir éigin nó mar nuaḋaċt ag mnaoi leice. Bíonn té anois ag boċt is saiḋḃir go minic 'san ló agus tá a rian air, ní'l sláinte aca ná neart ionnta fá mar ḃíoḋ. Ní ḋóiġ liom féin go dtiocfaiḋ puinn feaḃsa ar ṁuinntir na hÉireann go luiġfid ar ḃiaḋ ḟolláin do ċaiṫeaṁ agus an draṁḟuiġeall té sin agus na saġsanna daora sain a ṫagann ċuġainn tar lear do ḟéanaḋ. Ní gáḃaḋ ḋóiḃ ḃeiṫ ag taḃairt taoiḃ le prátaiḋiḃ; aċt b'ḟeárr seaċt n-uaire na prátaiḋe féin ná loscaḋ doiġe ó'n dté ṁí-ḟoirtiúnaċ sain. An talaṁ do ċoṫóċaḋ na daoine tá sé ag taḃairt na luaċra is an ḟraoiġ, agus a gcuid airgid ag imṫeaċt uaṫa tar lear ar earraiḋiḃ nime.

Cionnas d'ḟéadfaḋ náisiún dul ċum cinn muna ḃfanfaḋ neart is sláinte ag a ḋaoiniḃ, nó cad é an ṁaiṫeas dóiḃ gléas cogaiḋ ná aon ġléas eile do ḃeiṫ aca ar fóġnaṁ muna mbeiḋ bríġ is fuinneaṁ ionnta féin? Is iad na fir a ḋéanann an cogaḋ agus ní hé an gléas; ní náisiún go fearaiḃ láidre is go mnáiḃ folláine fuinneaṁla; is cad é an ṁaiṫeas léiġeann ná múineaḋ d' iarṁairiḋiḃ galair? Tá óspaidéil, tá tiġṫe na ngealt agus iostaiḋe na mboċt go leor againn an aimsear seo agus ní gan costas é. Agus ní folláine is ní treise muinntear na tuaiṫe dá ḋruim sin. Deiċ mbliaḋna is trí ficid ó ḟoin ní raiḃ iostaiḋe na mboċt againn; is ar éigean a ḃí tiġṫe na ngealt ná óspaidéil le faġáil i n-urṁór na dúiṫċe, agus féaċ gur ḃ'ḟeárr an tsláinte a ḃíoḋ ag na daoiniḃ an uair sin agus gur ṁó a neart is a ḃfuinneaṁ agus gur ṫréine "turrainn a láṁa i gcnáṁ-ġearraḋ ċeart."

III.—CRÁIḂṪEAĊT NA nDAOINE.

Tá muinntear Ċiarraiḋe go cráiḃṫeaċ is go diaḋa fá láiṫir, aċt ní dóiġ liom gur cuirṫe i gcomórtas a gcráiḃṫeaċt fá láiṫir le n-a gcráiḃṫeaċt roiṁ an droċ-ṡaoġal. Daoine simpliḋe, macánta, cneasta do b'eaḋ iad, gan eolas an uilc aca fá mar atá le faġáil i measc luċt na gcaṫraċ. Ní raiḃ taiṫiġe aca ar ḋroiċ-leaḃraiḃ ná ar ḋroċ-ṗáipéarṫaiḃ. Ní raiḃ taisteal droċ-ḋaoine ó áiteannaiḃ tar lear orṫa, ní raiḃ taiṫiġe aca ar ḋroċ-nósaiḃ ná ar ḋroiċ-ḃéasaiḃ na n-eaċtrannaċ. Ḃí a gcreideaṁ ċóṁ glan, ċóṁ sealbuiġṫe, ċóṁ dúṫraċtaċ is ḃí le fáġáil riaṁ i nEaglais Dé.

Níor ṫáinig i n-aigneaḋ aoinne laḃairt i gcoinniḃ an ċreidiṁ ná i gcoinniḃ na hEaglaise, aċt ċóṁ beag is laḃarfaḋ sé i gcoinniḃ a ṁáṫar nó a aṫar. Ní aireoċṫá ó ċeann ceann na bliaḋna maslugaḋ ar Ḋia ná ar na naoṁaiḃ. Ní raiḃ 'n-a mbéal ag na daoiniḃ aċt Dia is Muire is Míċeál naoṁṫa. Dá dtiocfaḋ anróġ is aindeise, dá dtiocfaḋ galar is gáḃatar orṫa, dá mbuailfiḋe leanḃ leo tinn nó breoiḋte, dá n-imṫeoċaḋ iomard éigin ar ḃuin nó ar ċapall leo, dá gcaiṫfiḋe amaċ as a gcuid talṁan féin iad 'sé déarfaidís "is é toil Dé é, toil Dé is eaḋ gaċ aon niḋ. Molaḋ is buiḋeaċas le Dia is minic a ḃí treo níos measa orainn; go dtugaiḋ Dia grása na foiḋne dúinn."

Ag fágaint an tiġe ḋóiḃ nó ag teaċt aḃaile nó ag bualaḋ um a ċéile ar an mbóṫar b'é an ċéad ġíog a ṫagaḋ as a mbéal ná beannaċt is paidir. “Go mbeannuiġiḋ Dia ḋaoiḃ; Dia annso; Dia is Muire ḋaoiḃ.” Ní raiḃ buaiḋirt ná brón, broid ná géiḃeann, dólás ná doilġeas ná laiġeadóċaiḋe le cráiḃṫeaċt is le diaḋaċt. Ní ċuireann aon ċor san tsaoġal ní ċuireann dealḃas ná gorta, ní ċuireann creaċ ná léir-scrios, ní ċuireann a leiṫéidiḋe gruaim ná eagla ar luċt na cráiḃṫeaċta. Ní ċuireann an bás féin, dá luaiṫeaċt, dá obainneaċt a ṫiocfaḋ sé, ní ċuireann sé tré n-a ċéile iad. “A Ḋia cad é an ḃríġ an tsaoġailín anacraċ, lom so? Cád tá ann aċt ó indiu go dtí i mbáraċ? Ní'l ann aċt “sáṫaiḋ róṁam is leanfad tú.” Cad é an ḃríġ roinnt beag ḟaiḋḃris? Cad é an ṁaiṫeas doirnín airgid do ḋuine lá a ḃáis?

Bagún na cistin' 's é oirfeaḋ go mór duit,
Má cuirtear 'san uaiġ leat é codail go sáṁ.

Airgead, m'aṫtuirse is mo ċúrsaiḋe mearḃaill. Airgead! A Ḋia, ṁaise, greadaḋ dearg air mar airgead, mar an olc an earraḋ é! Ṁaise, naċ é Dia, molaḋ is buiḋeaċas leis, a ṫug an tsláinte ḋam agus dá mb' é a ṫoil ġlórṁar í ḃaint díom arís, nár ċeart dam ḃeiṫ sásta? Naċ feárr ḟios aige go mór ná agam-sa cia'ca raġaḋ sí ċum suime dam nó ná raġaḋ. Is iomḋa duine fóġanta go ḃfuil an scéal níos measa aige ná mar tá agam-sa. Táim ar criṫ le fuaċt is le galar le trí laeṫib, céad molaḋ le Dia. Aċt ní ċuirim suim ionnta. Nár ḟulaing mo Ṫiġearna míle uair níos mó ná sain agus gan aon níḋ dá ḟaġas tuillte aige. Dar ndóiġ ní'l agam dá ḟaġáil aċt an méid atá tuillte go maiṫ agam lem' ċuid ṗeaċaiḋe." Agus dá dtagaḋ gairḃ-ṡíon nó gorta: "Céad buiḋeaċas le Dia, sin é atá tuillte againn. Is deiṁin go ḃfuil fearg ar Ḋia agus is beag an iongnaḋ sain; is maiṫ 's is foiḋneaċ é is gan an doṁan do loscaḋ le caor-ṫeine mar ġeall ar ar bpeacaiḋiḃ. Is uaigneaċ an rud an bás, aċt dar nDóiġ naċ ag dul aḃaile atá mo leanḃ! Beiḋ Muire Máṫair, beiḋ na Naoiṁ, beiḋ ar Slánuiġṫeoir féin ag feiṫeaṁ léi. Naċ geárr go gcaiṫfeam féin í leanaṁaint? Mo ṁíle creaċ nár ḃ'ḟeárr liom a ḃfuil agam aca beiṫ annsain sínte fuar marḃ ós mo ċoṁair ná rud éigin ar an tsliġe do ḋéanaṁ a ċuirfeaḋ ceann-fé go deo orm féin is ar a mbaineann liom? Airiú naċ breáġ an rud sain an bás, bás naoṁṫa taréis láṁ an tsagairt a ḃeiṫ leigṫe uirṫi, bás le hola is le haiṫriġe, bás a ḃéaraiḋ ó anacra an tsaoġail í."

Bíoḋ cuiṁne an ḃáis i gcoṁnuiḋe i n-aigneaḋ na nDaoine. Ní heaḋ go mbíoḋ eagla roiṁe aca aċt gur ċuir an ċuiṁne sain eagla roiṁ 'an ṗeacaḋ orṫa is gur ċuir i n-uṁail dóiḃ gur ċeart dóiḃ iad féin a ġlanaḋ ó'n bpeacaḋ má ḃí sé de ḋonas orṫa peacaḋ do ḋéanaṁ. Bíoḋ an eaglais i ḃfad uaṫa, agus gan Corp Ċríost i gcoimeád ann de ġnáṫ. Dá réir sin ní ṫéiḋḋís ann aċt gaċ aon Doṁnaċ is lá saoire. Ní bíoḋ paidreaċa 'san eaglais tráṫnóna dia Doṁnaiġ fá mar bíonn anois ar fuaid na dúiṫċe. Ní bíoḋ ceol ná cantain le héisteaċt dia Doṁnaiġ; ní ḃíoḋ pictiuiriḋe breáġṫa le feiċsint ann; is minic ná bíoḋ slaċt ná bail ar an áit aċt fallaiḋe fuara agus altóir aḋmaid, agus fuaċt an ġeiṁriḋ ag gaḃáil tré t' ċroiḋe is tú ag éisteaċt Aifrinn ann.

An taca sain ní ṫéiḋeaḋ na daoine go dtí an sagart, .i. ní ḋeinidís faoistin is ní ṫógaidís commaoine ċóṁ minic is ġníd anois. Ṫéiḋeaḋ na sagairt ar cuaird nó ar stáisiún ċum na dtiġṫe fá ḋó 'san mbliaḋain, agus baḋ ġnáṫaċ leis gaċ aoinne geall leis faoistin do ḋéanaṁ an dá ṫráṫ san. Aċt, is minciġe go mór ná sain do-ġníoḋ a lán díoḃ a síoṫċáin le Dia, aċt ḃíoḋ a lán eile ag taḃairt taoiḃ leis an dá ṫráṫ sain, agus cuid aca le haon tráṫ aṁáin. Is minic a cáintear Eaglais na gCatolaiceaċ agus adeirtear go gcuireann a cuid ceoil is a cuid pictiuiriḋe is a dear-nósa, scleondar i gcroiḋṫiḃ na ndaoine agus mar a mbeaḋ a leiṫéidiḋe sin gur ró-ḃeag an ċráiḃṫeaċt ná an diaḋaċt a ḃeaḋ le faġáil i measc a daoine.

Adeirtear go minic naċ é bríġ an ċreidiṁ féin aċt an púicín draoiḋeaċta a ċuireann sé ar ṡúiliḃ na ndaoine fé ndeara do'n oiread sain daoine a réir a leanaṁaint is claoiḋe leis i n-am sonais is cruaḋtain. Aċt ní raiḃ daoine ar ḟód an doṁain gur luġa ḃíoḋ de ċeol is de ṗictiuiriḋiḃ 'san eaglais aca ná a lán de ṁuinntir na hÉireann an tráṫ sain, agus féaċ 'n-a ḋiaiḋ sin dá ṡiuḃlfá an doṁan uile naċ dóiġ go ḃfuiġṫeá cráiḃṫeaċt mar a gcráiḃṫeaċt is diaḋaċt mar a ndiaḋaċt. Cad a ċoimeád an ċráiḃṫeaċt sain gan dul uaṫa i mbáṫaḋ? Cad a ċongaiḃ ar lasaḋ síorḋiaḋaċt na ndaoine? Cad eile aċt taḃartas an ċreidiṁ a ḃronn Dia orṫa i n-am baistiḋ, agus na grása glórṁara do ṫuilleadar d'ḟaġáil tré impiḋe na maiġdine Muire?

Cad é mar a n-abraḋ na daoine sin a bpaidreaċa 'sa baile, go mór-ṁór na seandaoine. Is beag naċ ar a nglúnaiḃ bíoḋ na seanmná i gcoṁnuiḋe. Cúpla uair an ċluig ar maidin agus an oiread eile istoiḋċe, agus mo ġraiḋin iad is neaṁ-ṫuirseaċ a ḃídís ag éirġe dá nglúnaiḃ dóiḃ. Ní mór ná go raiḃ na fir ċóṁ maiṫ leo. Nuair a ṫagaidís ċum scoṫ-aoise, ní iarrtaiḋe orṫa puinn gnóṫa a ḋéanaṁ, agus is aṁlaiḋ a luiġeaḋ a n-urṁór ar a bpaidreaċa do ráḋ, agus iad féin d'ullṁuġaḋ ċum báis. Ní ag léiġeaṁ na n-urnaiġṫe as leaḃraiḃ a ḃidís leis—cé gur ṁaiṫ an rud sain—aċt ag ráḋ a gcuid paidreaċ gan sos gan staonaḋ.

Istoiḋċe aḋeirṫiḋe an Ċoróin Ṗáirteaċ ins gaċ aon tiġ naċ mór, le linn an Ċarġais go háiriṫe. Aċt bíoḋ na paidreaċa aḋeirtear 'san gCoróin Ṗáirtiġ ar siuḃal aca ó ṁaidin go hoiḋċe. Agus ní aṁáin paidreaċa de'n tsaġas sain—paidreaċa a múintear do'n aos óg i bfoċair an Teagaisc Ċríostaiḋe, agus atá ranta amaċ dúinn ag an Eaglais—ní aṁáin paidreaċa de'n tsaġas sain a ḃíoḋ 'n-a mbéal aca, bíoḋ paidreaċa eile, leis, aca do ċumaidís féin nó ṫagaḋ ċuca ó ḃéal a sinsir. Buḋ ḃreáġ leat ḃeiṫ ag éisteaċt leis na seandaoiniḃ ag cur díoḃ mar seo:

A Rí an tsuilt,
A ḟóláir an lae indiu,
Ná éimiġ mise go tur
Aċt tabair tabartas dam.

A Rí na Páise,
Ag seo mé id' láiṫir,
Ag iarraiḋ grása,
A ḃéaraiḋ slán mé
I n-aġaiḋ mo náṁad.

A Ṁaiġdean Ṁánla,
Do rug id' ḃán-uċt
Rí na ngrás ngeal,
Éist lem' ráiḋtiḃ,
Is tionnlaic slán mé
Go cruinn id' Láiṫir.

A Rí an tsuaiṁnis,
Ná scaoil-se uait mé,
Ar fán gan tuairisc;
Má ċuirear gruaim ort,
'Sé mo ċroiḋe tá buaiḋearṫa.

A Ṁiċíl 'aingil,
Glaoḋaim ar t'ainm,
Fuascail m'anam
Ó ḟlaḃra an ṗeacaiḋ.

Níor ḃ'ḟéidir leo trácht ar aon tsaġas neiṫe gan Dia is Muire do ṫarraing ċuċa, gan smuaineaṁ éigin a ḋéanaṁ ar ṁalluiġṫeaċt an tsaoġail nó ar ġránnaċt an ṗeacaiḋ, ar ċaḃair Dé nó ar impiḋe na Maiġdine Muire agus gan guiḋeaċtáin ċum Dé nó Muire iad féin 's ar ḃain leo a ḃreiṫ saor ó ḃaoġal is ó anḃroid. Ní miste a ráḋ go raiḃ Dia i gcoṁnuiḋe ag laḃairt leo agus iad sain de ṡíor ag laḃairt le Dia.

Ḃí an saoġal eile 'n-a gcuiṁne ó ṁaidin go hoiḋċe. Ḃídís ag cuiṁneaṁ ar a ṗiantaiḃ is ar a aoiḃneas de réir mar ṫuillfiḋe, ar ċóṁluadar na Naoṁ is na Maiġdine Muire, ar a muinntir féin a ḃí curṫa, ar an gcuma ḃí orṫa i bprogadóireaċt, nó i n-aoiḃneas na bflaiṫeas. Níor ṁill an bás an duine ar fad. D'ḟág sé an corp boċt ag cur an ḟásaiġ go breáġ galánta fá ċrannaiḃ le hais eaglaise Dé, aċt scaoil sé an t-anam i láiṫir an Tiġearna ċum cunntas a ṫaḃairt ar a ġníoṁarṫaiḃ saoġalta. Le toil Dé ḃí an t-anam sain ar ṡliġe na fírinne; aċt 'n-a ḋiaiḋ sin is uile ḃí a lán máċailiḋe air tar-éis a ċúrsa 'san tsaoġal so. Agus dá ḃríġ sin ní fuláir dó ḃeiṫ ag cúiteaṁ a ċuid ṗeacaiḋe sul a leigfear 'sna flaiṫis é. Ḃíoḋ anama na marḃ i gcoṁnuiḋe i gcuiṁne na ndaoine. Dá dtiocfaḋ an oiḋċe fliuċ nó fuar nó dorċa is tarsa a laḃarfaiḋe, is iad a ċásfaiḋe, agus is dúṫraċtaċ an ġuiḋe a cuirfiḋe leo. Cé go raiḃ na hanama sain deiġilte ó'n gcolainn, buḋ ḋóiġ leat go raḃadar 'n-a mbeaṫaiḋ, ḃíoḋ an oiread sain tráċta orṫa. Níor ḃ' fios cá raḃadar ag fulaing na bpian, nó cuiṫin a taḃarfaiḋe fuascailt orṫa, aċt baḋ ṁinic na hurnaiġṫe ar siuḃal d'ḟonn a mbroid do réiḋteaċ.

Ní taḃarfaiḋe déirc ag an ndoras do ḋuine ḃoċt gan cuiṁneaṁ ar na mairḃ, ní ólfaiḋe niaċa snaoise ná cuirfiḋe guiḋe le hanam aṫar nó máṫar, dearḃráṫar nó deirḃḟéaṫar. Is deiṁin ná bioḋ picciuiriḋe na seandaoine a ḃí curṫa ar croċaḋ ós na fallaiḋiḃ aca, ná rian a láṁa i leaḃraiḃ scríobnóireaċta, aċt 'na ṫaoḃ san is uile, ḃíoḋ an oiread sain tráċta is cuiṁniṁ orṫa ó ṁaidin go hoiḋċe gur ḋóiġ le duine ná raiḃ sé i gcumas an ḃáis na mairḃ a ḋeiġilt ó n-a muinntir agus gurḃ aṁlaiḋ a ḃí saoġal níos breáġṫa agus níos onóraiġe ag na mairḃ ná ḃí riaṁ ar an dtalaṁ. Agus gan aṁras an té ċreideann i nDia na gcuṁaċt agus a ċuireann a ṁuiniġin ann, is beag an ġruaim a ċuireann an bás air. Ḃuḋ ḋoilḃ, dúḃaċ ar saoġal annso dá mb'éigean dúinn scaraṁaint le ċéile go bráṫ ar uair ar mbáis.

IV.—Féile na nDaoine.

San tsean-aimsir, buḋ ċuma cia ġeoḃaḋ an treo, bíoḋ sé 'n-a ḃodaċ nó 'n-a ḟear ġalánta, nó 'n-a straere ḟiaḋáin, ḋíoṁaoin, ḋroċ-ġnóṫaċ, ḃíoḋ fáilte roiṁe. Ní iarrfaiḋe ḋe cad é a ainm ná canad ar ġluais sé ná cá'r ċeart dó ḃeiṫ 'n-a ċoṁnuiḋe, ná aon ċeist eile dá leiṫéid; aċt ċóṁ luaṫ is ṫiocfaḋ sé isteaċ soláṫróċaiḋe deoċ dó agus cuirfiḋe láiṫreaċ treo ċum bíḋ air. Agus dá mbeaḋ sé ag cuiṁneaṁ ar imṫeaċt do béarfaiḋe greim ar a ċasóig nó a ṁaide nó a hata agus do coimeádfaiḋe go lá é dá mb'féidir. Aċt b'féidir ná beaḋ leabaiḋ oireaṁnaċ dá leiṫéid ullaṁ. Im' ḃara ġeobṫaiṫe leaḃaiḋ dó ar ċuma éigin mar a mbeaḋ aċt cuid de'n líon tiġe d'ḟanaṁaint 'n-a suiḋe go maidin nó dul ċum codalta go tiġṫib na gcoṁarsan. Do ċeapfá ná raiḃ aon níḋ le déanaṁ ag muinntir an tiġe aċt frioṫáil ar an ndeoraiḋe. Dá mbuḋ ar lár an ḟóġṁair buiḋe féin é, nuair a ḃeaḋ brioid ar ḟear an tiġe agus ar a ċuid ċlainne do glaoḋfaiḋe isteaċ air ċum fáiltiġṫe roiṁ an ḃfear siuḃail, agus buḋ dóiġ leat ar ṁnaoi an tiġe nár ġaḃ fear riaṁ an treo baḋ ṁó léi ná an duine seo, buḋ ċuma cia'r b'é féin.

Ní ḃíoḋ an deoraiḋe féin go ciuin gan ċainnt 'n-a ṫeangain; mar is iomḋa eaċtra greannṁar, is iomḋa scéal áiḋḃéiseaċ d'aiṫriseaḋ sé, agus b'éaċtaċ mar a ḃailiġeaḋ muinntear an tiġe go léir d'ḟonn ḃeiṫ ag éisteaċt le n-a starṫaiḃ. Agus mo ċráiḋteaċt! is ag a leiṫéid a ḃíoḋ na sceilmisiḋe. Ḃíoḋ sé taréis an Ṁuṁa do ṡiuḃal ó Ḃéarra go Caiseal agus tar n-ais arís, agus leiṫéid na n-iongnaḋ is ċonnaic sé níor airiġ aoinne riaṁ. Is minic d'ḟanaḋ an t-aos óg 'n-a suiḋe go maidin ag éisteaċt leis agus baḋ ḃeag an tuirse ḃíoḋ ar maidin 'n-a ṫaoḃ orṫa.

Aċt nuair ṫagaḋ duine muinntearḋa ḃíoḋ 'n-a ċoṁnuiḋe tamall ó ḃaile go dtí an tiġ, duine éigin ná facadar le ḃliaḋain nó ḋó, agus go mbíoḋ scéala ó n-a lán dá gcoṁgar aige, is annsain, b'ḟéidir, do ḃeaḋ an ḟáilte roiṁe. Mo ḃrón, buḋ ḋóiġ leat go gcroṫḟaidís na láṁa as. "Dá mbeaḋ soipín luaċra againn ċuirfimís fád' ċosaiḃ é, sin é ċuirfimís; ṁaise, a Ḋoṁnaill, a ġráḋ ġil, naċ fada go dtáiniġis dár bḟéaċaint? Ṁaise, cad a ḋéineamar ort i n-aon-ċor gur ḟéanais mar sin sinn? Airiú, cionnas tá Máire mo ġraiḋin í, ní ḟaca le bliaḋain an créatúir? Cionnas tá an tsúil ṫinn úd a ḃí aici, airiú? Agus an seanduine boċt, mo ċara é, cionnas tá sé ag faġáil na sláinte? Oċón, airiú, druid aníos ċum na teineaḋ, bain díot do ċasóg agus bíoḋ deoċ agat sul a ndéanfam a ṫuilleaḋ seanċaiḋeaċta. Ní fuláir duit tart is ocras a ḃeiṫ ort taréis na sléiḃte do ċur díot" tugann gloine ḃeaṫ'uisce dó. "Á! ṁaise, tá an donas ort, ḃís go fial riaṁ. Ṁaise, go marḃuiġiḋ sé mé a ḃlaisfiḋ é! Airiú, a Ṁáire ná bac é, is aṁlaiḋ a ḋéanfaḋ sé breoiḋte mé, sin é ḋéanfaḋ." "Éist do ḃéal anois agus diúg siar an braoinín sin, is ná bí ag féaċaint mar sin air, is mór an díoġḃáil a ḋéanfaiḋ sé ḋuit go deiṁin!" "Ó ṁaise, ó ṁaise, is ait an ḃean tú!" "Ṁaise, ná bí ag cainnt anois aċt caiṫ siar an taoscáinín sin; dá mbeinn-se id' ṫiġ-se is beag an tafant d'iarrfainn; ól siar é." "Go deiṁin féin is fada arís go dtiocfad annso isteaċ ċuġat mar an mé an trioblóid daoiḃ." Ólann sé an deoċ i ndeireaḋ na dála.

Ó'n uair a ṫagann sé isteaċ go dtéiḋeann sé a ċodlaḋ ní stadann siad aċt ag tafant mar sin air na ruduiḋe is fearr atá le faġáil d'ól is d'iṫe, agus ag cur gaċ feiste is compóird is féidir leo air. Tá ḟios ag an bpáiste is óige 'san tiġ go ḃfuil duine muinnteardha 'n-a ḟoċair agus gáireann sé leis ċóṁ maiṫ le duine. Cuirtear cosc le hobair amuiġ is istiġ d'ḟonn go ḃféadfaiḋe a ḃeiṫ ag coṁráḋ is ag seanċaiḋeaċt leis. "A Ḋia cad is fiú lá oibre seoċas ḃeiṫ i gcoṁluadar an nduine muinnteardha!" Aċt b'ḟéidir go raġaḋ na ba 'san móinḟéar? "Ṁaise, ni raġaid, tá ocras orṫa anois agus tá siad ag inḃear go cíocraċ ar imeall na muinge. Ni ċorróċaiḋ siad—agus má ċorruiġid féin bíoḋ aca an turas so." Dá ḃfanfaḋ an duine muinnteardha so seaċtṁain 'n-a ḃfoċair is é an scéal céadna ḃeaḋ aca gaċ uile lá. Is aṁlaiḋ a ḃeidís go síorruiḋe ag tafant air a ṫuilleaḋ d'ól nó d'iṫe, is roġa dá raiḃ san tiġ do ġlacaḋ. I ndeireaḋ na seaċtṁaine nuair a ḃeaḋ sé ag cuiṁneaṁ ar scaraṁaint leo is aṁlaiḋ a ṫiocfaḋ uaigneas orṫa is ṫiuḃraidís iarraċt fá n-a ċoimeád níos sia dá mb'ḟéidir.

Buḋ ċuma boċt nó saiḋḃir muinntear an tiġe sin, ní ṫeipeaḋ an ḟéile orṫa de ḋruim a ngáḃatair. "Is mó an ḟáilte ná an féasta," adeiridís agus níor ḃ'annaṁ leo féin fanaṁaint 'n-a dtroscaḋ nó biaḋ do ḟoláṫar ar iasaċt d'ḟonn sóġṁlaisiḋe do ḃeiṫ aca i gcoṁair na ndeoraiḋṫe.

'Sna tiġṫiḃ saiḋḃre ḃíoḋ biaḋ dá ullṁuġaḋ ó ṁaidin go hoiḋċe, agus cead ag gaċ aoinne ġaḃaḋ an treo luiġe isteaċ ċuige. "Ná bíoḋ ceist ná scáṫ ort anois, ná spáráil an biaḋ, tá sé raiḋseaṁail againn, buiḋeaċas le Dia. Féaċ, is dóiġ, ní'l an corn sain folaṁ fós agat; ṁaise ná hólfaḋ leanḃ i n-aon ḃolmac aṁáin a lán sain? Airiú, fan go fóill cad é an deaḃaḋ atá ort mar sin? Mo ċreaċ, níor iṫis aon níḋ. Níor ḃ'ḟiú duit suiḋe." "Go marḃuiġiḋ sé mé a ḃlaisfiḋ a ṫuilleaḋ; án aṁlaiḋ a ṁeasann tú mé ṁarḃuġaḋ, nó cad is dóiġ leat, a ḃean mo ċroiḋe?

Ní ḃíoḋ de ġnó ag na cailíniḋiḃ óga ná ag an ṁáṫair ná ag an gcailín aimsire ó ṁaidin go hoiḋċe aċt ag frioṫáil ar na deoraiḋṫiḃ, agus is beag an baoġal go n-aireoċtá gearán uaṫa 'n-a ṫaoḃ. Agus cad air go mbídís ag cainnt ar feaḋ na haimsire sin go léir? Ḃeaḋ na deoraiḋṫe ag aiṫris scéal agus ag tráċt ar na sceilmisiḋiḃ do ṫeagṁuiġ leo 'san tsliġe; agus muinntear an tiġe ag laḃairt gan scáṫ gan ceileatrom ar a ngnó féin. Lá na dturas ag an dTobar Naoṁṫa ar an dtaoḃ ṫall de'n ċnoc ní ḃídís sásta le biaḋ is deoċ do ṫaḃairt do na daoiniḃ a ġlaoḋfaḋ isteaċ ċuca; is é ġnídís ná dromlaċ de ḃainne milis ḃríoġṁar agus ualaiġe aráin a ḃreiṫ amaċ go taoḃ an ḃóṫair nó an ċasáin i dtreo go mbeaḋ neart ag cibé ġeoḃaḋ an treo an tart is an t-ocras do ḃaint de féin.

Dá raġtá isteaċ i dtiġ agus biaḋ ar siuḃal ann buḋ ċuma cia tú féin ní leigfiḋe amaċ tú gan tafant mór a ḋéanaṁ ort; agus go deiṁin féin buḋ ḋána an fear a ṫiocfaḋ amaċ gan rud éigin a ḃlaiseaḋ. Ní ḃíoḋ aon ċuiṁneaṁ aca ar luaċ an ḃíḋ ná luaċ na diġe, ní ċuiṁniġidís ar an easnaṁ d'ḟágfaiḋe, b'ḟéidir, ar a gclainn féin.

Ní féile ċeart go cneastaċt is go mánlaċt agus ní hé an biaḋ ná an deoċ do ċaiṫfeá i dtiġ do ċoṁarsan do ḋéanfaḋ buiḋeaċ tú aċt a ḋeaġ-ċroiḋe agus go moṫóċṫá nár ṁór leis duit a raiḃ 'n-a ṫiġ d'ól is d' iṫe, go leaṫfaḋ a ċroiḋe le háṫas nuair a ṫiuḃraḋ sé fá ndeara go mbeifeá ag déanaṁ dánaiḋeaċta air, agus nár ḃ'ḟeórr leat ḃeiṫ 'sa ḃaile ná fá ḋíon a ḋúna. Ní haṁáin focal tuaisceartaċ nó freagra dúr, neiṁċneasta nó faoḃar goṫa nó ceisteanna gan éifeaċt a ḃaineann an ḃríġ as an ḃfír-ḟéile, aċt fiú féaċaint na súl nó searḃas na gnúise. Tugtar duit biaḋ fóġanta agus deoċ ṡóġaṁail; tá neart agat do ċroiḋe-ḋóṫain díoḃ a ċaiṫeaṁ; tá fear an tiġe go cneasta, milis leat, agus is deacair loċt d'ḟaġáil air. Aċt tá sé ag cur an dá ṡúil tríot; ní'l greim ag dul ċum do ḃéil ná bíonn sé ag faire air, agus dá ċiuineaċt do ṡloigeann tú an deoċ ceapann tú go n-airiġeann sé a ḟuaim ag dul síos id' scórnaiġ.

Nó bíonn gaċ níḋ dá ḟeaḃas ar an mbórd, do ḋá ḋóṫain de ġaċ aon tsaġas neiṫe, aċt coimeádann sé le 'n-a ais féin na rudaiḋe fóġanta, cuireann sé roinnt díoḃ ar do ṗláta ċuġat, agus bíonn sé ag faire go mbeiḋ do ṗláta folaṁ arís ċum roinnt eile ċur ċuġat. Ní deallraṁaċ go mbeaḋ aon deaḃaḋ ort ag folṁuġaḋ do ṗláta, agus dá ċneastaċt é fear dá leiṫéid sin, is dá ṁilseaċt a ċoṁráḋ béil is dá ṁéid a ċúram ionnat, 'sé mo ṫuairim ná déarfá “gur ċum codalta ann do ḟocruiġ an ḟéile a nead!” Is minic ḟoillsiġeann fear tiġe an doiċeall atá 'n-a ċroiḋe le ráiḋtiḃ de'n tsaġas so. “'Seaḋ, beiḋ an oiḋċe agat-sa, a Ṡeaġáin, a ḟir ṁaiṫ, níor ṁaiṫ liom ḃeiṫ ag gabáil tarsna na sléiḃte an taca so d'oiḋċe; áit aeraċ is eaḋ an Lisín.” Agus nuair éireoċṫá ċum imṫeaċt'. “Ó, 'seaḋ anois, tá breiṫ agat air, d'aon ġnó ḃíos; ní'l sé ċóṁ déiḋeanaċ sain ar fad, suiḋ tamall eile.” Nó, nuair a ḃeaḋ an tráṫnóna ag teaċt agus eagla air go ḃfanfá go lá: “Ṁaise is mór an truaġ, a Ṡioḃán, ná fuil cóir leaḃtan 'san tseomra sain ṫíos, níor ġáḃaḋ do Ṡeaġán corruiġe go maidin. Aċt is ar maidin i ndiu díreaċ a ḟáṫaiḋ Siġle na plainncéadaiḋe síos i ndroṁlaċ an niġeaċáin agus ní'l braitlín fá iaḋaḋ an tiġe againn.” Nó dá mbeirfeá ag fanaṁaint tamall. “'Seaḋ, a ḟir ṁaiṫ, an fada raġair anoċt? cad tá uait annso? caiṫfead-sa ḃeiṫ ag gabáil amaċ ċum treo a ḋéanaṁ do na buaiḃ agus cuirfead an glas ar an ndoras im' ḋiaiḋ.”

Mo ċeasna, is furaiste an doiċeall d'aiṫint; briseann sé amaċ tré na súiliḃ, cuireann sé é féin i n-uṁail le faoḃar an ġoṫa. Gan amras bí daoine doirḃe, doiċeallaċa le faġáil an taca sain. Ḃí a leiṫéidiḋe ann, aċt is suaraċ an meas a ḃí orṫa, agus is iongantaċ a mbíoḋ d'ainmneaċaiḃ orṫa; raispíniḋe do b'eaḋ iad, rúcaiġ, fúnaċtuiḋṫe, spreallairíniḋe ruidíniḋe gorta, agus tuilleaḋ de'n tsaġas sain.

B' iongantaċ, leis, an méid daoine ġaḃaḋ an treo.

Ḃíoḋ ḟios aca go mbeaḋ fáilte rómpa i ngaċ aon ḃall, agus ní ḃíoḋ ceist orṫa ḃeiṫ ag siuḃal ó ṫiġ go tiġ. Ṫagaḋ sluaġ iarrṫa na déirce, ḃuailiḋís an treo. Ní ṫagaiḋís i n-aoinḟeaċt, aċt 'n-a nduine, is 'n-a nduine, mála ag gaċ duine ar a ġualainn, agus prátaiḋe ann agus máilín beag agus plúr nó min ann. Ḃíoḋ aiṫne ṁaiṫ ar ġaċ duine aca mar go dtagaiḋís go minic is go dtugaiḋís an turas céadna gaċ feaċt. 'Sna tiġṫiḃ saiḋbre ġeoḃaiḋís dinnéar agus déirc ḟairsing 'n-a ḟoċair sin, agus éadaċ go minic; 'sna tiġṫiḃ eile ġeoḃaiḋís prátaiḋe le cur 'n-a mála nó déirc ṁine nó ṗlúir dá mbeaḋ na hearraiḋe sin raiḋreaṁail. Do glaoiḋtiḋe bacaiġ ar luċt na déirce baḋ ċuma bacaċ nó lúṫṁar iad, agus is annaṁ ḃíoḋ easḃaiḋ lúṫa ar a leiṫéidiḋiḃ. Aḋeiriḋís paidreaċa do luċt taḃarṫa na déirce, agus aḋeiriḋís iad ar a seasaṁ, agus a hataiḋe n-a ndóirniḃ aca. Is annaṁ ar fad d'eitiġṫiḋe iad, agus mo ṫruaġ-sa an té d'eiteoċaḋ cuid aca, mar gurḃ orṫa a ḃíoḋ an droiċ-ḃéal go minic. Níor ḃ'ḟada ó n-a lán díoḃ a ndroċ-ċainnt, agus níor ḃ'aon niḋ leo eascainniḋe troma a leagaḋ anuas ar ṁullaċ cinn ar ṁuinntir an tiġe agus ar a slioċt agus ar a mbólaċt. Anois is arís ġaḃaḋ aṁras an treo go mbíoḋ eagla ar na daoiniḃ roiṁe, agus is annaṁ a ṫeipeaḋ air cibé niḋ baḋ ṁaiṫ leis d'ḟaġáil. Is minic a ḃíoḋ luċt na déirce go láidir, calma, i dtreo go ḃféadfaidís ḃeiṫ ag obair dá mbuḋ ṁaiṫ leó é. Aċt b'ḟearr leo ḃeiṫ díoṁaoin agus ḃéiṫ ag siuḃal rómpa ar a suaiṁneas gan aoinne ag cur isteaċ orṫa ná 'gá ráḋ leo: is olc a ḋeinis é; gan aoinne ċum iad do ḋúiseaċt go moċ ar maidin ná ċum ḃeiṫ ag alpġail orṫa dá raġaḋ na ba 'san móinḟéar nó dá riṫḟeaḋ an capall leis féin is a ċos a ḃriseaḋ is iad ag féaċaint air. Ḃíoḋ a ḋóṫain le n-iṫe is le n-ól ag bacaċ, is cóir ġlan leabṫan i dtiġṫiḃ na gcoṁarsan agus gan buaiḋirt ná trioblóid air ó'n treaċtṁain go ċéile. Agus nár ḃ'ḟeárr an saoġal é sin ná ḃeiṫ ag iarraiḋ boṫán do ċoimeád agus sraiṫ is cíos do ḋíol as, agus muirġean óg a ċoṫuġaḋ le saoṫar a ċuisleann.

Gan aṁras b'é an treo leabṫan ḃíoḋ air baḋ luġa gur ṁaoiḋte air, mar is minic do b'éigean dó codlaḋ ar an urlár is gan fé aċt tuiġe, nó i scioból ḟuar 'n-a mbeaḋ an ġaoṫ isteaċ tré na céadtaiḃ puaṫais ċuige, nó i n-áirde ar loċta. Aċt 'n-a ḋiaiḋ sin féin ní ḃíoḋ sé ró-ṫuirseaċ ag dul a ċodlaḋ agus níor ġáḃaḋ ḋó éirġe go headarḟuḋ. Is é an rud is mó ċuireaḋ fonn ar a leiṫéidiḋiḃ seo ċum leanaṁaint de ċéird na déirce ná gan aon droiċṁeas ná tarcaisne do ḃeiṫ ag na daoiniḃ orṫa. Ná raiḃ anam is intinn is aigneaḋ ag bacaċ ċóṁ maiṫ is ḃí ag luċt na dtiġṫe? Ná bainfeá fuil as, dá bpriocfá é, ċóṁ maiṫ is ḃainfeá asta-san? Ní hannaṁ a ḃíoḋ líon tiġe ar fad ag siuḃal ar lorg a gcoda. Do stadaidís i dtiġ áiriṫe ar feaḋ mí nó mar sin, agus ṫéiḋeaḋ an fear is an ḃean amaċ i measc na gcoṁarsan gaċ lá ag iarraiḋ déarca agus d'ḟágaidís an ċlann óg 'n-a ndiaiḋ istiġ, is d'ḟillidís tar n-ais istoiḋċe le n-a mbailiuġaḋ. An ḟaid a bíod an biaḋ raiḋseaṁail ní ḃíoḋ aon easḃaiḋ orṫa.

Níor ḃ'iad na bacaiġ aṁáin do ḃíoḋ ag siuḃal rómpa ó ṫiġ go tiġ. Ḃíoḋ na mangairiḋe, leis, ar an mbóṫar. Dream greannṁar ar fad do b'eaḋ na mangairiḋe céadna san. Gaċ aon ṁí nó gaċ aon ráiṫe nó mar sin ṫugaidís turas ar na tiġṫiḃ ag díol rudaiḋe ḃaineaḋ le gnó an tiġe agus b'iad na mná tiġe a ḋeineaḋ margaḋ leo. Ní ḃíoḋ ag cuid aca aċt earraiḋe beaga coitċeanna, méaracáin, snáiṫe, bioráin, ceangal na mbróg, is rudaiḋe de'n tsaġas sain. Aċt ḃíoḋ mangairiḋe eile ann do ṫéiḋeaḋ go dtí an ċaṫair uair 'san mbliaḋain nó mar sin agus do ṫugaḋ síodaiḋe is sról is éadaiġe daora daṫaṁla leo. Ḃíoḋ a dtaiṫiġe sin ar na tiġṫiḃ saiḋḃire. Is annaṁ a ṫéiḋeaḋ daoine go dtí an ċaṫair agus baḋ ṁór an níḋ leo húdaiḋe is callaiḋe daora a ḃeiṫ ag teaċt isteaċ an doras ċuca. Ní i gCiarraiḋe, áṁṫaċ, aċt i nIarṫar na hÉireann do ṫárla an t-éaċt so.

Ḃí feirmeoir saiḋḃir 'n-a ċoṁnuiḋe i ḃfad siar cois na fairrge, agus ḃí inġean aige ag éirġe suas agus beagán foġluma uirṫi, agus baḋ ṁian leis í ċur ar scoil ċoṁnuiḋṫe i mbaile mór a ḃí timċeall is dá ḟiċid mile ó ḃaile. Ní glacfaiḋe aon ċailín 'san scoil seo gan gúna síoda a ḃeiṫ aici le cur uimpi agus búclaiḋe airgid 'n-a brógaiḃ agus rudaiḋe dá saġas.

'Seaḋ, do ceannuiġeaḋ aḋḃar gúna de ḟíoda ó ṁangaire ḃíoḋ ag gaḃáil an treo. Ḃí an síoda go deas slaċtṁar; aċt, fáiríor nuair a ḃíoṫar ag déanaṁ an ġúna fuarṫas amaċ go raiḃ aḋḃar muinċile d'easnaṁ ar an éadaċ—aḋḃar aon leaṫ-ṁuinċile aṁáin. Baḋ ṫruaġ an toisc ar na daoiniḃ boċta é. Ní ḟéadfaidís an cailín do scaoileaḋ uaṫa ar scoil le gúna go raiḃ easnaṁ muinċile air, agus ní tógfaiḋe ann í, agus ní raiḃ an mangaire ag dul go Baile Áṫa Cliaṫ arís go ceann bliaḋna ċum a ṫuilleaḋ síoda do ċeannaċ.

Dá ḃríġ sin b'éigin dóiḃ fanaṁaint go ceann bliaḋna go dtiuḃraḋ an mangaire turas eile ar an gcaṫair, agus go soláṫróċaḋ sé an t-earnaṁ do ḃí ar an ngúna.

Nuair do slánuiġeaḋ an gúna ċuaiḋ an cailín ar scoil, agus d'ḟan sí ann go ceann bliaḋna nó ḋó, agus má's eaḋ is ceanaṁail a ċoimeád sí an gúna sain, ní haṁáin an ḟaid a ḃí sí ar scoil aċt ar feaḋ a saoġail. Do pósaḋ í aċt do coimeádaḋ an gúna i dtiġ a haṫar fá mar coimeádfaiḋe an treoid buḋ luaċṁaire le faġáil agus tar éis a báis (mar gur cailleaḋ go hóg í) is ar éigin a ċreidfeá an cúram a ḃíoḋ ag a muinntir 'san ngúna sain. Ḃíoḋ sé i gcoimeád go fillte, taisciḋṫe aca, ní leigfiḋe aoinne 'n-a ġoire, agus ní leoṁfaḋ deirḃfiúr ná bean ġaoil léi é ċur uimpi, fiú ar feaḋ uaire an ċluig. D'osgailtiḋe amaċ é uaireanta d'ḟonn go ḃfeicfeaḋ a gaolta é agus go leigfiḋe an t-aer isteaċ ċuige. Aon lá aṁáin nuair a ḃí an ċuid eile amuiġ do rug deirḃfiúr do'n mnaoi ḃí 'san uaiġ ar an ngúna agus do ḃris sí é, is ḋein sí aprúin di féin is dá deirḃféaṫraċaiḃ de.

Nuair a ṫáinig an t-aṫair isteaċ ar ball ṫug sé fá ndeara go raiḃ aprún greannṁar éigin ar a n-inġin agus d'ḟiafruiġ sé ḋi cá ḃfuair sí a aḋḃar. "'Ṡeaḋ," arsa an inġean "is blasta do ceannuiġeaḋ is do díolaḋ ar aḋḃar an aprúin seo, ní haṁlaiḋ a ġoideas é." "Gaḃaim-se orm," ars' an t-aṫair, "go ḃfuil cosṁaileaċt ag éadaċ an aprúin sin le gúna mo ċailín ḃoiċt atá san uaiġ. Faġ an gúna ḋam go ḃfeicead é." "Ní ḟeicfir slán go deo arís é" ars' an inġean. "A Ḋia, ḃí fios agam. Airiú, a ċailín ní haṁlaiḋ a ḃrisis gúna mo ṗáirte ċum arrúin a ḋéanaṁ de." "Is eaḋ go cruinn, ṁaire. Ní ḟeadar cad é an gnó ḃí againn annsan ṫuas díoṁaoin de, agus gan tuinnte de'n arrún orm-sa ná ar mo ḋeirḃḟéaṫraċaiḃ." "Ologón, an dá ríriḃ ataoi?" "Ní heaḋ, is dóċa, aċt ag magaḋ fút. Mar an ait an duine tú is mé d'ḟágaint ċóṁ fada sain gan arrún!"

'Seaḋ níor ḃ' aon ṁaiṫeas ḃeiṫ ag cainnt, ḃí an scrios déanta, agus ní ḟéadfaiḋe é leiġeas. D'imṫiġ an t-aṫair amaċ ar nós duine buile agus do ġlaoiḋ sé isteaċ ar a ċlainn agus ar na coṁarsanaiḃ, agus do cuireaḋ na harrúin ar an mbórd, agus do casaḋ scol ologón ós a gcionn fá mar casfaiḋe dá mbeaḋ an té gur léi an gúna sínte fuar, marḃ ós a gcoṁair amaċ. D'ḟanadar ar an gcuma sain go tuitim na hoiḋċe agus annsan laḃair an t-aṫair leis an mac baḋ ṡine. "Imṫiġ ort anois is pós," ar seisean, "agus bíoḋ do ḃean 'n-a mnaoi tiġe againn; ní ḃeiḋ an cailín seo a ḋéin an léir-scrios ar ġúna mo ġráḋa ġil, ní ḃeiḋ sí a ṫuilleaḋ annso againn ċum scrios níos mó ná é, b'ḟéidir, do ḋéanaṁ." Agus ḋearḃuiġ sé ar an láiṫir sin go dtiuḃraḋ sé do'n ċéad duine d'iarrfaḋ le pósaḋ í, agus do ṫug. Níor ḃ'ḟada 'n-a ḋiaiḋ sain go ndeaġaiḋ sí féin agus a fear go hAmerica, agus de réir gaċ scéil d'éiriġ go maiṫ léi ṫall.

Tá inġean do ṁnaoi an ġúna 'n-a beaṫaiḋ fós, bean ġalánta atá anois suas le deiċ mbliaḋna is trí ficid d'aois, agus is í d'aiṫris an scéal so ḋam, agus ní miste ḋam a ráḋ ná fuil focal bréige ann.

V.—DÁ gCAIṪEAṀ AS A gCUID TALAIṀ.

IS ar toraḋ a bpairce talaiṁ do ṁaireaḋ na daoine; agus níḋ naċ iongnaḋ b'éaċtaċ é a gcion ar an dtalaṁ sain, agus baḋ ṁór an iarraċt a ṫugaidís ar ġreim daingean do ċoimeád air dóiḃ féin is dá bpáirtiḋiḃ. Ḃíoḋ cíos trom ar an dtalaṁ, agus is beag an spás do ṫugaḋ an tiġearna nó an máiġistir dóiḃ ċum é do ḋíol. Ḃí cuid de na máiġistriḋiḃ go hoireaṁnaċ, aċt ḃí a n-urṁór go neaṁ-ṫruaiġṁéileaċ is go holc. Baḋ ċuma leo aċt greim d'ḟaġáil ar an gcíos ċóṁ luaṫ is ḃíoḋ sé amuiġ, agus is orṫa ḃíoḋ an ḃroid leis agus is bog a ċaiṫidís i Lunndain é.

Nuair a ḃíoḋ easḃaiḋ airgid orṫa is aṁlaiḋ d'árduiġidís an cíos. Agus dá ḃfeicidís leasuġaḋ déanta ar an dtalaṁ nó daingniuġaḋ ar na páirceannaiḃ nó brat nuaḋ dín ar an dtiġ nó éadaċ daṫaṁail ar an mnaoi nó ar an gclainn ḃeaḋ árdaċ ar an gcíos láiṫreaċ, agus níorḃ aon ṁaiṫeas do'n ḃfeirmeoir mboċt ḃeiṫ ag gearán a ċáis leo. Níor ṫuigeadar a ċás agus dá dtuigsidís féin ní raiḃ truaiġṁéil ná scrupall 'n-a gcroiḋe. Ní raiḃ uaṫa aċt airgead agus buḋ ċuma cá ḃfuiġfiḋe dóiḃ é. Nuair a ḋruideaḋ an ḃroid leis an máiġistir is aṁlaiḋ a ċuireaḋ sé cuid dá stát i ngeall, ag taḃairt léasa air d'ḟear airgid, agus ḃíoḋ an fear sain 'n-a ṁáiġistir ar na teineontuiḋiḃ as soin amaċ.

Agus a leiṫéid de ṁáiġistir is ḃí ann! Ní raiḃ aon scannraḋ aċt é. Fear tuaiṫe éigin a fuair a ḋorn airgid le boċtaineaċt is le cruaḋtan. Cnútaċán éigin anacraċ gur ṁó leis pinginn ná le duine eile céad púnt. Fear d'ḟáisceaḋ as an laitiġ, ná facaiḋ riaṁ ag a aṫair is a ṁáṫair aċt an gortaḋ is an anacra. Ní réiḋtiġeann éirġe i n-áirde le fear de'n tsaġas sain. Agus ní raiḃ 'sna 'middlemen' seo aċt tíoránaiġ neaṁ-ṫruaiġṁéileaċa do ḃainfeaḋ an croiceann dá ḃfearaiḃ oibre is dá dteineontaiḋṫiḃ le neart sainnte is sprúnluiḋṫeaċta.

Ḃíoḋ na fir seo ag riṫ i ndiaiḋ na huaisle, ag déanaṁ aiṫris ar a n-imṫeaċtaiḃ is a nósaiḃ. Caiṫfeaḋ tiġ breáġ maiseaṁail a ḃéiṫ ag mo ḃodaċ ċóṁ maiṫ is dá mb'é an té b'uaisle san tír é. Caiṫfiḋe húdaiḋe daora is callaiḋe do ḟoláṫar dá ṁnaoi—do'n ṁáiġistreás. Caiṫfiḋe taḃairt suas neaṁ-ċoitċeann do ṫaḃairt ar a ċlainn i Sasana nó i n-áit éigin i gcéin; ní ḋéanfaḋ gnáṫ-ḃiaḋ na ndaoine an líon tiġe sin, ċaiṫfeaḋ soġṁlaisiḋe do ḃeiṫ aca istoiḋċe is ar maidin. Ní gan airgead do ḃí na neiṫe sin le faġáil agus cá raiḃ an t-airgead le faġáil aċt ós na teineontaiḋṫiḃ? Ní raiḃ aċt iad do ḃrúġaḋ is d'ḟáscaḋ is droċ-úsáid a taḃairt orṫa ċum an t-airgead do ḃaint díoḃ; agus, ní hé an t-airgead aṁáin aċt toraḋ an talaiṁ is reaṁar-stoc is éanlaiṫ. Ċíoḋ an máiġistir muc reaṁar ag fear boċt, agus ṫagaḋ sainnt air láiṫreaċ. Cadé an gnó ḃí ag fear ḃoċt de ṁuic reiṁir? "'Seaḋ, a ḟir ṁaiṫ, tá an ṁáiġistreás gan ḃeiṫ ar fóġnaṁ agus buḋ ṁaiṫ léi rud éigin méiṫ do 'aiseaḋ; ar ṁiste ḋam an ṁuc sain . do marḃuġaḋ ḋí? Ní'l aon ġnó i n-aon-ċor agat-sa ḋí. Ġeoḃair banḃ uaim-se 'n-a hionad ċóṁ luaṫ is ḃeiḋ a leiṫéid agam." Im' ḃás ní haṁlaiḋ a scriosfair ar fad mé. Cá ḃfaġad fiaċa lóin an ġeiṁriḋ dam féin is dom' ṗáirtiḋiḃ. Agus gan de sciurs orm aċt an ṁuc so? 'Seaḋ, níorḃ' aon ṁaiṫeas ḃeiṫ ag cainnt, do sciobtaiḋe an ṁuc ċum siuḃail is do tairgtiḋe a cuid fola. Ní ḟágtaiḋe fiú na ngéaḋna ná na laċan ag an ḃfear mboċt. Bíoḋ gáḃaḋ 'san tiġ mór leo. Bíoḋ inġean an ṁáiġistir breoiḋte nó a ṁac óg tar éis teaċt a ḃaile agus buḋ ṁaiṫ an rud dá mbeaḋ feoil úr éanlaiṫ roiṁe ċum meisneaċ a ċur air tar éis a ṫurais.

Níor ḃeag an scrios do ḋéanaṁ gan ḃeiṫ tarcuisneaċ droċ-laḃarṫa 'n-a ṫeannta sain. Mo ṫubaist, ṁaise, ní beag de scannraḋ an tarcuisne is an droiċ-ṁeas a ṫugaḋ an máiġistir ar ḋaoiniḃ boċta is é ag sciobaḋ lóin a leanḃ is toraḋ a saoṫair leis. Bí ainm is sloinne ar na daoiniḃ sin ċóṁ maiṫ is ḃí air féin, nó, b'ḟéidir, níḋ b'ḟeárr. Aċt b' 'aiṫ leis an oireaḋ sain gradaim do ṫaḃairt dóiḃ is ainm ceart is sloinne do ṫabairt orṫa! Doṁnall is eaḋ baisteaḋ ar an ḃfeirmeoir seo—Doṁnall Ua Laoġaire—agus Doṁnall is eaḋ ṫugaḋ na coṁarsain air, aċt ní raiḃ an ainm sin tarcuisneaċ a ḋóṫain do'n ṁáiġistir. Doṁnaillín is eaḋ ġlaoḋaḋ sé siúd air. Doṁnaillín Leary. Ná raiḃ Doṁnall mar ainm ar a ṁac féin agus ar a ḋearḃráṫair? Agus ar ċeart an ainm céadna do ḃeiṫ ar ḋuine uasal is ar spailpín? B'éigean do'n ṁáiġistir teaċt go dtí an doras ag fógraḋ na mbó nó na ngaḃar do'n ḃfeirmeoir ḃoċt. "Tar isteaċ, a ḋuine uasail, má's é do ṫoil é, buail isteaċ is suiḋ, ná fuil an lá fada agat? "Go raiḃ maiṫ agat, a ḃean an tiġe!" go tur neaṁṁaiṫeaċ, "'sead, ṁaise, suiḋfead-sa i scailpeaċaiḃ súġaiḋ! is doċa é go deiṁin." Agus annsain laḃraḋ sé le láin-neart a ġoṫa i gcás go n-aireoċaḋ na coṁarsain é ag taḃairt arṁuċáin agus tarcuisne do ṁuinntir an tiġe. Dá mbuailfeaḋ duine dá ṫeineontuiḋṫiḃ uime ar an mbóṫar muna mbeaḋ gnó aige ḋe ċromfaḋ sé a ċeann ag gaḃáil tairis; dá mbeaḋ gnó aige ḋe, "cá ḃfuilir ag dul anois, airiú, a Ḋoṁnaillín?" "Táim ag dul siar go dtí an ċeárdċa." "Nárḃ slán aniar tú, mar an maiṫ an saoġal atá agat gan faic le déanaṁ agat aċt ḃeiṫ ag aeraiḋeaċt duit féin. Ḃíos ag laḃairt le Tiġearna na Finne Ruaiḋe i nḋé, agus is é aduḃairt sé liom: ní'l aċt daoine díoṁaoine leisceaṁla ar fad timċeall na háite seo." Ḃaḋ ṁaiṫ leis ainm an Tiġearna do ṫarraing ċuige, i leiṫ is go mbíoḋ sé féin agus an Tiġearna i ngnáṫ-ċoṁráḋ le ċéile.

Clann an ṁáiġistir, m'oċlán, is mór dá nduaḋ do-ġeiḃṫiḋe. Peataiḋe do b'eaḋ iad go léir. Ní ḋéanfaḋ na scoileanna coitċeanna a ngnó. Caiṫfiḋe iad do ċur ar scoil tar lear nó go háit éigin i gcéin, áit ná beaḋ an Ġaeḋealg fiaḋain sin aca! Ní ḃíoḋ aċt Master Dan is Miss Minnie ṫíos is ṫuas orṫa. Ní dóċa go raiḃ a leiṫéidiḋe de ċlainn riaṁ ag aoinne. Ḃí Donnċaḋ ċum ḃeiṫ 'n-a ṡagart, agus a leiṫéid de ṡagart! Fear léiġinn is innscne is gradaim, fear go ndéanfaiḋe easbog de gan moill. Ḃí Máire ċum tiġearna do ṗósaḋ, tiġearna saiḋḃir cuṁaċtaċ éigin go mbeaḋ cúirt ḃreáġ, ṁaireaṁail aige, agus buidneaċa ceoil is aoiḃnis 'n-a ṫig. Agus Doṁnall an té baḋ sine aca, ḃeaḋ an stát aige sin agus b'é baḋ ḋóċaiġe go suiḋfeaḋ sé i bPárliament is go nDéanfaiḋe piara ḋe i nDeireaḋ na Dála. Ḃeaḋ Éamonn 'n-a ḋoċtúir agus Seoirse 'n-a ḟear dliġiḋ agus mar sin dóiḃ. Ní'l aon aṁras ná go gcreidtiḋe an ráiméis sin ar fad.

Ní leigfiḋe na leanḃaiḋe seo i ngoire "leanḃaiḋe boċta an ḃaile," im' ḃara ná leigfiḋe, ar eagla go gcaillfidís a ngalántaċt. Ḃaḋ ṁór an scrupall na feirmeoiriḋe boċta agus a leanḃaiḋe ag déanaṁ sclábaiḋeaċta ó ḋuḃ go duḃ 'n-a leaṫ-ṫroscaḋ is gan iompa aċt an droiċ-éadaċ, ag iarraiḋ airgead do ḟoláṫar do ċlainn an ṁáiġistir ċum é do scaipeaḋ is do reic d'ḟonn go gcreidfeaḋ daoine simpliḋe gur ċlann duine uasail iad. Is ró-ṁinic do loiteaḋ an ċlann sain is do deineaḋ seoiníniḋe ar a gcosaiḃ díoḃ. An spioraid Ġaeḋealaċ a ḃí 'n-a gcroiḋe de réir náḋúra do scriosaḋ asta í agus do cuireaḋ fuaṫ is gráin ar a dtír ḋúṫċais go daingean i n-eaċrann ionnta. Ḃaḋ ġreannṁar an t-árus an tiġ mór, mar is tiġ mór a glaoiḋtiḋe ar "cúirt" an ṁáiġistir. Caḃlaċ tiġe do b'eaḋ é, tiġ mór neaṁ-ḟlaċtṁar, tiġ do tógaḋ le saoṫar is le hallus na ndaoine ḃí fá n-a smaċt. Ċifeá iarraċt ar ġalántaċt annso is annsúd ann, ḃíoḋ biaḋ is deoċ go raiḋseaṁail ann ar feaḋ an lae.

Ḃíoḋ sí féin 'san bpárlús is gan puinn le déanaṁ aici aċt ḃeiṫ ag tabairt órduiġṫe do na cailíniḋiḃ aimsire agus dá gcáineaḋ is ag casaḋ asṁuċáin leo fá mar do ġlacaḋ fearg í. "A Neillín, airiú, ca ċuige gur ḋoirtis an t-uisce ar fuaid an urláir? Féaċ tá an áit 'n-a ṗraisiġ agat. Cad é an cúis ná féaċann tú rómat? Fair uirṫi, airiú, buḋ ḋóiġ le duine ná fuil súil 'n-a ceann." "Is amlaiḋ a ḃuail Máire im' ċoinniḃ is mé ag dul amaċ leis an uisce is do ḋoirt sí orm é." "Fuil is gráin ort, a ruidín súġaiḋ, inġean Nóirín Léiṫe, a ráḋ go ndoirtfeá an t-uisce ós comair mo ṡúl amaċ agus é ċur ar m'inġin-se annsain. Fág sain uaim, a ṡúġmaire, baḋ ḋual máṫar duit beiṫ go bréagaċ agus go salaċ. Ṁaise, cá ragaḋ sean-Ṡioḃán, do ṡean-ṁáṫair, an sean-liobar? Gan amras is léi ataoi ag dul. Amaċ an doras leat, ní ḃeinn ag pléiḋe leat mar ċailín dá mbeaḋ Éire ag taḃairt taoiḃ leat." Go deiṁin ḃíoḋ eagla ar na daoiniḃ boċta mór-dtimċeall teaċt fá ḋéin an tiġe, eagla roiṁ ṫeangain na Máiġistreása, eagla roiṁ ṫarcuisne is droiċ-ṁeas.

Ċaiṫeaḋ na feirmeoiriḋe urraim a ṫaḃairt do'n ṁáiġistir, agus uṁluġaḋ ḋó agus a láṁ do ċur ċum a hata ḋó agus beiṫ go ciuin, cneasta nuair a ḃuaileaḋ sé an treo. Aċt ní ḋéanfaiḋe uṁluġaḋ d'aoinne aċt do ċeiṫearnaċ mór ar fad, nó do ṫiġearna. Buḋ mór an sult beiṫ ag éisteaċt leis an máiġistir ag iarraiḋ Béarla do ṁúineaḋ dá ċlainn agus gan é aige féin. "Gi' me the cheers" ag iarraiḋ na díse ar an leanḃ—you must get a good ejukation out of this Oirish." Is amlaiḋ do loittiḋe an ċlann, mar ná bíoḋ Béarla ná Gaeḋealg aca 'sa deireaḋ. Buḋ scorn le n-a n-aṫair eolas ar a dtír ḋúṫċais ná ar a dteangain ḋúṫċais do ṫaḃairt dóiḃ agus dá ḋeascaiḃ sin níor ġalánta leo aon níḋ aċt an rud a ġníoḋ muinntear Lunndain nó a leiṫéidiḋe. Ḃí fo-ċeann de na máiġistriḋiḃ go mbíoḋ truaiġméil éigin ionnta agus cé go mbíoḋ sainnt orṫa ċum airgid agus go mbíoḋ broid orṫa ċum an cíos do láiṁseail, b'ḟusaiste dul díoḃ agus is iomḋa sliġe 'n-a ḃféadfaidís congnaṁ do ṫaḃairt do'n ḃfeirmeoir. "Is feárr focal 'san cúirt 'ná púnt 'san sparán." Baḋ ṁinic é an sean-ḟocal sain i mbéal na ndaoine agus baḋ ṁinic, leis, do cóiṁlíonaḋ é, mar gur ṁinic do ṡaoraḋ an máiġistir feirmeoir nó fear oibre ó'n bpríosún, agus ní hannaṁ a ḃíoḋ árd-ṁuiniġin ag na feirmeoiriḋiḃ as an máiġistir.

Aċt b'é donas an scéil é ná raiḃ greim daingean ag aoinne aca ar a ṗairce talaiṁ agus ná raiḃ a ḃac ar ṁáiġistir ná ar ṫiġearna iad do ċaiṫeaṁ amaċ ar an mbóṫar aon uair buḋ ṁaiṫ leis. Ḃí an dliġe ar ṫaoḃ an ṁáiġistir ó ṫúis go deireaḋ. Níor leis an ḃfeirmeoir an talaṁ 'n-ar ċuir sé a ċuid ṗráṫaiḋe is a ċuid coirce. Níor leis an tiġ do ċosain ar aer na hoiḋċe é. Baḋ ḋeacair cíos trom do ḋíol as smut de ṡliaḃ agus muiriġean do ċotuġaḋ 'n-a ṫeannta sain, agus muna ndíolfaiḋe an cíos go mbeaḋ an feirmeoir agus a ċlann amuiġ ar an mbóṫar agus an tiġ is an áit ag an máiġistir. Ní fada ḃeidís 'n-a seilḃ aige, áṁṫaċ, mar gur ḃ'uṁal na coṁarsain ċum luiġe isteaċ 'n-a ionad.

Ní hannaṁ, leis, a ḃíoḋ muiriġean ṁór ar an máiġistir agus gur ṁaiṫ leis talaṁ fá leiṫ do ḃeiṫ aige dá ċlainn ṁac. Níor ḃ'ḟéidir leis, áṁṫaċ, talaṁ do ṫaḃairt dóiḃ gan mórán dá ċuid teineontuiḋṫe do scriosaḋ amaċ as a n-ionad. D'oireaḋ d'ḟear eile coill do ċur ar gaċ taoḃ d'aḃainn agus níor ḃ'ḟéidir an ċoill do ċur gan na daoine do ċur amaċ. Do ṫeascuiġeaḋ raḋaire mór talaiṁ féaraiġ ó ḋuine eile, talaṁ do reaṁróċaḋ ba seasca is go gcuirfiḋe roinnt ċaorach air anois is arís. Ḃí an talaṁ ann aċt aṁáin go raiḃ daoine boċta dá ḟealḃuġaḋ is na tiġṫe lán de ṗáistiḋiḃ aca. "'Seaḋ glanaidís leo as an áit, mar a ġlanfaḋ scata ċoinníniḋe go ngreadfaiḋe teine leo." "Faire, ná habair é! cad a ḋéanfaiḋ a mbantraċt is a ngárlaċa dearga?" "Cad é sin dom-sa cad do ḋéanfaiḋ siad, naċ measa ḋom-sa mo ċlann féin?" "Beiḋ a ndóṫain ag do ċlainn is gan an riasc sain do ḃac." "Beiḋ an riasc leis agam, gaċ uile ṫroiġ de." "Maise, ar son Dé is ná dearmaid an daonnaċt. Fág aca an ruaiḋteaċ sain is ní maoiḋte orṫa é." "Ní ḟágfad órlaċ de'n ruaiḋteaċ céadna sain aca. Fiú an oiread is ċoṫóċaḋ gaḃar. Bailiġidís leo gan moill, iad féin is a ngeárrcaiġ, is cuma liom-sa cá ngeoḃaid."

Dá réir sin cuirtiḋe an próisear ag triall ar na daoiniḃ boċta ar ṫeaċt na Nodlag. Ḃídís go dealḃ leaṫ-láṁaċ roiṁe; is ar éigean a ḃíoḋ cíos na leaṫ-ḃliaḋna aca, agus fiaċa orṫa 'sna siopaiḋiḃ ins gaċ aon ḃall, is gan an oiread aca is ċoṫóċaḋ ar feaḋ mí iad aċt ag braṫ go ḃfuiġidís cáirde ar son cibé boḋóige do ḃíoḋ ar an dtalaṁ aca. Níor ḃ'iongnaḋ go gcuirfeaḋ an próisear scannraḋ orṫa. "Faire, faire, an aṁlaiḋ a ċaiṫfiḋ sé amaċ mé féin is mo ṗáistiḋe? Airiú an dá ríriḃ ataoi? Im' ḃás ní ċuirfiḋ sé ruagairt orainn i lár an ġeiṁriḋ agus é ag déanaṁ ar an Nodlaig? Ologón, cad a ḋéanfad le hÉamonn is gan é d'aois aċt ráiṫe? Mo ṫruaġ mo leanḃ, caillfear é, gan braon bainne le n-ól aige. Faire go deo tuitfiḋ an t-anam asam má cuirtear tar táirsiġ mé."

Baḋ ḃeag an ṁaiṫeas ḃeiṫ ag caint ná ag aṫċuinge, do deineaḋ an léir-scrios roiṁ Nodlaig. Ḃí brúċt sneaċtaiḋ ar an dtalaṁ, ḃí gaoṫ ḟuar ann do ragaḋ tríot, agus baḋ ḋona, ḋoilḃ é féaċaint na tíre. Ṫáinig na pílears agus luċt curṫa amaċ agus an máiġistir féin 'n-a ċarráiste; agus roiṁ ṫráṫnóna ḃí fiċe muiriġean caiṫte ar a gcuid talaiṁ is ar a dtiġṫiḃ is iad ag criṫ leis an ḃfuaċt ar ṫaoḃ an ḃóṫair, nó cois na gclaḋṫaċ, na máiṫreaċa ag iarraiḋ teas an anma do ċoimeád 'n-a leanḃaiḋiḃ fá n-a mbrataiḃ. Cad deineaḋ leis na daoiniḃ seo ar fad?

'Seaḋ, d'ḟan cuid aca cois na gclaḋṫaċ ar feaḋ seaċtṁaine nó mar sin agus annsain do ġlac feirmeoir éigin 'n-a ṫig iad is fá ḋeireaḋ do scaipeadar mar a ragaḋ scaipeaḋ ar scata éanlaiṫ i ndiaiḋ stoirme is ceaṫa, cuid aca ag siuḃal na hÉireann is lópaiḋe orṫa, cuid aca sáiḋte isteaċ i mboṫánaiḃ dealḃa agus an deataċ dá ndallaḋ, is an braon anuas ag breacaḋ a gcuid éadaiġ. Baḋ ḋona an saoġal a ḃíoḋ ag líon ḃoċt tiġe i scailpín súġaiḋ, deataiġ i lár ḃogaiġ 'san ngeiṁreaḋ. Ḃíoḋ teaċt-fé agus an braon anuas ann i n-aoinḟeaċt. Ní ḃíoḋ sos o'n súġaḋ ná ó'n deataċ, ní ḃíoḋ aer ná grian ann. Buḋ ṫruaġ le Muire na páistiḋe beaga is na gárlaċa dearga ó ṁaidin go hoiḋċe ag útamáil 'san lataiġ ar aġaiḋ an dorais amaċ, a súile tinn ó'n deataċ agus daṫ an ocrais orṫa; an ṁáṫair ag iarraiḋ an t-urlár do ċoimeád tirim agus an t-éadaċ leabtan do ċoimeád ó'n mbraon anuas. Ní ḃíoḋ paiste talaiṁ aca féin go ḃféadfaḋ duine satailt air. Ní ḃíoḋ de ġustal orṫa aċt páġa lae an aṫar, agus gur minic ná faġaḋ sé obair. Baḋ ḋeacair clann do ṫaḃairt suas ar an gcuma sain gan droċ-ṡláinte do ċur i n-eaċrann ionnta, agus ní misde a ráḋ ná gur iomḋa leanḃ fuair droċ-úsáid de'n tsaġas sain is do cuireaḋ ró-luaṫ i gcré dá ḋeascaiḃ.

Ċuaiḋ cuid de na daoiniḃ seo go hAmerica is go Sasana; ḃailiġeadar leo a raiḃ de'n tsaoġal aca agus d'ḟágadar a dtír ḋúṫċais go deo. B' olc an áit America nó Sasana an taca sain ċum clann do hoileaḋ ann agus ní misde a ráḋ ná gur imṫiġ a lán díoḃ ċum an donais. Ní'l amras, áṁṫaċ, ná go ndeaġaiḋ mórán díoḃ ċum cinn agus go ḃfuil gráḋ ag clainn a gclainne d'Éirinn i ndiu.

Is beag an iongnaḋ go mbeaḋ gráin ar ṫiġearnaiḋeaċt talṁan Éireann ag an dream do ṡíolruiġ ó ċlainn na hÉireann tar lear. Cad deineaḋ leis an dtalaṁ gur cuireaḋ na daoine seo as. Tá a lán de 'n-a ḋearg-ḟásaċ anois, fionnán borḃ fiaḋain ag fás ann agus glór na naoscaċ le cloisint ann.

VI.—An Dliġe.

Ní raiḃ aon ḋúil 'san ndliġe ag na daoiniḃ, agus baḋ ḃeag an ionġnaḋ é, mar ná raiḃ 'san ndliġe aċt saġas leas-ṁáṫar ná raiḃ aon áṫ le faġáil uirṫi—leas-ṁáṫair do ċuirfeaḋ éiṫeaċ ort ós coṁair do ṡúl amaċ, ná creidfeaḋ focal uait is do ċreidfeaḋ gaċ aon níḋ id' ċoinniḃ is do ċroċfaḋ 'san éagcóir ṫú. "Fan ó ḋliġe is ó ċlampar" adeireaḋ na seandaoine le n-a gclainn. B'ḟeárr leo a gcuid do leigean uaṫa is dul ag iarraiḋ déarca 'ná seasaṁ ós coṁair ḃreiṫiṁ is leaḃar do ṫaḃairt. Ní raiḃ aon iontaoiḃ ar na breiṫeaṁnaiḃ aca ná ar na haṫúrnaeṫaiḃ ná ar na coisteoiriḋiḃ. Ḃí na breiṫeaṁain is na coisteoiriḋe d'aon ḃuiḋin leis an Riaġaltas. Ní raiḃ aon tsásaṁ le faġáil ag an nduine mboċt dá mbainfiḋe ḋe a raiḃ de'n tsaoġal aige is é ropaḋ isteaċ 'san bpríosún. B'iad na tiġearnaiḋe talṁan, leis, do ḃíoḋ mar ġiuistísiḋe aca agus b'olc, is baḋ neaṁ-ṫruaiġṁéileaċ iad, cé go mbíoḋ foṫ-ḋuine aca go maiṫ is go deaġ-ċroiḋeaċ.

Ḃíoḋ an dliġe ró-ḋaor, leis. Níorḃ aon ṁaiṫeas do ḋuine ḃoċt ḃeiṫ ag gaḃáil di; 'sa deireaḋ ṫiar ṫall is aṁlaiḋ do creaċfaiḋe le costas é dá mbuḋ is go mbuaiḋfeaḋ sé féin. Ḃíoḋ an-eagla ar ḋaoiniḃ roiṁ an leaḃar; b'ḟeárr le cuid aca iad do ċaiṫeaṁ ar a gcuid talaiṁ is go n-imṫeoċaidís le haer an t-saoġail 'ná leaḃar do ṫaḃairt; agus maidir le leaḃar éiṫiġ, ċeapfaidís go dtuitfeaḋ tiġ na cúirte ar ṁullaċ cinn orṫa dá mbeaḋ sé de ḋonas orṫa a leiṫéid sin de ṁaslaḋ do ṫaḃairt do Ḋia. 'N-a ḋiaiḋ sin, áṁṫaċ, ní ċreidfeaḋ an breiṫeaṁ ar a leaḃar iad is ní ċreidfeaḋ an coiste iad aċt ċóṁ beag. Dála an ċoiste, Sasanaiġ ar fad do b'eaḋ iad go minic, agus baḋ ḃeag an truaġ do ḃíoḋ aca do na Catoiliciḋiḃ boċta agus baḋ ḟuaraċ an truim do ċuiridís ionnta. Ní ḃíoḋ aon ṁeas ar ḋuine go mbeaḋ dúil 'san ndliġe aige, agus is annaṁ do ṫéiḋeaḋ an dliġe ċum suime ḋó. B'ḟéidir go mbuaiḋfeaḋ sé uair nó ḋó is go raġaḋ cúis eile 'n-a ċoinniḃ is go mbainfeaḋ an costas an tearḃaċ de.

Níor ḃ'annaṁ cúrsaiḋe dliġiḋ mar ċúis eascáirdis idir ḋaoiniḃ is go mbíoḋ troid is bruiġean eatorṫa dá ḋeascaiḃ sin. Dá mbuḋ ruḋ é ná beaḋ buaiḋirt ná éirġe amaċ i gcoinniḃ an Riaġaltais ná eaċrann i dtaoḃ ċíosa ag cur trioblóide ar an ndúṫaiġ ní raġaḋ an dliġe ró olc ar fad do na daoiniḃ, ḃeaḋ sásaṁ éigin le faġáil as aca; d'ḟéadfaiḋe ceart éigin do ḃaint de'n ċoiste is de'n ḃreiṫeaṁ agus, b'ḟéidir, de'n tiġearna talṁan féin. I n-aimsir ḃuaiḋearṫa, áṁṫaċ, ḃíoḋ a ṁalairt de scéal aca; ní ḃíoḋ ceart ná cóir le faġáil ó ġiuistís ná ó ḃreiṫeaṁ agus dá mbuḋ ruḋ é go ngaḃṫaiḋe i n-aon-ċor tú is go dtiuḃrṫaiḋe ċum na cúirte tú ġeoḃṫaiḋe claḋairiḋe éigin ar airgead ċum dearḃuiġṫe ort, agus daorfaiḋe gan taise tú.

Ar uairiḃ ḃíoḋ buaiḋirt is bruiġean ar fuaid na dúiṫċe i dtreo nár ḃ'ḟíos cad é an léir-scrios do déanfaiḋe ar na daoiniḃ nó ar luċt an dliġiḋ.

ḃíoḋ an cíos ró ṫrom ar ḋaoiniḃ boċta agus ṫagaḋ an deaċṁaḋ mar ṫeannta leis. Ḃaḋ ṁór an truaġ daoine boċta ag iarraiḋ breiṫ ar an oiread airgid is ċoimeádfaḋ luċt an dliġiḋ ó'n ndoras gaċ Saṁain is Bealtaine. Ḃaḋ ṁinic do ṫeipeaḋ orṫa iad do ċoimeád uaṫa, agus dá ḋeascaiḃ sin do caiṫtiḋe amaċ ar an mbóṫar iad gan truaġ gan taise, aċt leigean dóiḃ dul cibé áit buḋ ṁaiṫ leo.

Ċruinniġeaḋ a gclann mac súd le ċéile—buaċailliḋe óga calma gan faic le déanaṁ aca—ċruinniġidís le ċéile istoiḋċe, ḃíoḋ captaoin orṫa is ḃídís dá n-ullṁuġaḋ féin le haġaiḋ coiṁeascair. D'ḟuadaiġidís arm as tiġṫiḃ na n-uaisle. Ní ḃíoḋ uaṫa aċt buille tubaiste do ḃualaḋ ar luċt an dliġiḋ, ar luċt ḃailiġṫe an deaċṁaiḋ, ar ḃáilliḋiḃ, ar ṁuinntir an íoca, is ar aoinne do neartóċaḋ an Riaġaltas. Ḃuailidís i gcoinniḃ luċt an íoca nó luċt an deaċṁaiḋ agus do ḋoirtṫiḋe fuil eatorṫa. Do marḃuiġṫiḋe beirt nó triúr de ṁuinntir an Riaġaltais—luċt an deaċṁaiḋ nó a leiṫéidiḋe—agus annsain is eaḋ do ṫagaḋ an scannraḋ ar na daoiniḃ. Do roptaiḋe isteaċ 'san bpríosún fir óga calma ó gaċ áird de'n dúṫaiġ, daoine ná raiḃ aon baint aca leis an toirmeasc—isteaċ leo an oiread, geall leis, is d'ḟéadfaiḋe greim d'ḟaġáil orṫa.

Is minic do ḃíoḋ cuid aca ar a dteiċeaḋ ar feaḋ ráiṫe gan raḋarc d'ḟaġáil ar an mbaile ar feaḋ na haimsire sin. Is aṁlaiḋ do ḃídís ag siuḃal ar fuaid na sléiḃte i riṫ an lae agus ċaiṫidís an oiḋċe i gcumar éigin fá ċarraig dá gcosaint féin ar an tsín is ar an tsioc. Ḃaḋ ḋoċt an saoġal do ḃíoḋ aca ag iarraiḋ biaḋ is deoċ do ḟoláṫar dóiḃ féin is coimeád ó raḋarc luċt an dliġiḋ ḃíoḋ de ḟíor ar a lorg.

Buḋ ḃeag an iongnaḋ go mbeaḋ gráin ag na daoiniḃ ar an ndliġe mar is minic d'imir an dliġe droiċ-ḃeart orṫa, is minic do ċroċ sé daoine boċta 'san éagcóir is minic d'ḟág sé gárlaċa dearga gan aṫair ar ṫeaċt an earraiġ, is minic do ċuir sé fir ġalánta neaṁ-ḋíoġḃálaċa i bpríosúnaiḃ mío-ḟolláine nár ḟill cuid aca riaṁ asta.

Droiċ-ḃliaḋain do na daoiniḃ boċta do b'eaḋ an ḃliaḋain 1822. Ḃí fóġṁar na bliaḋna 1821 go dona, agus dá ḋeascaiḃ sin ḃí biaḋ na ndaoine gann tar bárr, agus iad ag faġáil ḃáis le hocras is le lagaċar ar fuaid na dúiṫċe. Na tiġearnaiḋe talṁan is luċt an deaċṁaiḋ, áṁṫaċ, baḋ lag do ṫuigeadar do na daoiniḃ boċta ḃí ag faġáil ḃáis de'n ngorta ós comair a súl amaċ; b' 'aiṫ leo sain lacáiste ṫaḃairt 'san gcíos dóiḃ ná cuid de'n deaċṁaḋ do ṁaiṫeaṁ dóiḃ! Agus is maiṫ do ṫagaḋ an Riaġaltas le n-a gcuid saiġdiuiriḋe is ċaiṫidís amaċ an feirmeoir boċt dá mbuḋ rud é ná beaḋ an cíos slán aige, is ċaḃróċaidís le luċt an deaċṁaiḋ ag sciobaḋ an ḟéir is an ċoirce ó líon tiġe ġábaṫraċ, ocraċ.

Ḃí a rian air ní raiḃ aon ionntaoiḃ ag na daoiniḃ as an Riaġaltas ná as na tiġearnaiḋiḃ talṁan ná as luċt an deaċṁaiḋ; agus an t-aos óg, mo ġraiḋín iad, buaċailliḋe láidre calma na dúiṫċe —ċeapadar go raiḃ sé ar a gcumas buille tubaiste do ḃualaḋ ar an Riaġaltas is ar luċt ioca is cíosa i n-aoinḟeaċt. Do ḟíl na ḃuaċailliḋe ḃána ná raiḃ aon dul uaṫa féin, ná raiḃ aca aċt sceannraḋ báis do ċur ar luċt an dliġiḋ agus go gcaiṫfiḋís géilleaḋ is gan buiḋeaċas dóiḃ. Anois is arís do ḃíoḋ bruiġean eatorṫa féin is luċt an dliġiḋ. Doirttiḋe fuil. Má ṫuiteaḋ duine de na buaċailliḋiḃ bána, 'seaḋ, dar ndóiġ, ṫuiteaḋ sé, níor ġáḃaḋ aon deor do ḟileaḋ 'n-a ḋiaiḋ; má ṫuiteaḋ an prócadóir nó duine éigin eile de luċt an deaċṁaiḋ ní airiġṫiḋe deireaḋ an éaċta sain go ceann bliaḋna; ḃíoḋ na páipéir go léir ag síor-ṫráċt air, agus do gaḃtaiḋe fiċe fear 'n-a ṫaoḃ. B'ḟéidir ná raiḃ duine aca láiṫreaċ nuair doirteaḋ an ḟuil sin. B'ḟéidir gurab é an éagcóir atá dá cur orṫa. Is cuma é; ḋein duine éigin an t-éaċt agus mar a ḃfuil sé ar an mbuiḋin seo féin is fuaraċ an díoġḃáil é, tá siad go léir go holc. Dá leigfiḋe amaċ iad is aṁlaiḋ a ḋéanfaidís éaċt níḋ buḋ ṁó."

Aċt cionnas a croċfar na fir seo gan dearḃuġaḋ gan finnéiṫiḃ, im' ḃás ní ḋearḃóċaiḋ aoinne orṫa? "Maise mo ṫruaġ ṫú; ní ḋearḃóċaiḋ is dóċa! Nár ṁaiṫ an rud dá meallfaiḋe cuid aca ċum dearḃuiġṫe ar an gcuid eile?" "Aċt an é do ṁeas é go ḃfuil claḋairiḋe de'n tsaġas sain orṫa?" "An é mo ṁeas é? mo ṫruaġ arís ṫú, is beag dá ṁearḃall orm!" "Aċt cad do ḃuaiḋfiḋ siad leis?" "'Seaḋ cad do ḃuaiḋfiḋ siad leis! Scaoilfear leo féin agus beiḋ áḋḃar airgid aca i n-aġaiḋ an droċlae." "Agus an measann tú go gcreidfear 'san gcúirt iad agus gan focal de'n ḟírinne aca; an gceapann tú go gcroċfaiḋ an breiṫeaṁ nó go ndaorfaiḋ an coiste daoine macánta ar ḋearḃuġaḋ de'n tsaġas sain?" "Im' ḃasa creidfear gaċ aon focal adéarfaid." "Aċt ná beiḋ finnéiṫe aca súd a ḋearḃóċaiḋ ná rabadar ann i n-aon-ċor, a ḋearḃóċaiḋ go raiḃ duine aca i n-a leiṫéid sin d'áit lá na bruiġne agus ná raiḃ aon dul aige ar ḃeiṫ láiṫreaċ, go raiḃ duine eile aca ar an aonaċ ag díol a ċuid stuic agus go ḃfacaiḋ na sluaiġte daoine é an lá sain i lár an aonaiġ ó ṁaidin go hoiḋċe, agus mar sin dóiḃ?"

"'Seaḋ is beag an géilleaḋ ḃéarṫar de scéaltaiḃ de'n tsaġas sain. 'Sé rud adéarfaiḋ an breiṫeaṁ ná gur furaiste duine d'ḟaġáil d'inneosfaḋ bréag ar son a ċoṁarsan. Beiḋ scannraḋ ar an mbreiṫeaṁ féin agus mo ṫruaġ-sa aoinne go ḃfuiġiḋ sé greim air; agus ní sos do'n ċoiste é, tá scannraḋ a n-anma orṫa agus geallaim ḋuit gur beag an scrupall a ḃeiḋ orṫa croóaḋ do ṁolaḋ do ḋaoiniḃ de'n tsaġas sain."

B'ḟíor é, daoraḋ na príosúnaiġ boċta nó cuid ṁór díob gan ċúis gan aḋḃar is do croċaḋ iad gan ró-ṁoill.

Is iomḋa teinteán do fágaḋ go doilḃ brónaċ i ndiaiḋ ċlaḋairiḋe seo an éiṫiġ. "A Ṁuire Ṁáṫair, airiú ní haṁlaiḋ a ċroċfaiḋ siad m'ḟear agus gan ag an líon tiġe seo aċt é ċum biaḋ do ṡoláṫar dóiḃ; airiú, Dia linn, ní raiḃ sé ann i n-aon-ċor." "Is mar a ċéile é, croċfar dia hAoine seo ċuġainn é." "Ológón, a Ḋia na ḃfeart, cad fá ndeár é? Cia ċuir éiṫeaċ air?" "Muiris an ḃóṫair, ṁaise." Airiú, an é sin Muiris, mac Ṁáire an Ime do ṫagaḋ annso ċuġainn 'san ngeiṁriḋ is ḃíoḋ go deas muinntearḋa linn?" "An fear céadna, ṁaise." "Airiú, faire, ní ḋéanfaḋ sé a leiṫéid de ḃeirt, ní ċreidfinn ó'n saoġal go gcroċfaḋ sé m'ḟear 'san éagcóir." "Creid uaim-se anois é, ṁaise, tá an léir-scrios déanta aige ċeana féin."

"Oċón, mo sceiṁle,
Is mo ċreaċ neiṁneaċ,
Mo ṫiġ gan díon air
Is a ċeann dá scaoileaḋ
Le neart na gaoiṫe
Um ló 's istoiḋċe;
Cia ċuirfiḋ díon air
Nó fraoċ arís air?
A óig-ḟir ġroiḋe-ṁir,
Is brón 's is díṫ liom,
Tú id' ċoṁrainn sínte
Gan geoin ná caoi-ġol
Ós coṁair do ċaoin-ċuirp,
A stóir mo ċroiḋe-se.

"Mo ḃrón go n-éagfad,
A stóir mo ċleiḃ-se,
Cad do ḋéanfad féiniḋ
Go deo id' éagmais?
Mo ġráḋ gan staonaḋ,
M' ḟear breáġ gléigeal
Ċuir Muiris bréagaċ
'San úir le héiṫeaċ.
Raċ a ċéirde
Ar an gclaḋaire i n-aoinfeaċt,
Taċtaḋ is céasaḋ
Is pláiġ le ċéile air,
Gan mac ná caoṁ-siúr
'N-a ḋiaiḋ 'san tsaoġal so
Ná coṁarsa an daonnaċt
Ós cionn a ḃréan-ċuirp
Ag gol ná ag béiciġ.
Ná a leanfaḋ féin é
Go béal na cré-uaiġe."

VII.—COṀARSANTAĊT.

Do b'é rud an baile ná roinnt talaiṁ—ceaṫair nó cúig nó sé ċéad acra nó mar sin—leis féin fá leiṫ, agus teora—glaise nó bóṫar nó claiḋe aicinn nó a leiṫéidiḋe—idir é féin agus na bailtiḃ ḃíoḋ buailte leis. Do glaoiḋtiḋe baile, leis, ar na tiġṫiḃ ḃíoḋ cruinniġṫe le ċéile go seascair ar an dtalaṁ sain. Is minic do ḃíoḋ muinnter na dtiġṫe sin go aṫċomair dá ċéile i ngaol, agus gurḃ aon tsloinne aṁáin do ḃíoḋ orṫa—muinnter Laoġaire, muinnter Conċuḃair, muinnter Ṁaṫġaṁna, muinnter Ḋonnċaḋa, is mar sin dóiḃ. Ḃíoḋ tiġṫe an ḃaile baḋ ġiorra dóiḃ leaṫ-ṁíle nó ós a ċionn uaṫa. Coṁarsa ceart duit do b'eaḋ fear do ḃaile féin; agus fear an ḃaile baḋ ġiorra ḋuit, cad eile é aċt coṁarsa? Baḋ hionganṫaċ mar ġníoḋ luċt aon-ḃaile dánaiḋeaċt ar a ċéile.

Dá mbuḋ is ná beaḋ gaol ná coṁgas aca le ċéile, do ċeapfá gurḃ aon líon tiġe aṁáin iad go mbeaḋ cóir leabṫan i dtiġṫiḃ fá leiṫ aca. Um ló 's istoiḋċe ḃídís isteaċ is amaċ ċum a ċéile, gan scáṫ, gan eagla. Dá mbuḋ is go mbeaḋ an doras dúnta ní ḃuailfeaḋ an ċoṁarsa é ag teaċt isteaċ dó, aċt an laiste d'árduġaḋ is bualaḋ isteaċ ar lár an urláir ċum muinntire an tiġe, gan fuaim, gan fotram. Buḋ ċuma cad do ḃeaḋ ar siuḃal aca an tráṫ sain; bíḋis ag iṫe nó ag ól nó ag niġeaċán, nó ag gaḃáil de ċuiginn nó ag bearraḋ na ngéaḋna, nó ag fuaġáil, nó ag coṁaireaṁ a gcuid airgid, baḋ ċuma é, níor ġnáṫ leo aon níḋ do ċeilt ar an gcoṁarsain. Bíoḋ an scéal go maiṫ nó go dona aca baḋ ṁar a ċéile é, ní ceiltiḋe é, agus níor ġáḃaḋ é ċeilt. Is maiṫ do ṫuigeaḋ an ċoṁarsa ḋóiḃ agus is aige ḃeaḋ an truaġ ḋóiḃ 'n-a gcruaḋtan, agus is air do ḃeaḋ an t-áṫas dá mbeaḋ scéala maiṫe aca.

Dá mbeaḋ aon níḋ fóġanta dá iṫe nó dá ól ḃeaḋ sé air aige gaḃáil amaċ an doras uaṫa gan an nuaḋaċt do ḃlaiseaḋ. "Anois díreaċ is eaḋ d'éiriġeas ó'n mbórd, níor ḋeineas aċt bualaḋ i leiṫ tar éis bíḋ ḋam." Ní ḋéanaḋ an saoġal an gnó, ċaiṫeaḋ sé luiġe isteaċ ċóṁ maiṫ leo agus a roinnt dá mbíoḋ ar siuḃal do ċaiṫeaṁ.

Bíonn bean an tiġe seo amuiġ ag dul go dtí an tobar; ní ḃíonn broid ar biṫ uirṫi agus isteaċ léi ċuġainn agus a canna 'n-a láiṁ aici. Cromann sí féin agus bean an tiġe seo ar ċoṁráḋ agus ar ċur tré ċéile go scléipeaċ, geal-ġáireaċ, ag socruġaḋ, b'ḟéidir, ar ṁnaoi tiġe éigin eile, ag faġáil loċtaiḋe uirṫi agus 'gá ráḋ nár ċeart di a leiṫéid seo ná a leiṫéid siúd do ḋéanaṁ, gur ċóra ḋi aire do ṫaḃairt dá gnó féin 'ná baint do ḃeiṫ aici le gnó a coṁarsan; gur ġreannṁar an rud do ḋein sí an lá fá ḋeireaḋ—éadaċ duḃ éigin do ċur ar a cailín beag is í leigean amaċ go dtí an tAifreann ar an gcuma sain. Níor ḃ'ḟios leis cia'r ḃ'iad na deoraiḋṫe ḃí aréir 'san tiġ aca, daoine éigin do ṫáinig i ḃfad ó ḃaile. "B'ḟéidir go raiḃ scéala cleaṁnais éigin aca." "Im' ḃasa dá mbeaḋ buḋ ṁiṫid é. Ta Cáit Óg cúig ḃliaḋna fiċead má tá sí uair an ċluig. Ḃí sí 'n-a gearr-ċaile láidir ag riṫ ar na bántaiḃ nuair rugaḋ Siġle seo againn-ne. Ní ṗósfaiḋ an Ċáit ċéadna sain ċoiḋċe, ní ṫógfaiḋ aoinne uaṫa í." "Faire, ná habair é, a Ṁáire." "Airiú leig dam féin léi. Cad tá innte i n-aon-ċor aċt puidín duḃ suaraċ gan tuirt fóid ṁóna innte? agus a leiṫéid de ġoibín is tá uirṫi! Ḃuḋ ḋóiġ leat gur naoscaċ í."

Is mar sin a ḃíonn siad ag cur ḋíoḃ; ag déanaṁ magaiḋ ḋóiḃ féin agus ag caiṫeaṁ aimsire. Gaċ neoimeint de'n ló, geall leis, ḃíoḋ muinntear an tiġe seo amuiġ isteaċ ċuġainn agus sinn-ne isteaċ ċuca sain mar an gcéadna. Dá mbeaḋ aoinne tinn nó breoiḋte i dtiġ, is breáġ mar a ṫagaḋ na comarsain dá ḟéaċaint gaċ lá 'san tseaċtṁain, agus mar ṫaḃraidís soġṁlaisiḋe ċuige. Dá mbeaḋ aon ġáḃaḋ leo, ṫiocfaidís i gceart-lár na hoiḋċe gan ġearán gan ċeisneaṁ. Do raġaḋ duine aca ag iarraiḋ an doċtúra nó an tsagairt i n-am ṁairḃ na hoiḋċe agus an ḃáirseaċ ag tuitim is an stoirm ag séideaḋ.

"Is measa liom mo ċomarsa i gceann an tiġe ná mo ḋearḃráṫair i bfad uaim." Do b'ḟíor an focal é. Ḃí tinn nó breoiḋte i lár na hoiḋċe agus cad é an ṁaiṫeas duit dearḃráṫair nó deirḃsiúr do ḃeiṫ agat i Lunndain nó i nAmerica ró i mḂaile Áṫa Cliaṫ féin. Tá neart agat, áṁṫaċ, glaoḋaċ ar do ṗáirte, agus fios do ċur ar do ċomarsain atá 'n-a ċoṁnuiḋe ar aġaiḋ do ḋorais amaċ. Tá sé 'n-a ċodlaḋ, aċt dúisfear é, agus dá ṁéid é a ṫuirse éireoċaiḋ sé agus riṫfiḋ sé fá d' ḋéin agus déanfaiḋ sé a ḋíċeall ċum fóirṫin ort. Is air ná beaḋ an leisce ná an leadránaiḋeaċt dá mbuḋ is go ḃfanfaḋ sé ag taḃairt congánta ḋuit go maidin.

Dá mbeaḋ broid ort 'san ḃfóġṁar nó 'san earraċ buḋ ḃeag an ṁaiṫeas duit dearḃráṫair do ḃeiṫ agat tar lear nó i gCorcaiġ. 'S é an ċoṁarsa do ṫiuḃraḋ congnaṁ duit ċum an féar do ċur le ċéile nó an coirce do ċur i dtalaṁ. Is iad na coṁarsain do ḋéanfaiḋ ċóṁ-ġáirdeaċas leat le linn do ṗósta nó baiste do ċlainne; is iad do ḃainfiḋ an t-uaigneas díot oiḋċe fada ġeimriḋ nuair a ḃeiḋ do ċlann scaipiġṫe is do ċeann ar mearḃall ó ḃeiṫ ag cuiṁneaṁ orṫa is dá síor-ċásaṁ.

Mo léir-ċreaċ is ná bac do ġaolta nuair ṫéiḋeann an scaipeaḋ orṫa. Ní ṫuigeann siad duit, níḋ naċ iongnaḋ. Tuigeann do ċoṁarsa do ċás, áṁṫaċ, agus fóireann sé ort. 'S é do ċara lá an ġáḃatair é agus ní iarrfaiḋ sé páġa ná tuarastal ort i leiṫ a ṫrioblóide. Bíonn coṁarsain ag duine i ngaċ aon ḃall, fiú, i lár na caṫraċ féin, nó ar bórd luinge nó ar ṁaċaire an ċoiṁeascair. Ní cleaċtar i n-aon-ḃall, áṁṫaċ, coṁarsantaċt ċóṁ dílis ċóṁ dúṫraċtaċ, ċóṁ oscailteaċ, is mar ċleaċtar i mbailtiḃ beaga na tuaiṫe, agus buḋ ḋeacair an ċraoḃ do ḃreiṫ ó ṁuinntir Ċiarraiḋe ar ḋílse is ar oscailteaċt. Dá mbeaḋ earraḋ nó áṫraċ nó ball éadaiġ nó roinnt airgid nó rud éigin de'n tsaġas sain uait, buḋ ṁar a ċéile agat féin na neiṫe sin is ag do ċoṁarsain. Dá mbeaḋ scéala agat ó d' ṁac ó America, is ar éigin d'ḟanfá go mbeaḋ an litir léiġṫe i gceart agat gan riṫ amaċ ċum do ċoṁarsan agus an scéal nuaḋ d'innsint dó. Tá ḟios agat go gcuirfiḋ sé an oiread áṫais air, geall leis, is ċuireann sé ort féin.

Gaċ compórd is sólás atá le faġáil i líon tiġe, méaduiġṫear iad le cairdeaṁ na gcoṁarsan. Mar leaṫann ar gcroiḋe ionainn nuair a ṫagann coṁarsa scléipeaċ, ġreannṁar, ġeal-ġáireaċ, isteaċ an doras ċuġainn agus fonn air suiḋe ag an dteine is scéal d'aiṫris is caiṫeaṁ aimsire do ḋéanaṁ dúinn ó ṫuitim oiḋce go ham codalta! Agus, go deiṁin, is beag an deaḃaḋ ċum dul a ċodlaḋ ḃíonn orainn oiḋce de'n tsaġas sain; is beag do ċuirfeaḋ d'ḟiaċaiḃ orainn fanaṁaint ar ṫeinteánaiḃ go maidin ag éisteaċt le heaċtraiḋiḃ Ḋonnċaḋa Uí Rinn agus ag gáiriḋe gan sos. Mar ċuireann a ráiḋte grinn ag scartġail sinn i dtreo go gceapfá go dtuitfeaḋ an t-anam asainn!

Nil ego praetulerim jucundo sanus amico!

Ní scléip is sult, áṁṫaċ, a ḃíoḋ ar siuḃal aca i gcoṁnuiḋe. Ní hannaṁ do ṫéiḋidís i gcoṁairle le ċéile d'ḟéaċaint cionnas d'ḟéadfaidís gaċ cruaiḋ-ċeist do ḃeartaidís 'n-a gcoṁair do réiḋteaċ.

Ní raġtá isteaċ i dtiġ do ċoṁarsan gan teaċt as lán de ṁeisneaċ is de ḋóċas. Dá mbeaḋ brón ort luiġeadóċaiḋe é. Dá mbeaḋ áṫas ort is aṁlaiḋ do méadóċaiḋe é. Agus ní le bréiṫriḃ milse aṁáin do ċneasóċaḋ an coṁarsa do ċréaċta. Níor ṁiste leis a ṁaoin is a sláinte do ċailleaṁaint leat agus fiú a anma féin dá mbeaḋ gáḃaḋ agat leis.

Tá páiste leat fá ċlár, gárlaċ ná fuil aċt cúpla bliaḋain d'aois, agus tá meiṫeal ag do ċoṁarsain an lá céadna, meiṫeal éaċtaċ lá breáġ fóġṁair, agus gábaḋ deacraċ le n-a saoṫar an lá sain, mar go ḃfuil an uain go breáġ, te, agus mór-ċuid de'n ḃfóġṁar gan déanaṁ aige. 'N-a ṫeannta sain baḋ ṁór an costas dó cruinniuġaḋ dá ḟaġas do ċur le ċéile agus b'ḟada súil a líon tiġe agus a ġaolta leis an meiṫil agus leis an sult agus an gcaiṫeaṁ aimsire do ḃeaḋ aca dá druinn. 'Seaḋ, tá na fir ag obair, ag baint an ḟéir, dá leaṫaḋ amaċ go moċ ar maidin, agus an ġrian ag lorcaḋ na mbán ċeana féin. Tagann scéala go ḃfuil do ġárlaċ fá ċlár. Ní beag sain. Cuirtear cosc leis an obair láiṫreaċ. Fillid na fir aḃaile agus fanann an gnó gan déanaṁ go dtí an Lá i ndiaiḋ lae na socraide. Ní ḃeartaim go gcleaċtar coṁarsantaċt de'n tsaġas sain fá láiṫir. Mo ḋiaċair, tá an trainnt ag baint codlaḋ na hoiḋċe de ḋaoiniḃ anois agus dá mbeaḋ ar ḃain riaṁ leat marḃ ar aon ċlár aṁáin is ar éigean do ċuirfeaḋ do ċoṁarsa cosc le n-a ṁeiṫil.

VIII.—AG DUL GO hAMERICA.

I TRIĊ na naoṁaḋ haoise déag ḃíoḋ na daoine ag dul go hAmerica go tiuġ, go mór-ṁór an t-aos óg. Ḃí mór-ċuid daoine san dúṫaiġ agus ní raiḃ gnó ná obair ag a lán díoḃ. Ḃí an pairte talṁan ró-ḃeag ċum an líon tiġe go léir do ċoṫuġaḋ agus b'éigean do ċuid aca bailiuġaḋ leo as an áit agus a gcuid do ṫuilleaṁ ċóṁ maiṫ agus b'ḟéidir leo é. Ní raiḃ puinn glaoḋaċ orṫa i nÉirinn, áṁṫaċ, agus dá ḃríġ sin b'éigean dóiḃ glanaḋ leo tar lear.

I dtosaċ na haoise nuair ḃíoḋ airgead gann agus gan mórán tuillim le faġáil ḃí sé air ag cuid aca an oiread airgid do ḟoláṫar is ḃéaraḋ anonn iad. Aċt tar éis dul anonn dóiḃ is obair d'ḟaġáil baḋ ġeárr an ṁoill orṫa breiṫ ar an oiread is ḃéaraḋ a ndearḃráiṫreaċa is a ndeirḃḟéaṫraċa anonn, leis. "Tá ar ndóṫain oibre annso againn agus páiġe ṁaiṫ agus biaḋ is deoċ is lóistín dóṫain iarla. Tagaḋ Éamonn is Siġle ċuġainn gan moill; ní beag a ḃeiḋ fá anró is fá aindeise 'sa ḃaile; ná fanaidís go Bealtaine aċt gluaisidís láiṫreaċ." D'imṫiġeaḋ Éamonn is Siġle agus mórán nárḃ' iad; agus baḋ ḃreáġ an rud litir d'ḟaġáil ó Éamonn i gcoṁair na Nodlag agus seic deiċ bpúnt fillte, taisciḋṫe innte.

Ní misde a ráḋ go gcuireaḋ seic de'n tsaġas sain meisneaċ ar an aṫair is ar an ṁáṫair ċum a ṫuilleaḋ dá gclainn do leigean uaṫa. Bíoḋ a lán daoine ró ḋealḃ ċum dul tar lear; ní ḃíoḋ fiaċa an turais aca, ná an oiread is ċuirfeaḋ éadaċ orṫa agus b'éigean dá leiṫéidiḃ sin fanaṁaint 'sa ḃaile agus dul ag iarraiḋ déarca dá mbuḋ ruḋ é ná beaḋ tuilleaṁ le faġáil.

Cé go gcaiṫeaḋ aiṫreaċa is máiṫreaċa a gclann do leigeann tar muir anonn uaṫa is iad a ḃíoḋ go doilḃ brónaċ 'n-a ndiaiḋ. Baḋ ċosṁail le lá soċraide an lá 'n-a mbeaḋ aoinne ag dul go hAmerica; agus baḋ ċosṁail le lá is oiḋċe tórraiṁ an lá is an oiḋċe roiṁe. Ṫagaḋ na coṁarsain is na daoine muinntearḋa ó gaċ áird mórdtimċeall ċum an tiġe agus d'ḟanaḋ a lán díoḃ i bfoċair a ċéile go maidin. B'oċlánaċ, truaiġṁéileaċ an cruinniuġaḋ ḃíoḋ aca. Bíoḋ na srota deor ag tuitim le gruaḋnaiḃ foirḃṫe agus seandaoine ċranndá ag staṫaḋ a gceann liaṫ. B'uaigneaċ é screaḋ na máṫar is í ar tí scaraṁaint go bráṫ le n-a hinġin nó le n-a mac ċeanasaċ.

Mo ġráḋ is mo stór tú,
Baḋ breáġ is baḋ córaċ
Tú ag gaḃáil an ḃóṫair;
Do b'álainn, fóġanta,
Do ṫráċtfá ar eolas
Na ndáṁ 's na ró-ḟlaiṫ.

Ní ḟágfaḋ póirse
Ó'n Máiġ go hEoċaill
'S ó Ṫráiġ Lí an óir ḃuiḋe
Go hÁrd na gCóirsreaċ
Gan tráċtaḋ id' ḋeoiḋ-si.

Do ċáil baḋ ṁór é,
'Measc mná do ṗarróiste,
Ar áird is ar eolas;
Mo ċráḋ, mo scólaḋ,
Tú ag gabáil ċum streo uaim
I mbláṫ na hóige.

Oċón, m' oċlán guirt,
Is mo ċuṁa ná tráċtfainn,
Is tinn an lá sain
'S duairc dod' ṁáṫair
Tá buaiḋearṫa cráiḋte
'S a leanḃ gráḋṁar
Gan maoin, gan faġáltas,
Dá luascaḋ ar lán-ṁuir
I ndiu 's i mbáraċ,
'S go ceann leaṫ-ráiṫe.

Oċón, mo sceiṁle,
Nuair lasfad soillse,
I gcoṁair na hoiḋċe,
Gan tusa taoiḃ liom
Ag labairt go hiseal,
Go cneasta, mín liom
Gan troid ná bruiġeanta.

A ḃáin-ċneis ḃéasaċ,
Na malaiḋe gcaola,
Go ḃfuil ciall is éifeaċt
Agat i n-aoinḟeaċt
A ḃfágfair féin mé
Id' ḋiaiḋ im' aonar
'S an bás dom' éileaṁ
Gaċ lá dem' ṡaoġal-sa.

D'imṫiġeaḋ sluaġ daoine ag tionnlacain na hinġine tamall maiṫ ó ḃaile, agus ḃraṫfá gur ḟoċraid iad ḃíoḋ an oireaḋ sain caoi-ġoil le cloisint uaṫa. Cad é mar screadaḋ an trean-ṁáṫair ḃoċt; buḋ ṫruaġ le Muire an deirḃṡiúr óg ag béiciġ is níor ṡos do ṗáirtiḋiḃ an ḃaile é, is oċlánaċ a ḃídís. "Ní ḟillfiḋ Máire go bráṫ arís orainn. Ní raiḃ a leiṫéid eile le faġáil 'san bparróiste le suḃailceaċt is le cneastaċt."

Cé'r ṁór an troċraid do ḃíoḋ ag tionnlacain an ċailín sin ní ḃíoḋ aon ḃreiṫ aici ar ḟoċraid na ndeoraiḋṫe féin is iad ag déanaṁ ar an luing i gCóiḃ Ċorcaiġe. Ḃídís cruinniġṫe annsain ó gaċ áird d'Éirinn, buaċaillíḋe láidre, calma, cailíníḋe óga maiseaṁla, fir is mná pósta, is sluaġ de ṗáirtiḋiḃ óga fá n-a gcúram; cruṫ an ocrais is na hainḋeise orṫa is mór-ċuid díoḃ ag sileaḋ na ndeor nguirt go fuiḋeaċ. Mo ċuṁa, níor ḃ'annaṁ a leiṫéid sin de raḋarc le feicsint i gCorcaiġ go mór-ṁór le linn an droċ-ṡaoġail is 'n-a ḋiaiḋ. An taca sain ḃí na daoine ag glanaḋ as an dtír ċoṁ mear is d'ḟéadfaiḋe longa do ṡoláṫar dóiḃ. Cá'r ṁeasa ḋóiḃ bás d'ḟaġáil tall 'ná i ḃfus. Cá'r ṁeasa ḋóiḃ an ḟairrge ċoiṁiġṫeaċ dá sloġaḋ 'ná tuitim i gceann a gcos le lagaċar 'sa ḃaile. Níor ḃ'annaṁ do ḃáiḋtiḋe long lán de ḋeoraiḋṫiḃ ó Éirinn, agus, mo ċráidteaċt, baḋ ḃeag an méala do-ġniṫiḋe ḋíoḃ ar fuaid an doṁain, cé gur ioṁḋa teinteán d'ḟágtaiḋe go doilḃ, brónaċ 'n-a ndiaiḋ.

Is mór an díoġḃáil a ġníoḋ imirce go hAmerica do ṁuinntir Ciarraiḋe. Ní ḃíoḋ de ċoṁráḋ cois na teineaḋ istoiḋċe aca aċt í, is í ḃíoḋ i gcuiṁne a n-aosa óig ó'n gcéad lá ṫéiḋidís ar scoil. Ní ḃíoḋ uaṫa aċt iad féin d'ullṁuġaḋ ċum dul tar lear. Ní ḃíoḋ aon toraḋ aca ar an mbaile, ní ċuiridís aon truim 'san mbaile, níor ḃ'ḟeárr leo rud d'imṫeoċaḋ ar an mbaile ná an tuile ruaḋ dá ḃreiṫ léi, muna mbeaḋ go raiḃ a n-aṫair is a máṫair le fanaṁaint ann. Ní ḃíoḋ aon ṁeas ar éadaċ ná ar ḃiaḋ na dúiṫċe. I nAmerica is eaḋ ḃíoḋ na héadaiġe breáġṫa is an biaḋ sóġaṁail, is gaċ níḋ dá ḟeaḃas. Ní raiḃ aon ṁaiṫeas i mbéasaiḃ ná i nósaiḃ na hÉireann; níor ṫuig muinntear na hÉireann an saoġal ná na neiṫe ḃaineann leis an saoġal; buḋ ċeart do gaċ aon ḟear ġalánta is mnaoi ġalánta teiċeaḋ as an ndúṫaiġ is dul go hAmerica mar a ḃfuiġidís rud éigin de ḃárr a saoṫair, mar a ḃeaḋ meas orṫa is mar a ḃeaḋ an saoġal ar a dtoil féin aca. Anois is arís ṫagaḋ deoraiḋṫe a ḃaile ó America, aċt is beag an meas a ḃíoḋ aca ar ḟléiḃtiḃ garḃa is ar ruaiḋteaċaiḃ an ḃaile agus is iad a ḃíoḋ go doilḃ, oċlánaċ go n-imṫiġidís arís.

Cé go mbíoḋ tarcuisne ag a lán díoḃ ar an mbaile níor ḟág sain iad gan náire a ḃeiṫ ionnta dá ngaoltaiḃ agus b'éaċtaċ a ċuiridís d'airgead a ḃaile; ḃíoḋ litreaċa uaṫa ċum na seandaoine um Nodlaig, um Bealtaine agus ar ṫeaċt an Ḟóġṁair agus ní folaṁ do ḃídís, leis. Is aṁlaiḋ a ḃeaḋ náire ar ċailín boċt nó ar ḃuaċaill boċt litir ḟolaṁ do ċur a ḃaile i gcoṁair na Nodlag, agus baḋ ṁinic a leiṫéidiḋe ag fágaint earnaiṁ orṫa féin d'ḟonn seicín beag do ċur 'sa litir ċum a n-aṫar nó a máṫar. Is iad a ḋíolaḋ an cíos, is orṫa ḃíoḋ taḃairt suas na leanḃ n-óg 'sa ḃaile; is iad do ċuireaḋ éadaċ ar a ndearḃráṫraċaiḃ is ar a ndeirbḃréaṫraċaiḃ is coimeádaḋ ó láiṁ an ḟir ṫall iad go mbídís ullaṁ ċum dul anonn ċuca féin.

Is mór an truaġ nár coimeádaḋ cuid mór de na litreaċaiḃ do cuireaḋ ó America. Ní ḃíoḋ an Béarla ar fóġnaṁ aċt ḃíoḋ croiḋe na ndeoraiḋṫe 'sna litreaċaiḃ. "A ṁáṫair, a ċara, ná ḃí ag gol im' ḋiaiḋ-se, is beag an cúis ġuil ná ċaṫuiġṫe atá agat mar gur mise atá ar mo ṡástaċt, buiḋeaċas le Dia. Ní raḃas uair an ċluig breoiḋte ó ṫángas annso agus is mé atá go reaṁar, beaṫuiġṫe. A ṁáṫair, a ċroiḋe istiġ, bím ag cuiṁneaṁ ort ar maidin 's istoiḋċe is gaċ tráṫ de'n ló. Nuair a ċím aon ċunntas ar Ċiarraiḋe 'sna páipéarṫaiḃ bíoḋgann mo ċroiḋe le h-áṫas, tagann deora teo le m' ṡúiliḃ ag cuiṁneaṁ ar an mbaile. Maise, a ṁáṫair, a ċara, ná bí dian ort féin agus leig do Ṡiġle gnó an tiġe do ḋéanaṁ. Ná bí ag éirġe go moċ, a ṁáṫair, bíonn an ṁaidean fuar an taca so de ḃliaḋain; cuirfead airgead ċuġat um Nodlaig, má ṁairim, agus annsain beiḋ neart agat rud do ċaiṫeaṁ leat féin; agus faġaim ná déanfair dearmad ar ċlóca do ċeannaċ duit féin. A ṁáṫair, a ġráḋ ġil, nuair a ṫiocfaiḋ an saṁraḋ beiḋ breis ṗáiġe agam agus cuirfead beagán i leaṫ-taoiḃ gaċ aon tseaċtṁain a ḃéaraiḋ orm i dtreo go mbeaḋ faġáltas éigin oireaṁnaċ cruinniġṫe agam duit i gcoṁair na Nodlag. A aṫair, a stóir, tá a ḟios agam go ḃfuilir ag obair ró ḋian. Ní gáḃaḋ an scannraḋ, beiḋ an saoġal 'n-ar ndiaiḋ. Ní ḟágfad-sa aon easḃaiḋ ort le congnaṁ Dé. Maise, cionnas a ḃí na prátaiḋe 's an coirce agaiḃ, i mbliaḋna. Tá eagla orm go raiḃ an talaṁ ró ṫirim is ro ċruaiḋ dóiḃ? Ar rug an ḃléinḟionn fós? An ḃfuil ál breáġ de ġéaḋnaiḃ óga agaiḃ i mbliaḋna? A ṁáṫair a rúin, ná bíoḋ eagla ort, raġad-sa a ḃaile ar cuaird ċúġat, sul a ḃfuiġir bás; creid m' ḟocal leis. Cionnas tá Tomás bán, a ḃean is a ċlann, agus Doṁnall Ua Laoġaire is a líon tiġe? An ḃfuil Cáit pósta fós? Abair le m' uncail Donnċaḋ go mbeiḋ fáilte roiṁe má ṫagann sé. Ní'l a ṫuilleaḋ agam le ráḋ an taca so, aċt go mbuanuiġiḋ is go mbeannuiġiḋ Dia mo ṁáṫair is m'aṫair is mo ḋearḃráiṫreaċa is mo ḋeirḃḟéaṫraċa agus go mbeiriḋ bliaḋain ó i ndiu fá ṁaise orainn i ngrása Dé is i leas ar n-anma. Go mbeannuiġiḋ Dia arís tú, a ṁáṫair, agus go ḃfágaiḋ sé suas tú, sin guiḋe t'inġine Máire ní ṁic Ċarrṫaiġ."

Ní ḟéadfainn-se is ní ḟéadfaḋ aoinne eile cur síos ar nádúir is dílse na ndeoraiḋṫe is ar an ngráḋ dá mbaile is dá dtír dúṫċais ḃí go daingean i n-eaċrann 'na gcroiḋe is tá gan a múċaḋ fós i gcroiḋe a sleaċta.

Ar uairiḃ ṫagaḋ deoraiḋe a baile gan coinne leis. Ṫagaḋ sé ar ṫuitim na hoiḋċe ċum tiġe a ṁáṫar, is a aṫar. Is dóċa go mbíḋis ag teaċt tairis nuair a ḃuaileaḋ sé an doras isteaċ ċuca. Is dóċa go mbíḋis, mar gur ḃ'annaṁ oiḋċe ná lá ná bíḋis ag teaċt tairis. Ḃuaileaḋ sé ċuca isteaċ agus gan puinn solais ar fuaid an tiġe. D'aiṫniġeaḋ cuid de ṁuinntir an tiġe é, agus ní misde a ráḋ ná go gcuirtiḋe fáilte roiṁe. Aċt ní ċreidfeaḋ an ṁáṫair ar dtúis gurḃ' é a mac é. B'éigean di ġéilleaḋ, áṁṫaċ, 'sa deireaḋ. "Airiú, an tú mo leanḃ, an tú mo leanḃ, an tú mo leanḃ?" is í ag riṫ 'n-a timċeall agus ag bualaḋ a bas is ag gol le háṫas.

Is dócha go mbíoḋ sé deiċ mbliaḋna nó ós a ċionn ar baile, is dócha nár imṫiġ a ċuiṁne ar ceann a ṁáṫar i riṫ na haimsire sin de ló ná d'oiḋċe aċt an ḟaid is ḃí sí 'n-a codlaḋ—agus gan amras níor ḃ'annaṁ é ag riṫ 'n-a haigneaḋ, leis, is í 'na codlaḋ. Ḃíoḋ sí ag cuiṁneaṁ air is ag cur a ṫréiṫe le ċéile is ag maċtnaṁ ar a ċáiliḋeaċt. Anois ṫáinig na smuainte seo go léir le ċéile 'n-a haigneaḋ agus do scannruiġ sí, do leaṫ a cainnt uirṫi, do ṫáinig lagaċar ar a croiḋe, ṫáinig mearán 'n-a ceann, do leig sí liúġ aisti, is do ṫuit sí 'n-a meaig ar an urlár, agus "d'éaluiġ a hanam d'aon ṗreab aisti, mo léan-sa an bean go lag-ḃríoġaċ."

IX.—TÓRRAṀ IS TIONNLACAIN NA MARḂ.

Is minic airiġṫear daoine ag labairt i gcoinniḃ tórraṁ i nÉirinn agus 'gá ráḋ ná bíonn ionnta aċt cruinnuġaḋ an aosa óig ċum spóirt is toirmisc is droiċ-ġníoṁarṫa, agus gan amras ní hannaṁ a ċleaċtar droiċ-ḃéasa ar ṫórraṁaiḃ i n-áitiḃ áiriṫe ar fuaid na ḋúiṫċe. An tórraṁ, áṁṫaċ, fá mar ċleaċtaiḋe i gCiarraiḋe é, ní dóiġ liom go ḃfacaṫas riaṁ ar an saoġal so sollaṁantaċt ḋiaḋa taoḃ amuiġ d'ḟallaiḋiḃ na heaglaise, d'ḟéadfaiḋe a ċur i gcomórtas leis. Ar scaraṁaint leis an anam is ar ḃfuaraḋ do'n ċorp do niġtiḋe is d'ullṁuiġṫiḋe é go haireaċ ceanaṁail, is do sintiḋe ar ḃórd é agus a aibíd air má ḃí a leiṫéid aige, nó, mar a raiḃ, léine na marḃ. Cuirtiḋe an bórd sain i lár an tseompra. Istoiḋċe bíoḋ coinle ar lasaḋ mór-dtimċeall an ċuirp. Nuair a ḃíoḋ gaċ aon níḋ ullaṁ deirṫiḋe urnaiġṫe do'n anam ḃí tar éis an corp sain d'ḟágaint. Tar éis na n-urnaiġṫe tosnuiġṫiḋe ar scol ologón do ċasaḋ ós cionn an ċuirp, mná is fir, gaċ a mbíoḋ 'san tiġ, ag gol i n-aoinḟeaċt. Bíoḋ duine ċum cosc do ċur leo nuair a ḃeaḋ grear maiṫ golta aca; tar ėis tamaill ċasaidís arís ar an ngol nuair a ṫagaḋ coṁarsa nó duine muinntearḋa isteaċ agus do goiltiḋe i ngreasaiḃ ar an gcumasain ó'n gcéad ġreas go dtí an greas deireannaċ díreaċ sul a gcuirtiḋe an corp i gcoṁrainn maidean lae na soċraide.

Uaigneas an tórraiṁ agus duḃrón an ġuil sin! Ní'l a leiṫéid le faġáil ar fuaid an doṁain i ndiu, gol buaiḋearṫa, brónaċ, oċlánaċ; gol muinnteарḋa, báiḋṁear ceanaṁail; gol díċeallaċ dúṫraċtaċ deaġ-ċroiḋeaċ; gol uaigneaċ, uaṁnaċ, truaiġṁéileaċ. Níor ġol mío-ḋóċais an gol sain, áṁṫaċ. Bí an t-anam scarṫa leis an gcorp sain fá ċlár, bí an corp féin gan lúṫ 'n-a ḃallaiḃ aċt bí an t-anam go beo-aḃaiḋ ar an saoġal eile i bporgadóireaċt nó 'sna flaiṫis ag feiṫeaṁ le hais-éirġe an ċuirp.

Nuair a ġoileaḋ buaċaill nó cailín i ndiaiḋ aṫar nó máṫar ní hé ḃraṫaidís ná feicfidís go deo arís iad, aċt is aṁlaiḋ a ċuireaḋ an scaraṁaint sain uaigneas is duḃrón orṫa go díreaċ fá mar ċuirfeaḋ scaraṁaint leo uaigneas orṫa dá mbeidís ag imṫeaċt uaṫa go hAmerica nó go hAstralia i dtreo ná feicfidís go bráṫ arís 'n-a mbeaṫaiḋ iad. An scol uaigneaċ ologón úd! nuair a castaiḋe é ċeapfá gurḃ é ceol doilḃ truaiġṁéileaċ na nGaeḋeal atá le cloisint i nÉirinn ós na ciantaiḃ é, ceol binn blasta na naoṁ is na n-olloṁ, ceol an uaignis do ċuireaḋ na sluaiġte ċum suain is do ṁúċaḋ lasair na feirge i gcroiḋṫiḃ daonna. Istoiḋċe ċruinniġeaḋ na coṁarsain is gaolta an ċuirp agus d'fantaiḋe ag an dtórraṁ go breacaḋ an lae.

Bíoḋ píopaiḋe is tabac is snaois dá roinnt ann. Nuair a ṫóġaḋ duine iarraċt de'n snaois is é adeireaḋ sé ná: ṁaise beannaċt Dé led' anam, a

Ṡeaġáin (an fear marḃ) is le hanamann na seaċt sinnsear róṁat is le hanamann na marḃ go léir —nó focal éigin go raiḃ an ḃríġ céadna leo. Ar maidin lae na soċraide ċruinniġeaḋ na daoine ó gaċ aon taoḃ agus is mórḋálaċ a ḃíoḋ muinntear an tiġe dá ḃfeicfidís sluaġ mór daoine mór-timċeall ag feiṫeaṁ le gluaiseaċt na soċraide. Is minic a ḃíoḋ an reilig cúig nó sé ṁíle ó ḃaile nó i ḃfad níos mó, agus b'é an t-iomċar do b'ḟeárr is do b'uaisle leis gaċ aoinne ná guailne daoine. Ḃaḋ ġnáṫaċ le daoiniḃ an-aṫċomair i ngaol do'n té ḃí marḃ nó do ċoṁarsanaiḃ dul ċóṁ fada leis an reilig, aċt, níḋ narḃ iongnaḋ, ṫéiḋeaḋ an tsoċraid i scáinteaċt is i luiġead ag déanaṁ ar an reilig di.

Ḃaḋ ġreannṁar iad na piseoga a ḃaineaḋ le córraṁaiḃ is le soċraidiḃ 'san tsean-aimsir. Abair go ḃfuil fear an tiġe marḃ. A ṁuinntear sin agus muinntear a ċéile bíonn éad aca le ċéile. Is é ḃíonn ó n-a ṁuinntir féin ná an ċéad ḃás eile do ċoimeád uaṫa féin is do ċur ar ṁuinntir a ċéile. Dá ḃríġ sin is duine de ṁuinntir an ċuirp do ṫugann an ċead-ċorruiġe do'n mbórd go raiḃ an corp sinte air, tar éis é ċur i gcóṁrainn. Dá mbuḋ duine de ṁuinntir a ċéile ċéad-ċorróċaḋ na búird, ḃeaḋ an ċéad ḃás ag an gcomplaċt eile. 'San tsoċraid níor ċeart dul aon ċoṁgar leis an gcorp. Dá mbeaḋ lá na soċraide go breáġ té, b'ṡin droċ-ċoṁarṫa ar ṡláinte an anma. Dá mbeaḋ an lá fliuċ buḋ ḋeaġ-ċoṁarṫa é. Dá ḃfuiġeaḋ duine fuaċt ar ṡoċraid nó dá mbuailfeaḋ taom éigin eile é, b'é baḋ ḋeallraṁaiġe go raiḃ a ré caiṫte 'san tsaoġal so. "Is aṁlaiḋ do buaileaḋ é" adeireaḋ na daoine "ní éireoċaiḋ sé ar an leabaiḋ sin go bráṫ, mo ġraiḋin é." Dá n-osclóċaiḋe uaiġ nuaḋ níorḃ ḟada go gcuirfiḋe triúr innte. Ní ḃeaḋ aċt seaċtṁain nó mí nó mar sin eatorṫa.

Ar uairiḃ bíoḋ bruiġean is eaċrann le linn na soċraide. Baḋ ṁian le muinntir an ċuirp é ċur i reilig an Ċnuic Reiṁir, is ní ḟósóċaḋ aon níḋ muinntear a céile aċt é ḃreiṫ go dtí an Sean-Ḃaile. 'Seaḋ, ḃíoḋ an tsoċraid ar siuḃal go ciuin, córaċ go dtí go dtagaḋ sí go crosaire na Móna, agus annsain d'iontuiġtiḋe ceann na gcapall síos an bóṫar fá ḋéin an Ċnuiċ Reiṁir. Siúd an ċomplaċt eile fá ḋéin na gcapall ag iarraiḋ iad do ṫaḃairt tar n-ais is do ċur ar an mbóṫar ċum an tSeanḃaile; agus, láiṫreaċ, ḃíoḋ gleo is bruiġean ar lár an ḃóṫair agus baḋ ġeárr go mbíoḋ urṁór na soċraide ar ṫaoḃ éigin 'san gcaṫ. Is ag an láiṁ láidir a ḃeaḋ an ḃuaiḋ, nó b'ḟéidir go mbeaḋ an giuistís ar an soċraid is go ndéanfaḋ sé síoṫċáin eatorṫa sul a ndoirtfiḋe mór-ċuid fola.

Roiṁ bás do saṁluiġtiḋe go n-airíġtiḋe uaill ṁná síḋe timċeall an tiġe, nó i gcéin ar na cnocaiḃ, uaill uaigneaċ ḋoilḃ; scread ursnaḋaċ ṫruaiġṁéileaċ. Ní i gcoinniḃ gaċ aoinne ṫagann an ḃean síḋe. Is béas aici a muinntear féin do ḃeiṫ aici agus fógraḋ a mbás do ṫaḃairt dóiḃ féin nó dá ngaoltaiḃ. Níor ḃ'é sin féin, aċt d'airiġtiḋe foṫram éigin le linn ḃáis duine ná beaḋ aon ċoinne le mnaoi síḋe ar a ṡon, nó do ċítiḋe coṁarṫaiḋe éigin ar fuaid an tiġe nó mór-dtimċeall do ṫiuḃraḋ rabaḋ do ḋaoiniḃ is do ċuirfeaḋ i n-uṁail dóiḃ go raiḃ an bás ċuca. D'éireoċaḋ duine ar maidin is ċifeaḋ sé braonaċa fola ar fuaid an urláir, mór-ḃraonaċa is mion-ḃraonaċa. Níor ḃeag sain. Buḋ ġéarr an ṁoill go mbeaḋ duine éigin de'n líon tiġe sin fá ċlár.

Bíoḋ bean éigin ar tí leinḃ do ċur di. D'airiġeaḋ deirḃḟiúr di istoiḋċe na crainn dá scoilt le tuaġ, nó foṫram dá ḟaġas. B'ḟin é déanaṁ na coṁarann, dar léi, agus níor ḃ'ḟada go mbíoḋ gáḃaḋ leis. Beaḋ duine éigin breoiḋte 'san tiġ, agus i lár na hoiḋċe d'airiġṫí foṫram capall ag gaḃáil tar an tiġ, d'éiriġeaḋ muinntear an tiġe láiṫreaċ is ṫéiḋidís amaċ d'ḟéaċaint cad a ḋein an foṫram aċt ní ḃíoḋ capall ná rian capaill le feicsint. Ṫéiḋidís a ċodlaḋ arís, agus d'airiġidís an foṫram céadna aṫ-uair: "Gan aṁras" a deireaḋ muinntear an tiġe le ċéile ar maidin lá 'r n-a ḃárac, "is aṁlaiḋ a ḃí an foṫram úd aréir ag fógraḋ soċraide Ċáit dúinn. An ḃfuil fios ag aoinne cionnas atá sí i ndiu." Lá'r n-a ḃárac ḃí sí dá tórraṁ.

Tá an ḃean ċaointe imṫiġṫe as an saoġal! Timċeall ceiṫre fiċid bliaḋan ó ṡoin ḃíoḋ sí ar gaċ aon. tórraṁ gur ḃ'ḟiú é tórraṁ do ġlaoḋaċ air. Is minic do ḃíoḋ bean ċaointe ar ṫaoḃ an ṁairḃ is ar ṫaoḃ ṁuinntire a ċéile, agus buḋ ḃreáġ leat ḃeiṫ ag éisteaċt leo ag beárrṫóireaċt ar a ċéile agus ag dearḃuġaḋ i ndántaiḃ milse gur ḃ'é an fear do cailleaḋ an fear do b'ḟeárr i nÉirinn agus gur fada go ḃfuiġeaḋ an caillicín buiḋe duḃ d'ḟág sé 'n-a ḋiaiḋ céile ċóṁ maiṫ leis. Nó, de réir na mná eile, gur ṡuaraċ an méala an scraiste díoṁaoin sin a ḃí sínte ar an mbórd nár ḃ'ḟeárr é ná a ṁalairt, ná raiḃ ann aċt cuaille gan ḃríġ 'n-a ġualainn gan ḃail gan fuaimeint.

Nó b'ḟéidir gurḃ í an ḃean do caillfiḋe; ṫosnóċaḋ an bean ċaointe—an ṁáṫair ċéile—ag agall an ḟir

Mo ġráḋ tú is mo ṫaitneaṁ,
Is ní hí do bean do cailleaḋ,
Ní fearr í ná a malairt,
Nuair ṫéiḋeaḋ an t-ím 'san ċaṫair,
Bíoḋ sé bán is smearṫa,
Ní bíoḋ ann aċt leastar,
Bíoḋ sé leaṁ gan ṁaiṫeas.

D'ḟreagraḋ máṫair na mná bí fá ċlár:—

Mo ċara is mo ġráḋ tú,
Is tú fuar ar an gclár sain,
'S ná hairiġeann tú an táinseaṁ
Anuas ar do ṁáṫair
Atá buaiḋearṫa, cráiḋte,
Ag an racaire mná so,
'S gan leanḃ léi fágṫa
Aċt leanḃ tá ar fán léi
Is an leanḃ so láiṫreaċ
Gan earraḋ gan faġáltas
Aċt ag braṫ ar do ṁáṫair.

X.—DROIĊ-ṪRÉIṪE NA NDAOINE.

Ní bíonn saoi gan locht. Ní raiḃ muinntear Ċiarraiḋe gan locht roiṁ an droċ-ṡaoġal is ní'lid gan locht i ndiu aċt ċóṁ beag. Ní dóiġ liom féin go mbíoḋ an oiread bruiġne is eaċrainn i gCiarraiḋe is bíoḋ i gConntaeṫiḃ eile na Muṁan, aċt 'n-a ḋiaiḋ sin is uile is mór liom a mbíoḋ de ġleo is de ċlampar is de ṫroid idir ċoṁarsanaiḃ ann ag teaċt ó aonaċ nó ó ṁargaḋ nó ó ṡoċraid dóiḃ is braon beag ólta aca, is gan aon deaḃaḋ abaile orṫa ná cúram 'n-a ngárlaċaiḃ beaga aca. Aduḃairt ċeana ná bíoḋ dúil 'san ndliġe ag na daoiniḃ agus ó ṫárla ná raiḃ ionntaoiḃ ar an ndliġe aca ná dúil ann, b' é do b'ḟearr leo ná sásaṁ do ḃaint dá náiṁdiḃ "le turrainn a láṁa,"

"Do ċas Séamas an tSléiḃe asṁuċán le m' ṁáṫair. An sspreallairín, an rud súġaiḋ, an fúṫ-naċtuiḋe, a ráḋ go laḃarfaḋ sé ar an gcuma sain i dtaoiḃ mo ṁáṫar i mbéal an ṗobail; an folaire do fáisceaḋ ar an lataiġ, is nár ḃ'ḟios cad as go dtáinig an cnútaċán sain d'aṫair aige; ní raġad-sa ċum dliġiḋ ná ċum cúirte leis an mboċtán. Tá daoine muinntearḋa agam-sa 'san mbaile mór a ḃrúġfaiḋ a ċúl dó lá an aonaiġ; luiġfear bataiḋe ar siúd, geallaim daoiḃ, agus ní go héadtrom leis é. Mo láṁ ḋuit gur beag an t-aṫ-rómar do ḋéanfaiḋ an Séamas céadna as so go lá Bealtaine agus gur beag na ba do ċrúṫfaiḋ an ċailleaċ máṫar sain aige aċt ag tabairt aire dó agus ag cur ceirín le na heasnaiḋeaċaiḃ aige. Cuirfead-sa scéala ċum muinntire na Féiṫe ḃeiṫ ullaṁ lá an aonaiġ agus gan baint le dul a baile go mbeiḋ an ceiṫearnaċ so míniġṫe againn."

'Seaḋ, cuirtiḋe scéala ċum muinntire na Féiṫe agus, mo ċreaċ, níor ṫeip riaṁ orta. D'airiġeaḋ Séamas boċt, leis, go mbeiṫfiḋe ċuige agus ḃíoḋ a ċomplaċt féin 'n-a ṫimċeall aige lá an aonaiġ. Gan amras ní ḟéadfaiḋe gleo do ċur ar bun gan braon diġe ċum an ċuisle do neartuġaḋ agus spioraid is sprionnaḋ do ċur i lár an ċroiḋe. Tráṫnóna lae an aonaiġ nuair a ḃídís go léir ag filleaḋ a baile d'éiriġeaḋ eatorta. Ní luġa an ḟriġid ná máṫair an uilc. Focal mí-ċneasta éigin ó ḋuine aca le duine eile, neiṁ-níḋ éigin nár ḃ'ḟiú é d'áireaṁ, is láiṫreaċ bonn ḃíoḋ réabaḋ easna, dortaḋ fola, is batráil is bualaḋ ar lár an ḃóṫair. D'aireoċaiḋe na mná ag liuiriġ is ag aṫċaint ar na gaisciḋeaċaiḃ cosc do ċur le n-a dtroid, d'aireoċaiḋe na fir ag pléascaḋ a ċéile is ag eascainiḋe is ag tabairt masla dá ċéile go garḃ-ġlóraċ; d'aireoċaiḋe glór folaṁ maoiḋteaċ na meisceoiriḋe is osna truaiġṁéileaċ luċt na gcneaḋ. Fá ḋeireaḋ do scartaiḋe ó ċéile iad, agus ṫéiḋidís aḃaile; cuid aca brúiġte, breoiḋte, leonta, leaṫ-ṁarḃ, go ḃfanaḋ tinneas n-a gcnáṁaiḃ ar feaḋ seaċtṁaine. Aċt ní ċuirfeaḋ tinneas ná tnáiṫeaḋ ar a gceann gur ċóir sásaṁ do ḃaint de'n ċomplaċt eile ċóṁ luaṫ is b'ḟéidir é, agus dá ḃríġ sin is beag an baoġal ná go mbíoḋ a gcneaḋa cneasuiġṫe i gcoṁair an ċéad lae aonaiġ eile.

Tá an saġas bruiġne sin, áṁṫaċ, imṫiġṫe as an saoġal le faid de ḃliaḋntaiḃ agus is beag an díoġḃáil ḃeiṫ réiḋ leis. Cúig bliaḋna fiċead ó ṡoin do bíoḋ saġas bruiġne eile ar siuḃal mar ġeall ar ċíosannaiḃ talṁan aċt ní ṫig liom tráċt ar an aimsir sin annso. Ní miste a ráḋ ná go mbíoḋ luċt meisce i gcoṁnuiḋe ann, agus gur ṁór an díoġḃáil a ġníoḋ ólaċán do luċt na tuaiṫe is na mbailte mór. Mar a mbeaḋ an t-ól ní ḃeaḋ bruiġean ná eaċrann eatorṫa; ní ḃeaḋ na comharsain amuiġ le céile ċóṁ minic is ḃídís; ní ḃeaḋ an talaṁ gan treaḃaḋ ċóṁ déiḋeanaċ 'san earraċ; ní ḃeaḋ an ṗáirc ḃreáġ coirce ag sileaḋ a barra lá aoiḃinn fóġṁair, fear an tiġe ar an aonaċ gan gnó i nÉirinn, is gan aoinne ċum é do ḃaint; ní ṫiocfaḋ an tuile 'san ngeiṁreaḋ isteaċ 'san ioṫlainn ag sciobaḋ léi an stáca coirce is an cnuasaċ féir do ḃí i gcoṁair na mbó is na gcapall.

B'é an t-ól fá ndeara gur éiriġ idir an feirmeoir is a ḃean an Ḃealtaine seo d'imṫiġ tarrainn is gan 'san tiġ aċt gleo is foṫram ó ṡoin, droċ-cursa dá ṫaḃairt do na páistiḋiḃ is gan fonn ar aoinne gnó ná obair do ḋéanaṁ aċt ag faire ar an gcuid eile. Aċt 'n-a ṫaoḃ sain ní dóiġ liom go mbíoḋ an oiread ólaċáin roiṁe seo ann is mar bíonn anois. Is fíor gur ṡaoire an t-ól an taca sain aċt má baḋ ṡaoire ní ḋéantaiḋe an oiread meascṫa air is mar ġníṫear fá láiṫir. I n-áitiḃ, anois, ní'l 'san ól aċt neiṁ ḋaor ḋroċ-ḃlasta. Ní bíoḋ an oiread tiġṫe taḃairne ann roiṁe seo is mar tá anois, agus bíoḋ scléip is aoiḃneas is caiṫeaṁ aimsire aca 'sna tiġṫiḃ sin. Bíoḋ aṁráin ġrinn is scéalta fiannaiḋeaċta aca ós cionn na diġe, agus ní ḃíoḋ a gcuid meisce díoġḃálaċ; aċt, anois, ní'l sult ná aoiḃneas ná caiṫeaṁ aimsire le faġáil i dtiġṫiḃ taḃairne. Ní'l le faġáil agat aċt droiċ-ḃiotáille nó droiċ-leann ar do ḃas airgid; ní leoṁṫar duit aṁrán do ċanaḋ ná caoineaḋ d'aiṫris, ná do ġlór do ċur tar tiġ; aċt amaċ an doras leat nuair a ḃeiḋ deireaḋ do ċuid airgid caiṫte; agus is teann a ḋúnfar an doras id' ḋiaiḋ agus is beag an dul atá agat ar ḃraon eile d'ḟaġáil gan airgead, dá ṁéid é do ṫart. Agus rud eile, an taca sain ní ḃlaiseaḋ daoine óga ná mná braon biotáille aċt go ró-annaṁ.

Is minic airiġimíd ó luċt siuḃail is ó 'n-a leiṫéidiḋiḃ go ḃfuil muinntear na hÉireann ar na treiḃiḃ is díoṁaoine 'san doṁan, agus naċ sos do ṁuinntir Ċiarraiḋe é. Ní hé sin mo ṫuairim-se féin. I gcaiṫeaṁ na naoṁaḋ aoise déag is go mór-ṁór roiṁ an droċ-ṡaoġal ní ḃíoḋ mórán oibre le déanaṁ agus a lán daoine, go hóg láidir ċum a ḋéanta. Ní raiḃ aon ġreim ag na daoiniḃ ar a gcuid talṁan is ní ḟeidir siad cuiṫin a ċaiṫfiḋe amaċ iad, agus dá ḋeascaiḃ sin do leigeadar a lán neiṫe le faillíġe gur ċeart dóiḃ imṡníoṁ do ḋéanaṁ díoḃ. Do coimeádaḋ urṁór na ndaoine gan taḃairt suas agus is dona do ṫuig na feirmeoiriḋe a ngnó féin: cionnas buḋ ċeart an talaṁ do leasuġaḋ is do ṡaoṫruġaḋ, cad iad na barraiḋe buḋ ċeart do ḃaint as an iṫir ó ḃliaḋain go bliaḋain, cionnas buḋ ċeart ba is caoiriġ d'ḟeaḃsuġaḋ is cad é an aire buḋ ċeart do ṫaḃairt dá soċar.

Ḃíoḋ an cíos ró ṫrom; ní ḟágaḋ an tiġearna talṁan aon sprus ar an ḃfeirmeoir mboċt, ní ḟágaḋ sé aon airgead aige le cailleaṁaint leis an dtalaṁ, agus is annaṁ do ċailleaḋ sé féin pinginn leis aċt ċóiṁ beag; ḃí a rian air, ḃí an talaṁ ag dul i n-aindeise ó ḃliaḋain go bliaḋain. Ní déantaiḋe puinn oibre le capallaiḃ, ḃí obair sclábaiḋeaċta ró ṁall, agus baḋ ṁinic ná féadfaiḋe fir oibre d'ḟaġáil ċum an talaṁ do ḟaoṫruġaḋ i n-am. 'San ngeiṁreaḋ ní ḃíoḋ mórán glaoḋaċ ar luċt oibre. Ní ḃíoḋ puinn le déanaṁ aċt beagáinín daingniġṫe, is neiṫe de'n tsaġas sain. 'San earraċ, áṁtaċ, agus 'san ḃfóġṁar ḃíoḋ scláḃuiḋṫe ag dian-obair ó Luan go Saṫarn—ag grafaḋ, ag aṫ-róṁar, ag róṁar na gcoinnleaċ, ag baint ċlas san-earraċ; ag spealadóireaċt is ag buanaḋ 'san ḃfóġṁar.

Is deacair cur síos i gceart ar obair na scláḃuiḋṫe an taca sain—ní misde a ráḋ ná fuil scláḃuiḋṫe mar iad anois i nÉirinn, fir ċóiṁ láidir, ċóiṁ neaṁ-ṫuirseaċ, cóiṁ dian, ċóiṁ diċeallaċ. Do b'ḟeárr lá ó ḋuine aca súd ná dá lá ó ḟear anois. Ní'l an neart céadna 'sna fearaiḃ anois, is ní'l an taiṫiġe ċéadna ar ḋian-obair aca. Ní mór an obair saoṫruiġṫe ġnítear anois agus ġnítear a urṁór le neart capall.

Cad a ḃíonn le déanaṁ ag scláḃuiḋṫiḃ anois aċt ḃeiṫ ag priocaireaċt i ndiaiḋ ċéaċta nó ag briseaḋ na n-ailp-fód i ndiaiḋ an ḃráca? "Ṁaise, mo ṫruaġ tú" adéarfaḋ seandaoine leat tamall ó ṡoin "ní ḃfuiġteá scláḃuiḋe anois gur ḃ'ḟiú ḋuit é ċoṫuġaḋ, tá siad imṫiġṫe as an saoġal; ní'l againn anois ag déanaṁ oibre aċt garsúin gan ḃríġ; go deiṁin, ní ḟeicfeá saoṫar lae 'n-a ndiaiḋ, agus caiṫid an biaḋ is feárr 'san tsiopa d'ḟaġáil ceiṫre huaire 'san ló. Mó léir, mar a ḃfuiġidís, d'aireoċaiḋe ceol. Ní haon droċ-ṗáiġe a ḃeiḋ uaṫa leis, geallaim duit naċ eaḋ."

Roiṁ an droċ-ṡaoġal agus tamall maiṫ 'n-a ḋiaiḋ, baḋ ġnáṫaċ le sna feirmeoiriḋiḃ a lán dá gcuid oibre do ḋéanaṁ le meiṫliḃ, ḃíoḋ páirc ṁór ṗrátaiḋe le cur, ḃíoḋ gaċ aon níḋ ullaṁ roiṁ ré, ḃíoḋ an t-aoileaċ tarraingṫe agus leaṫta, ḃíoḋ na sciolṫáin geárrṫa agus cuid ṁaiṫ aca leaṫta agus na leaḃba curṫa anuas orṫa. Do bailiġṫiḋe meiṫeal d'ḟearaiḃ láidre calma ċum na clasa do ḃaint. Ḃíoḋ fiċe fear nó mar sin ag baint ċlas le ċéile ó ḋuḃ go duḃ ar a gcroiḋe-ḋíċeall, gaċ duine aca i gclais fá leiṫ agus captaoin orṫa dá gcoimeád le ċéile. Níor b'aon dóiġ an captaoin sin. Baḋ ġnáṫaċ é ṫoġaḋ ar na fearaiḃ baḋ ṫreise is baḋ ċalma le faġáil, agus b'é a ġnó é ná gan aon ḟuaċt d'ḟágaint ar an meiṫil. Ní leoṁfaiḋe d'aoinne leigean dó druidim uaiḋ an oireaḋ is órlaċ. Agus dá mbeaḋ fear buḋ ṫreise ná é ar an meiṫil, fear gur ṁian leis a neart do ċur i n-uṁail, níor ṁaoiḋte a ṁaoirseaċt ar an gcaptaoin. Níor ḃ'annaṁ na fir ag riṫ le ċéile d'ḟéaċaint cia 'ca buḋ ṫúisce ag an gclaiḋe. Cuirfeaḋ déine a n-oibre iongnaḋ ar ḋuine agus ní luġa an iongnaḋ a ċuirfeaḋ sé ort na fir ċéadna d'ḟeicsint i mbáraċ arís ar an sodar gcéadna i n-áit éigin eile is gan tinneas ná tuirse orṫa.

Mo léir, b'iad sain na fir ḟolláine ḃuanṁara cé nár ḃ'annaṁ ar ḋroiċ-ḃiaḋ iad. Go deiṁin níor ḃ'annaṁ iad féin agus a líon tiġe ar feaḋ an ġeiṁriḋ ag taḃairt taoiḃ leis an bpráta dtur is gan diuir ḃainne aca ḃainfeaḋ an tart díoḃ ó Ṡaṁain go Féil Ḃriġde. An ceart daoine díoṁaoine do ṫabairt ar a leiṫéidiḋiḃ sin? Níor ḃain díoṁaointeas ná leisce le n-a leiṫéidiḋiḃ riaṁ. Ġeoḃṫaiḋe fear nó bean ḋíoṁaoin annso is annsúd, aċt urṁór na ndaoine ní díoṁaoin a ḃíodar aċt críoċnaṁail, díċeallaċ neaṁ-ṫuirseaċ neaṁ-leisceaṁail.

Tagann díoṁaointeas, áṁṫaċ, ar ḋaoiniḃ le uireasḃaiḋ bíḋ is éadaiġ, le dealḃas, le heasḃaiḋ oibre, le fiaċaiḃ, le aindeise an tsaoġail. Tagann díoṁaointeas le cois teinnis is ḃreoiḋteaċta, is ġalair; ní fada ḃíonn sé ag dul i n-eaċrann 'sna cnáṁaiḃ ag an té caittear as a ċuid talṁan is scaoiltear le haer an tsaoġail, é féin is a ġárlaċa beaga. Is féidir díoṁaointeas do ċur i n-eaċrann 'san té is diċeallaiġe amuiġ le droċ-úsáid, fá mar is féidir galar do ċur i gcnáṁaiḃ an té is folláine ar an gcnoc le fuaċt, le hanró, is le hocras; agus ní'l amras gur deineaḋ daoine díoṁaoine de n-a lán de ṁuinntir Ċiarraiḋe ar an gcuma sain, agus gurḃ éigean dóiḃ a gclann do hoileaḋ i ndíoṁaointeas cé nár ḋual is nár ḋúṫċas dóiḃ é.

XI.—AN DROĊ-ṠAOĠAL.

Ní ḃíoḋ de ġnáiṫ-ḃiaḋ ag na daoiniḃ aċt na prátaiḋe; agus dá ḃríġ sin nár ṁór an truaġ iad dá dtiocfaḋ aon níḋ ar na prátaiḋiḃ do ṁillfeaḋ nó do sciobfaḋ uaṫa iad? Mo ċurraing, ṁaise ṫáinig an milleaḋ orṫa fá ḋeireaḋ, agus is beag an ċoinne ḃí leis! Ḃíoḋ na prátaiḋe ċóṁ raiḋseaṁail sin is ċóṁ álainn le n-iṫe gaċ bliaḋain gur beag an cuiṁneaṁ ar ġáḃatar ná ar ġorta ḃíoḋ ag na daoiniḃ, aċt ag déanaṁ suilt is scléipe dóiḃ féin agus ag taḃairt aire dá ngnó ṡaoġalta fá mar baḋ ġnáṫ leo. Ní hé ná go ḃfuaradar raḃaḋ i n-am. Ḃliaḋanta roiṁ an droċ-ṡaoġal ḃíoḋ na ba ag faġáil ḃáis annso is annsúd le galar éigin agus ó ḃeiṫ ag iṫe a gcuid feola sain ṫagaḋ an galar duḃ ar na daoiniḃ anois is arís, agus d'ḟaġaḋ cuid aca bás. Aċt níor ṁó biorán is é. Ḃí na daoine ċóṁ líonṁar sain nár ḃ'ḟiú tráċt ar an áḋḃairín do sciobaḋ an galar duḃ leis ó'n mbliaḋain go ċéile. Is beag an eagla a ḃí orṫa roiṁ ġáḃatar ná gorta, agus is beag an treo a ḃí déanta aca roiṁ an sceannraḋ do ṫáinig orṫa 'san mbliaḋain 1846 i lár an ḟóġṁair.

Go deiṁin ní raiḃ fóġṁar na bliaḋna 1845 ar fóġnaṁ. Do ṁeaṫ a lán de na prátaiḋiḃ agus dá ḃríġ sin ní raiḃ aon tearḃaċ ar ḋaoiniḃ boċta i riṫ an ġeiṁriḋ. Ar ġeallaḋ do'n earraċ, áṁṫaċ, 'san mbliaḋain 1846 ṫáinig breis ṁeisniġ ċum na ndaoine agus do luiġeadar ar an talaṁ do ṡaoṫruġaḋ is na prátaiḋe do ċur go diċeallaċ; cuid aca ag fágaint easnaiṁ bíḋ is éadaiġ orṫa féin d'ḟonn malairt síl do ċeannaċ.

Bí gaċ aon deiġ-ḋeallraṁ ar an mbliaḋain sin, bí na garrḋaiḋṫe go breáġ, bláṫṁar, agus an t-arḃar go greanta ar fad. I dtosaċ mí na Luġnasa, áṁṫaċ, do ṫuiteaḋ ceo bán, greannṁar éigin agus d'ḟanaḋ ar feaḋ tamaill ṁaiṫ. Aċt cad é an díoġḃáil áḋḃar ceoiġ mar sin? Naċ minic ċeana do ṫuit ceo 'n-a ḟlaodaiḃ agus gurḃ aṁlaiḋ do b'ḟeairrde an saoġal é: "Ní mar sin do'n ḃrat ceoiġ seo" arsa daoine. "Ná feiceann tú ċóṁ liaṫ is tá sé, ní ḟacṫas a leiṫéid riaṁ roiṁe seo 'san dtír seo." B'ḟíor dóiḃ. Ní raiḃ aon ḟuadar fóġanta fá'n gceo sain agus is geárr gur cuireaḋ i n-uṁail do na daoiniḃ boċta gur ḋroiċ-scéaluiḋe é. Ní ró-ḟada 'n-a ḋiaiḋ sin gur moṫuiġeaḋ aṫruġaḋ ag teaċt ar na garrḋaḋṫaiḃ. Do ṫosnuiġ na duilleoga ar ḋuḃaċtain agus is geárr gur buaileaḋ an ṗréaṁ féin.

I gcionn cúpla lá nuair d'éiriġ na daoine boċta ar maidin is d'ḟéaċadar amaċ ar a ngarrḋaiḋṫiḃ, ní garrḋaiḋṫe bí rómpa. Is aṁlaiḋ a ḃí na gais dreoiġṫe, feoċta is iad ag duḃ-loḃaḋ agus bolaḋ caillṫe uaṫa. "Faire, airiú, an aṁlaiḋ a deirir go ḃfuil an garrḋa ar fad imṫiġṫe? Airiú im' ḃás ní'l an léir-scrios ar fad déanta air? Dar ndóiġ tá áḋḃar éigin de ar fóġnaṁ?" "Ní'l gas ann tar éis na hoiḋċe!" "Faire, ná habair é." "Ní'l, maise, an oiread is aon ġas aṁáin." "A Ṁuire Ṁáṫair, cad a ḋéanfaiḋ mo ṗáistiḋe boċta i gcoṁair an ġeiṁriḋ? Oċón ó, cad a ḋéanfaimíd i n-aon-ċor i n-aon-ċor? Faire, an ḃfuil sé imṫiġṫe ar fad?

"Oċón, mo ṁairg,
A Ḋia na ḃflaiṫeas,
Tóg suas ċuġat m'anam
Ná fág mé i n-easḃaiḋ
Ná mo ṗáirtiḋe dealḃ
I gcoṁair an earraiġ."

Riṫeaḋ na mná amaċ ar fuaid ná ngarrḋaiḋṫe ar leaṫ-ḃuile ag bualaḋ a mbas, ag lógóireaċt, is ag caoineaḋ a gcuid ṗrátaiḋe mar a gcaoinfidís na mairḃ. Baḋ ṫruaigṁéileaċ an caoineaḋ é, mar nár ḃ'ḟada ó'n mbás an scrios sain. Is ṫruaig-ṁéileaċ an caoineaḋ a ċaoineann biaḋ an tsluaiġ millte loḃṫa sul ḟágann sé an talaṁ, nó an caoineaḋ a ċaoineann bláṫ na ngas, is toraḋ na bpréaṁ.

Is brónaċ, doilḃ a ḃí gaċ tiġ 'san dúṫaiġ an ċéad lá do moṫuiġeaḋ an léir-scrios. Is fíor gur ḟan paiste annso is annsúd gan duḃaċtain, aċt ḃí urṁór na ngarrḋaiḋṫe imṫiġṫe millte tar fóir. Ar feaḋ tamaill 'n-a ḋiaiḋ sin ḃí daoine ann agus is ar éigin a ċreidfeaḋ siad go raiḃ an léir-scrios ar fad déanta, is ar éigin a ċreidfidís raḋarc a súl. Aċt baḋ ġeárr gur ċaiṫ gaċ aoinne adṁáil go raiḃ an donas déanta agus ná raiḃ rómpa i gcoṁair an ġeiṁriḋ aċt gáḃatar is gorta.

Ní hé aṁáin gur milleaḋ ar fad urṁór na bprátaiḋe. Níor ḟan gné ná bríġ ná puinn maiṫeasa 'san méid díoḃ nár loiteaḋ ar fad, agus gan díoḃ sain féin le faġáil aċt an ġann-ċuid. Is olc an biaḋ droċ-ṗrátaiḋe, agus is measa 'ná sain iad nuair ná bíonn le faġáil díoḃ aċt áḋḃar beag, agus gan annlann ná sóġṁlas leo. I riṫ an ġeiṁriḋ sin do ḋein na daoine boċta a gcroiḋe-ḋíċeall ċum na prátaiḋe do spáráil, agus dá ḃríġ sin ní ḃíoḋ ag a lán díoḃ aċt béile 'san ló, is ḃíoḋ sin tuir go minic aca. Níor ḟan bainne ag na buaiḃ agus is ar éigean d'ḟan an riṫ i n-a lán díoḃ. Is iongantaċ mar do ġoill an droiċ-ḃiaḋ sain ar na daoiniḃ. Ag gaḃáil tríd an tír duit ḃéarṫá an leaḃar nár ḃ'iad na daoine céadna iad. Ní aireoċtá ceol ná aṁrán ná port feadġaile ar ḃántaiḃ ná ar ḃóiṫriḃ. Fir is mná is páirtiḋe ḃíoḋ go láidir calma is ar éigean d'ḟan a rian ar an dtalaṁ. Níor ḟan orṫa aċt na cnáṁa. Ṫáinig garḃar is searḃar 'n-a nglór, agus buḋ ṫruaġ leat iad ag gaḃáil an ḃóṫair go mall, leisceaṁail agus dronn orṫa.

I n-ionad ḃeiṫ go fial fáilteaċ roiṁ ḋeoraiḋṫiḃ mar baḋ ġnáṫ leo is aṁlaiḋ á ḃíoḋ a ndóirse dúnta aca ċum luċt siuḃail a ċoimeád amaċ mar dá mbuailfeaḋ fear láidir an treo i n-am an ḃiḋ, agus ocras air, ḃeaḋ eagla ar ḋuine é d'eiteaċ. "Taḃraiḋ dam rud éigin le n-iṫe ar son Dé" adeireaḋ fear galánta ṫagaḋ isteaċ i dtiġ agus an biaḋ ar siuḃal, "tá ocras orm, níor iṫeas aon níḋ le ḋá lá." "Ní ḃfuiġir gan airgead é" adeirtiḋe leis. "Ní'l airgead ná ór agam aċt ċóṁ beag is tá ar an urlár sain. Cuardaiġiḋ mo ṗócaiḋe, má's maiṫ liḃ é." "'Seaḋ mar a ḃfuil airgead féin agat tá caraḃat maiṫ fá d' ṁuinéal agat, scaoil ċuġainn an caraḃat is ġeoḃair cead suiḋte ċum biḋ." Ní raiḃ leiġeas aige air, b'éigean dó an caraḃat a ḃaint de is é ḟíneaḋ ċuca, agus annsain do leigeaḋ dó suiḋe ċum an búird.

Ḃí leanḃ ag faire ar ḟear oibre ag iṫe blúire aráin agus ag ól braon bainne leis; ḃí ocras buile ar an leanḃ mboċt, agus nuair a ḃí an greim deireannaċ de'n arán 'n-a láiṁ aige, agus é ag árduġaḋ árṫaiġ an ḃainne ċum a ḃéil, do sciob an leanḃ an greim sin agus siúd amaċ é. D'éiriġ an fear 'n-a ḟearaṁ agus do lean an páiste agus do ḃain an niaċaḋ aráin ar a láiṁín—is greim an duine ḃáiḋte aige air—agus seo isteaċ arís é. "Faire, a Ḋoṁnaill, fág aige an greim sin, tá ocras ar an gcréatúir." "Cad é sin dam-sa, is fada arís go bfuiġead-sa blúire."

Níor ḃeag an scannraḋ an méid daoine ḃíoḋ ag siuḃal rómpa ag lorg a gcoda. Fir is mná is leanḃaiḋe óga, gan bróg ná stoca orṫa agus gan umpa aċt na giobail ag siuḃal ó ṁaidin go hoiḋċe ar feaḋ an ḃóṫair nó trasna na tíre, ag gaḃáil ó ṫiġ go tiġ, is ag fágaint na dtiġṫe folaṁ, is droiċ-ṁeas aca orṫa féin agus an t-ocras ag druidim leo. Aċt nuair a cuireaḋ ar a súiliḃ dóiḃ nár ḃ'aon ṁaiṫeas dóiḃ ḃeiṫ ag siuḃal ar ṫiġṫiḃ ná raiḃ dóṫain na hoiḋċe ionnta d'ḟanadar istiġ.

Is beag an cion a ḃí riaṁ ag na daoiniḃ ar iostaiḋiḃ na mboċt. B'ḟeárr leo ḃeiṫ ag iarraiḋ déarca 'ná dul 'n-a ngoire. Aċt nuair a ḃí an t-ocras ag dul i n-eaċrann ionnta baḋ ṁaiṫ ann na tiġṫe seo agus is geárr go raḃadar lán agus ní miste a ráḋ ná gur ḃ'olc an treo a ḃí ar na boċtánaiḃ a ḃí ionnta. 'N-a ḋiaiḋ sin is uile ḃí daoine ann agus b'ḟeárr leo bás d'ḟaġáil 'ná dul isteaċ 'san "bpoor-house" agus fuair a lán dá leiṫéidiḋiḃ bás, gan aṁras. Na daoine go raiḃ talaṁ agus ba le crúḋaḋ aca ní raiḃ an scéal ró-olc ar fad aca, cé go raiḃ an bainne gann go leor agus gan puinn le n-iṫe ag na buaiḃ. Aċt ḃíoḋ áḋḃar éigin bainne le n-ól ag a leiṫéidiḋiḃ agus is suaraċ an rud a ċoimeádfaḋ an t-anam i nduine dá mbeaḋ bainne aige.

Aċt na daoine ná raiḃ bainne ná bláṫaċ aca b'iad sain an truaġ. Na feirmeoiriḋe laga, leis, go mbíoḋ bodóg nó ḋó aca agus cúpla gaḃain, b'ḟéidir, agus lán an tiġe de ṁuiriġin le cotuġaḋ aca is iad a ḃíoḋ go haindeis. Ḃíoḋ na ba ag faġáil ḃáis orṫa, agus an cíos ag glaoḋaċ orṫa i aoinḟeaċt, is toraḋ an talaiṁ dá ḋíol ar neiṁ-níḋ. Nuair a ḋruid an ḃliaḋain amaċ is aṁlaiḋ a ḃí an scéal ag dul i n-olcas; cibé méid prátaiḋe d'ḟan i ndiaiḋ an léir-scriosa ḃíodar go léir caiṫte, agus ḃí min ḃuiḋe an-ḋaor, agus ní raiḃ an t-airgead ag na daoiniḃ. Ḃídís ag iṫe na neanntóg agus an ḟéir ġlais. Ċuirfeaḋ sé scrupall ar do ċroiḋe féaċaint ar ḟearaiḃ—gur ceart dóiḃ ḃeiṫ go láidir calma—is iad ag súġmaireaċt ar fuaid na ngarrḋaiḋṫe agus dronn orṫa ag bailiuġaḋ na bprátaiḋe loḃṫa nó na sean-ṫornaparaiḋe agus dá n-iṫe fuar le corp ocrais. D'éireoċaḋ feirmeoir ar maidin ċum na ba do ḟeolaḋ fá'n bpáirc, agus is aṁlaiḋ a ċífeaḋ sé fear is é sínte le hais ċlaiḋe, fuar marḃ agus rian an ġlasraiḋ ar a ḃéal. Ar oscailt an dorais d'ḟear eile d'ḟuiġeaḋ sé corp mná sínte ar lic an dorais tar éis na hoiḋċe.

I n-áiṫeannaiḃ ḃíoḋ an oireaḋ sain ag faġáil ḃáis ná raiḃ neart ag na daoiniḃ iad do ċur mar buḋ ċóir. Is minic a cuirtiḋe gan léine gan coṁra iad, gan gol gan caoi! Mo ċráiḋteaċt, ní hiad ba ċeart do ċaoi ná do ċaoineaḋ aċt an dream d'ḟágadar 'n-a ndiaiḋ ag fuirreaḋ leis an saoġal agus an t-ocras ag baint na bríġe is na héifeaċta asta, agus gan aon-níḋ rómpa 'sa ḃaile aċt fallaiḋe fuara. Aṁail aduḃramar ḃí an ṁin daor, agus is aireaċ do-ġníṫí úsáid di. I n-aon ḃaile aṁáin i n-a raiḃ na céadta daoine níor beirḃiġeaḋ gráinne mine ar feaḋ mí. Do ṁair na daoine ar ċabáiste is ar ṫornapaiḋiḃ is ar ġruṫ is meaḋg.

Is minic d'iṫeaḋ daoine boċta droiċ-ḟeoil, smut d'ablaċ éigin loḃṫa ḃíoḋ ag dreoġaḋ ar na bántaiḃ. Ar an gcuma sain, is le neart ocrais, níor ḃ'annaṁ pláiġ nó éagcruaḋas ag déanaṁ léir-sgriosa ar líon tiġe agus ag dul i n-eaċrann i bparróiste ar fad. 'San tiġ sin ṫall fá ċlúdaċ na gcrann tá an t-aṫair fá ċlár le héagcruaḋas, tá an ṁáṫair lag ó airneán is ocras agus ní'l innte siuḃal go dtí an doras. Tá a dtriúr leanḃ i n-aon leabaiḋ aṁáin le héagcruaḋas. Is ní'l aoinne fá iaḋaḋ an tiġe do ḟoláṫróċaḋ biaḋ ná deoċ dóiḃ. Tagann sean-ḃean, coṁarsa ḋóiḃ, gaċ aon ṁaidean go dtí an doras agus fágann sí rud éigin le n-iṫe aca i gcoṁair an lae. Ní leigfeaḋ eagla an éagcruaḋais di dul isteaċ. Ní hé go ḃfuil eagla roiṁ an éagcruaḋas uirṫi féin aċt nár ṁaiṫ léi go ḃfeicfeaḋ na coṁarsain ag teagṁáil le luċt galair í.

Agus, airiú, cia ċuirfiḋ an t-aṫair? Ná fuil sé annsain fada a ḋóṫain ar an urlár aca gan preab gan méam? Ná fuil a ċuid feola ag dreoġaḋ ar a ċnáṁaiḃ? M'oċlán is fuar, uaigneaċ an rud an bás. Aċt nuair a sciobann an bás duine leis ó ġalar is ó ocras, ó ṫiġ fuar folaṁ is ó ṁuirigin ġáḃaċtraiġ ó anró is ó aindeise an t-saoġal, is iomḋa rud is measa 'ná é. Agus cia déarfaiḋ go mb'ḟeárr leis ḃeiṫ 'n-a ḃeaṫaiḋ agus treo na máṫar a ḃeiṫ air ná ḃeiṫ sínte marḃ is gan aon níḋ 'san tsaoġal so ag déanaṁ buaiḋearṫa ḋó, mar an aṫair. Ṁáire, mo ġraiḋin í an ṁáṫair ḃoċt! Ní ag caoineaḋ a fir atá sí. Tamall ó ṡoin sul ar ṫeannṫuiġ an sceannraḋ so leo is í ḃeaḋ dá ċaoineaḋ agus ag bualaḋ a bas agus ag screadaiġ le corp dóláis. Aċt anois ní air atá sí ag cuiṁneaṁ—b'ḟéidir go ḃfuil tnúṫ aici leis—ní air atá sí ag cuiṁneaṁ aċt ar a triúr clainne, atá ar lasaḋ le fiaḃras agus gan greim ná bolmac fá iaḋaḋ an tiġe aici le síneaḋ ċuca. Ologón, buḋ ḃeag an iongnaḋ dá mḃrisfeaḋ an croiḋe aici. Féaċ mar atá sí ag gol agus ag déanaṁ caṫuiġṫe, aċt go ḃfuil an ḃríġ bainte as a glór le héigean cuṁaiḋ is aṫtuirse. Tá sí ag cásaṁ a triúr clainne. "A Ṁuire Ṁáṫair, agus a gcaiṫfeaḋ scaraṁaint le m' ṗáistiḋiḃ? Féaċ orm, a Ḃainríoġan na trócaire, agus ná leig dóiḃ éagaḋ ós coṁair mo ṡúl amaċ.

Ó mo ṁaoin siḃ,
Gan lón gan scíobar
I gcoṁair na hoiḋċe,
'S an fiaḃras coiṁiġṫeaċ
Go dian ag claoiḋe liḃ.

An ḃfuil aoinne i n-aon-ċor
De m' ṫreiḃ, de m' ġaoltaiḃ
A ḃéaraḋ déirc dóiḃ
A bainfeaḋ péin díoḃ
Ó nóin go ċéile?"

Ní raiḃ aoinne a ḃéaraḋ déirc dóiḃ, greim ná bolmac, mar go raiḃ an t-ocras is an tart ag druidim le sna coṁarsanaiḃ mór-dtimċeall agus eagla roiṁ an ḃfíaḃras orṫa 'n-a ṫeannta sain.

Ḃeaḋ an scéal cruaiḋ go leor ag daoiniḃ boċta nuair ná cuirfidís suas de ḋul isteaċ i n-iostaiḋiḃ na mboċt; aċt, mo ċráiḋteaċt, baḋ ḋona an tuairisc ḃí le faġáil ar na tiġṫiḃ sin. Is minic ná ḃíoḋ biaḋ ná airgead ag luċt a riarṫa. Cá ḃfuiġidís iad? Ní raiḃ airgead ag na feirmeoiriḋiḃ le taḃairt dóiḃ agus ḃí an Riaġaltas go fuar, failliġṫeaċ neaṁ-ṡuimeaṁail. Ḃíoḋ na daoine boċta cruinniġṫe 'sna tiġṫiḃ sin i seomra ṁór ḟolaṁ éigin, go fuar, leaṫ-noċta, lán de ġalar is de ḋroċ-ṡláinte, a gcuid lóin lae gan faġáil aca, is gan aon ḋul·air, an t-óspaidéal lán is gan sliġe ann dóiḃ, gan teine gan teas, gan sólás gan compórd; fir óga, ġroiḋe, gur ċeart dóiḃ ḃeiṫ amuiġ ag dian-obair, gan neart mná seolta ionnta le hocras is le galar, a gcuid ċlainne curṫa fá'n ḃfód ċeana féin, is gan orṫa aċt na cnáṁa agus gan an bás i ḃfad uaṫa féin—bás doilḃ brónaċ, gan duine muinnteарḋa 'n-a n-aice ċuirfeaḋ sólás orṫa, ná bean ċaointe ġoilfeaḋ ós cionn a gcorp, agus, tar éis ḃáis, aḋlacaḋ gan tionnlacain gan tórraṁ i measc daoine iasaċta, i ḋtalaṁ iasaċta i ḃfad ó n-a sínsear, i ḃfad ó'n máṫair a ṫuit leo is ó'n gclainn nár ḟéad siad do ċoṫuġaḋ.

Bás le hocras nó le galar ocrais i n-iosta na mḃoċt, níor ḃeag an scannraḋ é! Dá mb'éigean bás d'ḟaġáil le lagaċar ocrais, nár ḃreáġ an rud tuitim i ḃfanntais i gcionn ṗáirce an tobair 'sa ḃaile ar maidin agus ḃeiṫ sínte gan lúṫ id' ḃallaiḃ gan preab id' ċuislinn go dtiocfaḋ na mná óga ag iarraiḋ uisce is go ḃfeicfiḋe gan bríġ gan anam tú? Nár ḃreáġ an rud taḃairt abaile do ḃeiṫ ort, is tórraṁ, is garraḋ de d' ġaoltaiḃ do ḃeiṫ id' ṫimċeall is tú sínte go galánta ar clár? Nár ḃreáġ an rud scol ologón dá ċasaḋ ag do ṁnáiḃ gaoil? Nár ḃreáġ an rud iomċar daoine fá d' ċoṁrainn is soċraid ḟluaġṁar id' ṫionnlacain ó ḋoras do ṫiġe go béal na huaiġe? Nár ḃreáġ an rud ḃeiṫ curṫa i measc do ġaolta is do ṡinsir i dtreo go ḃféadfaḋ na coṁarsain ionad do ċuirp d'aimsiuġaḋ is go dtiocfaidís tráṫnóna saṁraiḋ ag guiḋe le d' anam is ag cuiṁneaṁ go ceanaṁail ort is ag caoi-ġol go daingean?

Mo ċreaċ is mo ṁairg, cé gur ḋona an rud bás le hocras i n-iosta na mboċt, ní mór gur ḃfeárr an scéal a ḃí aca 'sa ḃaile. B'éaċtaċ mar do ṫiormuiġ an gáḃatar deora na ndaoine, mar do ṁúċ sé an ċarṫannaċt is an ḟéile 'na gcroiḋe, mar ḃuail sé fa ċois nádúir an aṫar is na máṫar dá gclainn is nádúir na clainne tá n-aṫair is dá máṫair. Ṫagaḋ an bás ċóṁ minic sain ċuca gur éiriġeadar as iongnaḋ do ḋéanaṁ de. Do ḃí an fiaḃras tar éis an oiread sain scriosa do ḋéanaṁ orṫa go mbíoḋ eagla orṫa dul i ngoire na dtiġṫe 'n-a mbíoḋ sé, dá mbuḋ is go mbeaḋ ar ḃain leo ar leabaiḋ an ḃáis nó sínte ar clár ann.

Ní bíoḋ gléas tórraiṁ dá ḟoláṫar do'n té ḃíoḋ sínte, ná aon dul air. Ní ḃíoḋ neart ná bríġ 'sna fearaiḃ mór-dtimċeall ċum an coirp d'iomċar ċum reilge a ṁuinntire. Ní bíoḋ cóṁra le faġáil do'n ċorp. Is aṁlaiḋ a cuirtiḋe go minic na daoine boċta i bpáirc le hais baile, gan clár gan éadaċ, gan gol gan caoineaḋ! A Ṁuire Ṁáṫair anoċt, is iomḋa Gaeḋeal boċt cráiḃṫeaċ diaḋa i ndiu 'n-a ċodlaḋ fá'n ḃfód i dtalaṁ gan coisreacan i dtír iaṫ-ġlais na hÉireann.

Le linn an ġáḃaṫair d'imṫiġ deaġ-ċoṁarsantaċt ar an saoġal d'imṫiġ scléip is sult is greann is aoibneas, d'imṫiġ gárṫa is geoin is racaireaċt an aosa óig, d'imṫiġ soirḃeaċt is soilḃreaċt na sean-daoine. D'imṫiġ na daoine ar na bailtiḃ beaga; cuid aca fuair bás, cuid aca d'imṫiġ le fán an tsaoġail. Ḃí na céadta teaċ folaṁ, ḃí an talaṁ gan saoṫruġaḋ is ciuineas an ḃáis mór-dtimċeall. Cuaiḋ féile is carṫannaċt, sult is greann-ċoṁráḋ i ndísc an tráṫ sain, agus is ar éigean a ṫáinig aṫ-ṫál ċuċa ó ṡoin i n-áiteannaiḃ. Ní mar a ċéile tréiṫe na ndaoine anois is ḃíodar roiṁ an droċ-ṡaoġal. Mar aduḃairt an file dá ċéad bliaḋan ó ṡoin:

Ċailleadar Gaeḋil a dtréiṫe caoin córaċ
Carṫannaċt féile béasa is binn-ċeolta.

XII.—CREIDEAṀ AGUS GORTA.

Catoiliciġ do b'eaḋ urṁór muinntire Ċiarraiḋe le sna ciantaiḃ. Catoiliciġ do b'eaḋ iad i n-am ċruaḋtain is ġéir-leanaṁna, cé gur ḋeacair dóiḃ féin a gcreidiṁ do leanaṁaint. Níor fágaḋ eaglais ar fuaid na conntae nár baineaḋ díoḃ le feall. Ḃí an tóir ar na sagartaiḃ is ar na bráiṫriḃ. Ċaiṫ a lán de na daoiniḃ ḃeiṫ gan taḃairt suas mar ná leigfiḋe do Ċatoiliceaċ scoil do ṁúineaḋ i n-aon-ball. Ḃí mórán Sasanaċ, leis, sealbuiġṫe 'san dúṫaiġ, agus ní aca a ḃí an talaṁ baḋ ḃoiċte ná na tiġṫe baḋ luġa slaċt.

Sasanaiġ do b'eaḋ urṁór na dtiġearnaiḋe talṁan, agus na ndaoine saiḋḃir. Níor ḃeag an saiḋḃreas leis a ḃí ag na ministriḋiḃ Gallda cé gur de ḃoċtaiḃ na tíre do baineaḋ gaċ feoirling dá raiḃ aca. Dálta na cléire Gallda, mo ċreaċ, is aca ḃíoḋ an saoġal breáġ. Ḃíoḋ tiġ is feirm aca dóṫain iarla; ḃíoḋ an t-airgead ag teaċt isteaċ ċuca go raiḋseaṁail ó ċeann ceann na bliaḋna—airgead do fáisctiḋe ar ḃoċtaiḃ na dúiṫċe, ar ḃoċtaiḃ ná géilleaḋ dá reaċtaiḃ is ná téiḋeaḋ 'n-a ngoire is ná cuireaḋ aon trioblóid orṫa. Ní ḃíoḋ faic le déanaṁ ag an ministir nGallda ó Luan go Saṫarn aċt ḃeiṫ ag aeraiḋeaċt dó féin, ag marcaiḋeaċt ar eaċaiḃ lúṫṁara, ag siuḃal ar ḃóiṫriḃ 'n-a ċarróiste, ag fiaḋaċ, ag iascaireaċt ag caiṫeaṁ fleiḋe is féasta is ag iḃeaḋ an deirg-ḟíona. Ní ḃíoḋ aon daoine boċta fá ċúram na ministriḋe. Agus na daoine saiḋḃire ḃíoḋ mar ċúram orṫa, baḋ ró-ḃeag an trioblóid do ċuiridís sin orṫa. Dá mbeaḋ post nó oifig éigin ag an Riaġaltas le taḃairt uaṫa is do ṁolaḋ an ṁinistir do ġéillfidís, is ní ḃfuiġeaḋ sagart ná bráṫair aon toraḋ uaṫa.

Níor ġáḃaḋ do'n ṁinistir aon deaḃaḋ do ḃeiṫ ar ag fágáint na leabṫan air maidin agus ní ḃíoḋ de ḃac air an oiḋċe do ċoḋlaḋ go sáṁ, baḋ ḃeag an baoġal go nglaoḋfaiḋe air i n-am ṁairḃ na hoiḋċe ċum dul tarsna na sléiḃte go dtí fear boċt éigin do ḃeaḋ ag faġáil ḃáis—fear óg láidir ḃeaḋ ag luiġe le héasgcruaḋas ar an urlár i mboṫáinín deataiġ is gan anuas air aċt sean-ġiobail. Ní ḃíoḋ faoistin ná tréaḋnas ná Aifreann mar ċúram ar an ministir; dá mbeaḋ air cuairt do ṫaḃairt ċum tiġṫe na ndaoine ní i lár na hoiḋċe do raġaḋ sé ag triall orṫa d'ḟonn fear galair d'ullṁuġaḋ ċum báis, aċt um ṫráṫnóna nuair a ḃeaḋ an dinnéar ar siuḃal is branndа is biotáille dá ndortaḋ ar an gclár. Ḃíoḋ air na paidreaċa do ráḋ dia Doṁnaiġ 'san teampull agus seanmóin do ṫaḃairt uaiḋ—aċt i riṫ na seaċtṁaine ní ḃíoḋ de ḃac air ḃeiṫ ċóṁ díoṁaoin le peiniuir tiġe. Ḃí a lán de na Sasanaċaiḃ ná raib uaṫa aċt maireaċtaint i measc na gCatoiliceaċ go síoṫaċ, suaiṁneasaċ is ḃeiṫ 'na ndeaġ-ċoṁarsanaiḃ dóiḃ. Aċt ḃí cuid aca agus ní raiḃ aon ġnó aca aċt ḃeiṫ ag taḃairt iarraċta fá ċreideaṁ na gCatoiliceaċ do ṁilleaḋ agus Sasanaiġ de ṡaġas éigin do ḋéanaṁ díoḃ. D'ḟaġaidís congnaṁ ċum an ġnóṫa sain ó ṁuinntir Ḃaile Áṫa Cliaṫ is Lunndain. Sasanaiġ saiḋbre na hÉireann do hoileaḋ i gColáiste na Tríonóide, daoine do ḃí ag maireaċtaint i dtiġṫiḃ na gCatoiliceaċ agus ar ṫoraḋ a gcuid talaiṁ, is iad a leiṫéidiḋe sin do ḃíoḋ ag bailiuġaḋ airgid i nÉirinn is i Sasana d'ḟonn Sasanaiġ do ḋéanaṁ de ṁuinntir na hÉireann.

Aċt molaḋ le Dia, baḋ ḃeag an ċaḃair dóiḃ é. Deirdís gur Ṗágánaiġ na Catoilicig, go mbídís ag aḋraḋ na gcloċ is an aḋmaid, agus ná raiḃ eagla roiṁ Ḋiá na duine orṫa, gur ḃ'ḟeárr ar an saoġal iad ná ag taḃairt trioblóide do ḋaoiniḃ diaḋa, macánta. Dá réir sin do bailiġeaḋ mór-ċuid airgid ċum Críostuiḋṫe do ḋéanaṁ de na Págánaċaiḃ sin agus ċum iad do stiúruġaḋ ar ḟliġe leasa a n-anma. Leis an airgead sain do díoltaiḋe páiġe le luċt léiġte an ḃiobla i dtiġṫiḃ na mboċt d'ḟonn a n-anma do ḟaoraḋ ó ḃás na breiṫe.

B'annaṁ, áṁṫaċ, a ṫugaḋ na daoine boċta aon ġéilleaḋ dá gcuid léiġṫeoireaċta; aċt ní le léiġṫeoireaċt aṁáin do ṫugadar iarraċt ar ġreim d'ḟaġáil ar na daoiniḃ boċta; buḋ ṁó an mear do ḃeaḋ ag duine ḋealḃ ġáḃaṫraċ ar ḃreib nó ar lón na seaċtṁaine 'ná ar an léiġṫeoireaċt. Bíoḋ an cíos ag glaoḋaċ ar ḋuine aca, agus ḃíoḋ iasaċt ċúig bpúnt uaiḋ. 'Seaḋ, ní raiḃ an t-airgead le faġáil ó's na coṁarsanaiḃ, ḃíoḋ a ndóṫain le déanaṁ aca féin, agus ḃuaileaḋ Sasanaċ an treo agus ṫugaḋ sé na cúig púint dó ar iasaċt—aċt do b'é an t-iasaċt fada é, an fear boċt ag geallaṁaint dó go dtiubraḋ sé cead dó an bíobla Gallda do léiġeaṁ 'n-a ṫiġ. Beaḋ féar bó ó ḋuine eile; agus ná raiḃ féar díoṁaoin ag Sasanaċ ḟaiḋbir do ḃí 'n-a ċoṁnuiḋe le n-'ais? Ḃíoḋ páistiḋe duine eile ar easbaiḋ éadaiġ agus do ċaiṫfiḋe iad do ċoimeád istiġ ó scoil dá ḋruim sin. Ná raiḃ scoil ag an ndoras aca 'n-a bfiġiḋís éadaċ nuaḋ agus a ndóṫain le n-iṫe 'n-a teannta sain? Ḃíonn daoine lag-ċreidiṁ ann i gcoṁnuiḋe, agus do ġéilleaḋ fo-ḋuine do'n Ḃíobla Ġallda agus do'n ġáḃatar, aċt níor ḃ'ḟiú iad d'áireaṁ agus is beag an meas a ḃíoḋ ag daoiniḃ orta.

Aċt ṫáinig an droċ-ṡaoġal agus ṫug sé obair le déanaṁ d'apstalaiḃ Sasanaċa. Ḃí an t-ocras ag druidim le sna daoiniḃ boċta. Ḃí mórán díoḃ ag faġáil ḃáis cois na gclaḋṫaċ; ḃí mórán eile aca ag iarraiḋ maireaċtaint ar na capógaiḃ is ar na neanntógaiḃ is ar an ndúlamán ḟada. Níor ḃ'é an rud céadna beiṫ ag cur mí-ċreidiṁ ar ḟear láidir ċalma is ar ḋonán boċt dealḃ gan dóṫain na hoiḋċe istiġ ná amuiġ aige, gan air aċt na giobail agus a ċlann 'n-a ṫimċeall ag béiciġ le neart ocrais. Tá lán tiġe de ġárlaċaiḃ 'san tiġ sin ṫall. Sclábuiḋe is eaḋ an t-aṫair aċt tá sé díoṁaoin le ráiṫe, agus ní'l an oiread lóin ar fuaid an tiġe aige is ḋéanfaḋ béile dá ṁuirrġin. Níor iṫ cuid aca aon níḋ ó ṁaidin agus is truaiġṁéileaċ mar screadaid is an t-ocras ag druidim leo. 'Sé an scread lag uaigneaċ doilḃ a leigid asta. M'oċlán is ar éigean atá ionnta scread.

Buaileann fear deas cneasta isteaċ ċuċa. Is milis muinntearḋa a ḃeannuiġeann sé dóiḃ agus is cúramaċ atá sé ionnta. “Cad tá ar na páistiḋiḃ boċta so go bfuil siad ag gol mar sin? Dia linn, ní ċuireann aon níḋ an oiread [illegible] Ní [illegible] iad na [illegible] gan [illegible] a bhí orṫa [illegible] Máire, [illegible] cuir [illegible] agus fág [illegible] Déan, mar a déarfaḋ [illegible] ní miste iad do ċur ar [illegible]” “Ní'l a gcuid éadaiġ ró-ḟóġanta Máire, a duine uasal.” “[illegible], ná bac le n-a gcuid éadaiġ, cuir ar [illegible] an Luċáin iad agus geallaim-se duit [illegible] culaiṫ ḃreaġ nuaḋ ó'n máiġ[illegible] ó'n máiġistreás.” “Máire, dá mbeaḋ an [illegible] féin aca geallaim duit ná leigfeaḋ an [illegible] siubal go dtí an scoil.” “'Seaḋ, [illegible] ná bí ag caint ar lagaċar aċt cuir ar an [illegible] iad agus geobaiḋ siad a ndóṫain le n-iṫe [illegible] uair 'san ló ar aon tsliġe.” “Im' ḃara [illegible] uair 'san ló. Cia atá ag [illegible] é, a duine uasail?” [illegible] go ngoill[illegible] do [illegible] ḟír-ċreidiṁ nuair imṫeoċaḋ an droċ-ṡaoġal, aċt ḃí sé ró ḋéiḋeanaċ, ḃí an neiṁ ró ḋaingean i n-eaċrann 'san gcroiḋe aca agus is aṁlaiḋ d'iompuiġ an t-aṫair agus an ṁáṫair leo. As sain amaċ níor iarraḋ aon ċíos orṫa an faid a ḃí na feirmeoiriḋe Caitiliceaċa mór-dtimċeall fá ġreim daingean ag na máiġistriḋiḃ.

Níor ṡuaraċ an rud feirm ḃreáġ ṫalṁan ṡaor ó ċíos is ó ṡraiṫ, i lár an droċ-ṡaoġail, do ṗáistiḋe ag faġáil foġluma ar neiṁ-níḋ, agus callaiḋe breáġṫa ar do ṁnaoi ag dul go dtí an tsráid. Níor ḃ'é sin aṁáin aċt na daoine uaisle ag teaċt go dtí an doras ċuġat agus ag beannuġaḋ ḋuit agus ag cur láiṁe go ceanaṁail ar ċeann do ṗáiste, agus ag tabairt cuiriḋ ḋuit ċum dul go dtí an tiġ mór agus ag iarraiḋ ort fios do ċur ar ċapall ċum dul go dtí an baile mór cibé tráṫ buḋ ṁaiṫ leat. Níor ḃ'iongnaḋ dá ndéarfá leat féin: "'Seaḋ, b'ḟéidir ná fuil creideaṁ na ndaoine sin ró olc ar fad; ar aon tsliġe, déanfaiḋ sé mo ġnó go fóill, go dtiocfaiḋ an raḋaire ċum na ndaoine arís." Ní'l aṁras ná go ndubairt fo-ḋuine focail dá leiṫéid leis féin agus go raiḃ sé ceapuiġṫe aige filleaḋ ċum creidiṁ a ṡinsir luaṫ nó mall is nár ḟill riaṁ 'n-a ḋiaiḋ sin. I riṫ an droċ-ṡaoġail do cruinniġeaḋ áḋḃar éigin dá leiṫéidiḋiḃ i áiteannaiḃ de'n ċonntae agus is maiṫ an aire do tugaḋ dóiḃ agus is iad do ḃíoḋ go seascair compórdaċ fá ċúram na Súpers.

Baḋ ḋiaḃlaiḋe an gnó do ḃí ar bun ag na Súpers so, agus is blasta ḟaiġidís a bpáiġe, leis! 'Sé ḃí uaṫa ná na daoine ocraċa do ṁeallaḋ le biaḋ is éadaċ is airgead, is a leanḃaiḋe do ṫógaint uaṫa is do ċur ar scoil mar a beaḋ an bíobla Gallda dá ṁúineaḋ. Do ḋein a leiṫéidiḋe díoġḃáil ṁór gan amras, aċt, buiḋeaċas le Dia, níor ṫug urṁór na ndaoine mboċt aon ġéilleaḋ ḋóiḃ, cé go raiḃ ocras is galar dá milleaḋ is a bráistiḋe ag tuitim ar an urlár le fuaċt is lagaċar. A Ḋia na cruinne, is ar éigean a ḃí teinteán boċt dealḃ i n-iarṫar na Conntae nár tugaḋ iarraċt ar ṁargaḋ do ḋéanaṁ ann, margaḋ na hanspioraide 'n-a ndíolfaiḋe anma na ndaoine ar ḟeoil is ar anbruiṫ; is ar éigean a ḃí tiġ ná boṫán deataiġ nár ṫug na teaċtairiḋe diaḃlaiḋe seo turas air ag iarraiḋ eascáirdeas do ċur idir Ḋia is ḋaoiniḃ, ag iarraiḋ grása na ḃflaiṫeas do scriosaḋ as anam na bráistiḋe lag-ḃríġeaċ is dóċas is carṫannaċt do ṁúċad 'n-a gcroiḋe.

Baḋ ṁeara an ḃuiḋean sain 'ná pláiġ is 'ná galar; baḋ ṁó an scrios a leiṫéidiḋe do leigean ar fuaid na dúiṫċe ná teine is ná dearg-ṫuile. Ḃí gráin is droiċ-ṁeas aca ar na Catoiliceaċaiḃ, níor ḃfearr leo rud d'iṁṫeoċaḋ orṫa 'ná an talaṁ dá slogaḋ, aċt gur ṁór an níḋ iad do ḃeiṫ ann ċum go ḃfuiġfiḋe saoġal breáġ díoṁaoin is tuarastal mór dá mbárr.

Baḋ ṁór an truaġ na sagairt boċta an aimsear sin ag iarraiḋ a ndaoine boċta do ċoimeád ó ḃéal na ḃfaolċon sain, is ag siuḃal de ló is d'oiḋċe d'ḟonn meisneaċ do ċur orṫa is déirc do ḟoláṫar dóiḃ is an ola ḋéiḋeanaċ do ċur orṫa is iad ag faġáil ḃáis le galar is le gorta ar urláraiḃ fuara neaṁ-ċoṁṫroma i scailpeaċaiḃ rúġaiḋ. Cad é mar ḟuaṫadar drom so an anḃruiṫe na sagairt; "muna mbeaḋ na sagairt," adeiridís "d'ḟéadfaimís na daoine do ċasaḋ ar an méireannaiḃ." Cad é mar ċuiridís éiteaċ ar na sagartaiḃ 'n-a dtuairisciḋiḃ bliaḋantaṁla. "Ṫuit capall an tsagairt fé is é ag siuḃal ar an mbóṫar gcoṁṫrom, agus ṫug na daoine a ḃaile leo feoil an ċapaill ṁairḃ ċum leiġeiseanna d'ḟaġáil airti. Féaċ go ḃfuilid ag taḃairt urraime ní aṁáin do'n sagart féin aċt d'ablaċ a ċapaill." Ní ḋéanaim aṁras ná gur ṫug daoine boċta na háite smut de'n ċapall a ḃaile leo agus gur leiġeas sé iad mar gur minic ċeana do leiġeas greim de ċapall fear ocrais. Is maiṫ is cuiṁin liom go nduḃairt feirmeoir liom féin go ḃfuair capall bás orta, nó gur briseaḋ cos ċapaill orta, agus gur ċaiteadar é ṁarḃuġaḋ, is gur ċuireadar ar salan é agus go dtugaidís cuid de'n ḟeoil sin do gaċ duine ḃoċt do ġaḃaḋ an treo agus gurḃ iad do ḃíoḋ go buiḋeaċ díoḃ 'n-a ṫaoḃ.

Mo ċreaċ ċráiḋte, is ar luċt iompuiġṫe a n-éide do ḃí an droiċ-ṁeas is an tarcuisne ag na daoiniḃ. D'ḟanaidís uaṫa, ní leigidís a leanḃaiḋe n-á ngoire agus n'ḟeiċtiḋe ar a socraid lá a dtionnlacana iad. B'é Dia le 'n-a ṁór-ċuṁaċtaiḃ do ḟaor na daoine ar ṁiorcais is ar feall luċt iompuiġṫe a n-éide, is ar na faolċonaiḃ do ḃí dá ngríosuġaḋ ċum droċ-oibre. Do bailiġeaḋ airgead i Sasana is i nAlbain is ó Ṡasanaċaiḃ Éireann. Ṫug daoine mór-ċuid airgid le haġaiḋ na hoibre seo ná tiuḃraḋ feoirling ċum na daoine do ċoimeád ó'n mbás. Naċ aṁlaiḋ adeireaḋ luċt seanmóna gurḃ é fáṫ gur ċuir Dia an pláiġ is an t-ocras ċum na ndaoine mboċt ná go n-osclóċaiḋe a súile is ná beidís ag siuḃal i ndorċadas pearsa. De réir deallraiṁ ní raiḃ Dia sásta le dream aḋarṫa na gcloċ is an aḋmaid, dream do ṫugaḋ urraim do'n Ṗapa is d'easbogaiḃ na hEaglaise, dream do ġéilleaḋ do ḃriaṫraiḃ na sagart, agus dá ḃríġ sin ċuir Sé an scannraḋ so ċuca i dtreo go mbeidís ullaṁ ċum teagasc na ḃfíor-naoṁ do ġlacaḋ!

A Íosa Críost, cad é mar do ṁasluiġ an sluaġ diaḃlaiḋe t'Eaglais is do Ċreideaṁ, do Ċorp is t'Anam naoṁṫa 'san gCommaoine, do Ṁáṫair Ḃeannuiġṫe is do Naoiṁ ġlórṁára; cad é mar ṫugadar droiċ-ṁeas is tarcuisne do na daoiniḃ boċta do ḃí ag leanaṁaint do réire i n-aiṁḋeoin géir-leanaṁna is gáḃatair! Ní móide go raiḃ riaṁ ar ḟód an doṁain daoine níḋ baḋ ḋílse d'Eaglais Dé, daoine d'ḟulaing an oiread anróiġ is peannaide ar son a gcreidiṁ, daoine baḋ ṁó foiḋne is meanma baḋ ṁó cróḋaċt is carṫannaċt 'ná na daoine boċta so gur ṫug na Súperr iarraċt ar iad d' iompóḋ ó ċreideaṁ a sinsir. Cé fada fá ċois dóiḃ tiocfaiḋ lá 'n-a mbeiḋ a gcáil is a gclú ar fuaid an doṁain.

Fiú na bpáistiḋe féin b'ḟeárr leo bás d'ḟaġáil le hocras is lagaċar ná dul i ngoire na Súperr. Cá ḃfuil tír eile 'san doṁan gur ḟulaing a leanḃaiḋe óga an oiread droċ-úsáide is gáḃatair ar son a gcreidiṁ? Cá'r ṁeasa dóiḃ báḋaḋ nó dóġaḋ nó céasaḋ 'ná easḃaiḋ is galar. Ní hannaṁ do ḃeireaḋ nó do ṁeallaḋ na Súperr leo leanḃ go mbíoḋ a aṫair is a ṁáṫair curṫa; ċuiridís ar scoil é agus d'ḟagaḋ léiġṫeoir an Bíobla greim air, agus, dar ndóiġ, níor ḃeag sain. B'é an ċéaḋ droċ-láṁ curṫa ann é, is buḋ ḋeacair an droiċ-ṫeagasc do ċur as croiḋe an ṗáiste go bráṫ arís.

Do ṫréigeaḋ buaċaill nó cailín creideaṁ a sinsir; do ṁeallaḋ na Súpers iad le hól, le hiṫe, le héadaċ is le hairgead; culaiṫ nuaḋ i gcoṁair an aonaiġ agus gan na pócaiḋe a ḃeiṫ folaṁ, leis, aca, agus port éigin timċeall an tiġe ṁóir, agus pósaḋ! Do ġeallṫaiḋe a lán dóiḃ go dtí go mbíoḋ greim orṫa agus annsain dar ndóiġ bíoḋ a náire caillte aca agus b'ḟeárr leo an ḟairrge dá slogaḋ 'ná filleaḋ ar a n-aṫair is a máṫair is iad fá "féala an diaḃail." Ṁaise, mo ṫruaġ-sa an t-aṫair is an ṁáṫair sin; a gclann sciobṫa uaṫa ag luċt breibe is anḃruiṫe tar éis a nduaḋ a ḃeiṫ faġṫa aca. Cad déarfaḋ na coṁarsain? Cad déarfaḋ Máire ní Rinn a bíonn i gcoṁnuiḋe ag cúl-ċainnt orṫa? Cad déarfaḋ Doṁnall na hEarrac nár leig dóiḃ riaṁ aċt ag faġáil loċt orṫa féin is ar a slioċt? Aċt buḋ ċuma cad déarfaḋ aoinne tar éis an marslaḋ sain do ḃeiṫ taḃarṫa ag a gclainn do Ḋia." "Airiú ar airiġis an scéal nuaḋ?" "Cad é féin?" "Im' ḃás d'airiġis é, ná fuil sé ar siuḃal le seaċtṁain ar fuaid na mbailte?" "Cad é féin, is dóiġ?" "Seaġán óg, mac Ṁáire Ni Ċeallaiġ a ḃeiṫ ag dul go teampull." "Ní'l, is dóiġ?" "Ṁaise, go deiṁin, tá. Ċonnacṫas ag dul ann é trí laeṫeanta Doṁnaiġ i ndiaiḋ a ċéile. Ċonnacṫas ag iṫe feola é dia hAoine seo ġaḃ tarainn. Tá culaiṫ breáġ slaċtṁar air agus ḃatch 'na ṗóca, má 's é do ṫoil é." "Ologón is mór an scannraḋ é. Dia linn, scriosfaiḋ na Súpers so an tír ar fad; go saoraiḋ Dia sinn orṫa, muna b'iad an droċ-aicme iad. Mo ġraiḋin a ṁáṫair ḃoċt, cad a ḋéanfaiḋ sí, nó cad déarfaiḋ sí?"

Á! ṁaise, b'í sin an truaġ. B'ḟeárr léi an mac sain marḃ, sínte ar clár dá ċórraṁ ós a coṁair amaċ 'ná é ḃeiṫ i ngreim ag na Súpers. B'ḟeárr léi an ṗláiġ dá sciobaḋ léi i mbéal a ṁaiṫeasa 'ná go dtiuḃraḋ a teanga maslaḋ do'n "Ṁnaoi Ṁánla is gurab í Máṫair ġeal Ċríost í." "A Ṁuire Ṁáṫair, cad ċuige gur ḟágaḋ im' ḃeaṫaiḋ mé go ḃfeicinn a leiṫéid de scrios? Cad ċuige nár cuireaḋ i gcré ġlain ḃeannuiġṫe mé sul a raiḃ mac agam riaṁ? Cad ċuige nár ṫaċt an plucamas nó nár loisc an fiaḃras é is é 'n-a leanḃ? Cad ċuige nár ṫuit an t-anam glan as i lár an ḃóṫair sul ar ġéill ⁊ é do ḃréagaiḃ na Súpers. Faire, a Ṡeaġáin, a ṁic, ná déan an scrios; ná masluiġ Dia na ḃfeart. Ní hé sin an bainne cíċe ṫugas-sa ḋuit, ní hé baḋ ḋual is baḋ ḋúṫċas duit creideaṁ Dé do ḟéanaḋ ar ḃréagaiḃ luċt mí-iomċair. Faire, a Ṡeaġáin, ṫugais náire is eas-onóir do d' aṫair is do d' ṁáṫair, ṫugais maslaḋ d' Íosa Críost is do'n Ṁaiġdin Ḃeannuiġṫe; ċuiris i lár mo ḟean-ċroiḋe-se pian is galar níos déine agus níos daingne 'ná an ṗláiġ is 'ná an dearg-ḟiaḃras. Do ṁúċais solas mo ḃeaṫaḋ, do sciobais an ġrian as an spéir uaim; do ṁillis mo ċroiḋe im' ċliaḃ; do ġalaruiġis mé ó ḃun go bárr. Ó, cad é an ṁaiṫeas dam an saoġal is duine de m' ċlainn a ḃeiṫ deiġilte ó Eaglais Dé? Ní ḟeicim solas an lae le deoraiḃ, ní ṁoṫuiġim teas na gréine, ní'l bríġ im' ḃallaiḃ ní'l lúṫ im' ċnáṁaiḃ.

A Ḋia na cruinne, do milleaḋ 's do céasaḋ,
Ar ḋruim na croise ċum sinn-ne do ḟaoraḋ
Do ġlan go bráṫ ó ṁáċail Éaḃa
Gaċ gárlaċ dearg le ḃaiste is led' Naoṁ-Spioraid,

Féaċ mo ṁac, is raṫ a ċéirde air,
Féaċ i dteannta ag deaṁnaiḃ féin é,
Féaċ é ag spalpaḋ leaḃair an éiṫiġ,
Féaċ do ṫeagascaiḃ Ċailḃin mar ġéilleann.

Lúṫ mo ċos do ċosc le ċéile,
Fogar mo ġoṫa ní cluinntear i n-aon-ċor,
Spéis mo ġnúise, smúit is béim air,
Cnead im' ċroiḋe is m' intinn céasta.

Tuit mo leanḃ ó ḟlaiṫeas na naoṁ gceart,
Ṫuit i bpeacaḋ 's i nglagaireaċt éiṫiġ,
Ṫuit ó ṫeagasc na n-aspal gan aon loċt,
Réab sé aiṫeanta cneasta an Éin-Ṁic.

A luċt na Súpers, cúirse is léan 'raiḃ,
A ḋaor-ḟlioċt Liútuir d'iompuiġ éide,
Cad fáṫ gur ḟladaḃair anam mo ṡaor-ṁic,
D'ḟonn é ṁilleaḋ i n-ifreann ṗéineaċ?

Cad é an ṁaiṫeas dó raċmus is saoġaltas,
Cad é an ṁaiṫeas dó fearann is éadaċ,
Cad é an ṁaiteas dó airgead gléigeal
Stoc is eallaċ is eaċa is aol-ḃruiġ,

Is Íosa Críost ó ċroiḋe do ṡéanaḋ,
Reaċt na Croise do ḃriseaḋ ís do réabaḋ,
Deiġilt ó'n Eaglais ċneasta 's a bréiṫriḃ,
Is Muire Máṫair ṁánla ṫréigean?

Oċ! cia scaipfiḋ na scamaill ó néaltaiḃ?
Cia ḃainfiḋ ḃrón is ceo de m' ċléiḃ-se,
Cia ḟéadfaiḋ m'anam ó ḋeacair do réiḋteaċ?
Cia leiġeasfaiḋ fearta mo ċeasna is mo ḋaor-ḃroid?

XIII.—SAOĠAL 'SAN DTUAIṪ.

MÁ'S maiṫ le duine maireaċtaint fá ṡonas is codlaḋ go sáṁ, fanaḋ sé 'san dtuaiṫ i gcaiṫeaṁ a ṡaoġail. Fanaḋ sé ó'n gcaṫair is ó'n mbaile mór; fanaḋ sé ó ḋeataċ is ó ḟoṫram na mór-ṡráideann; ó'n anró is ó'n aindeise, ó'n mbriseaḋ croiḋe is ó'n anacraḋ a ḃaineas de ġnáṫ le háitreaḃaḋ 'san gcaṫair. Fanaḋ sé ó'n mbruiġin ó'n mbualaḋ ó'n meisceoireaċt ó'n dealḃas ó'n gcuṁangaċt atá le faġáil i measc na mbailte mór is na gcaṫraċ. Cá ḃfuil áit i nÉirinn ná 'san doṁan le céile ċóṁ deas, ċóṁ maiseaṁail, ċóṁ folláin, ċóṁ cneasta ċum coṁnuiḋṫe ann le Conntae Ċiarraiḋe, le bun na Sléiḃte atá ag fuiṫiniuġaḋ Loċa Léin, le tráiġ na fairrge fiaḋaine a ḃíonn dá raḋaḋ féin ar Ḃéal Inse nó ar Ḋún Caoin, nó ar ṡean-ṁainistir Ḃaile na Scealg, no i lúib ċoille ar ḃruaċ na Leaṁna nó na Fleisce mar a ḃíonn bolaḋ cuṁra ar ḃláṫaiḃ an aitinn ar ṫeaċt na Bealtaine, mar airiġtear céad-labairt na cuaiċe 'san Abrán, mar is glaise an féar fáḋ' ċosaiḃ, mar is fiaḋaine an fionnán ar na sléiḃtiḃ, mar is binne glór na sroṫán, mar is brice an spéir le solas-néaltaiḃ maidean tsaṁraiḋ.

Naċ breáġ, seascair, compórdaċ an rud pairce deas talṁan ar ḃruaċ na habann, agus tiġ te clutṁar fá ḟuiṫin na mór-ċrann tamall isteaċ ó'n mbóṫar i mbéal na feirme; ba is caoiriġ ag inḃear ar na páirceannaiḃ le hais an tiġe, agus capaill soir 's anoir ag tarraing ualaiġe arḃair nó cloċaoil nó féir. Lá buiḋe Ḃealtaine is eaḋ é. Tá na ba ag déanaṁ an eadarsuiṫ ċeana féin, agus na mná óga dá gcrúḋaḋ. Tá na huain óga ag daṁas dóiḃ féin ar an mbán i dtaoḃ ṫiar de'n tiġ, tá na fir oibre ag róṁar na gclas, agus ag coṁráḋ le ċéile go hanamaṁail. Tá an garsún óg ag tiomáint na mbó seasc amaċ fá'n réiḋ agus ag feadġail dó féin; tá obair ag gaċ aoinne le déanaṁ agus fonn orṫa ċum a ḋéanta. Smuainiġ gur leat féin na páirceanna so agus an t-eallaċ úd; gur leat an féar bog úr-ġlas atá fád' ċosaiḃ, gur leat saoṫar na ḃfear úd ṫíos atá ag briseaḋ na ḃfód agus ag réabaḋ na hitreaċ go lúṫṁar; gur leat an tiġ searcair úd go ḃfuil an deataċ ag éirġe as, agus go ḃfuil na héin ag binn-ċanaḋ ceoil ar ġéagaiḃ na gcrann ós a ċionn.

'San dtiġ sin is eaḋ rugaḋ is do beaṫuiġeaḋ tú; is ar a ṫeinteán do ḃiṫeá ag lamancán is tú id' ṗáiste, is ann do múintiḋe do ṗaidreaċa is do ċuid aṁrán is scéal fiannaiḋeaċta ḋuit; is ann do ṫiormuiġeaḋ do ṁáṫair ḋílis na deora bíoḋ ag sileaḋ le na súilib agat. Féaċ anonn ar na cnocaiḃ; tá an ceo ag éirġe as a gceannaiḃ, tá an cruṫ céadna orṫa ó ḃís id' leanḃ, tá an sruṫán céadna sain ag riṫ anuas ó ṁullaċ na beinne úd ṫall, go díreaċ fá mar ḃí sé ag riṫ is tú id' ṗáiste ag súgraḋ ar na bántaiḃ.

Ní ṫagann brón ná buaiḋirt i n-aice na háite seo. Naċ aoiḃinn beiṫ annso ó'n earraċ go dtí an fóġṁar, is ó'n samraḋ go lár an ġeiṁriḋ, ó beiṫ id' leanḃ duiṫ go mbír id' ḟear ċalma, ó aois go bás. Bíonn raḋaire is fairsinge ann i lár an earraiġ; bíonn trom-ḋrúċt ar an ḃféar ann maidean tsaṁraiḋ; bíonn maise ar an dtalaṁ ar ṫeaċt an ḟóġṁair, agus daṫ buiḋe ar an arḃar agus duilleaḃar na gcrann is na dtor ag dul i mbrice is i ndaṫaṁlaċt.

Naċ breáġ an rud ḃeiṫ id' ṡuiḋe cois teineaḋ broṫallaiġe oiḋċe ġeiṁriḋ, do ċnáṁa leaṫ-ṫuirseaċ ó obair agus na comarsain id' ṫimċeall is aṁráin is scéalta ar siuḃal aca; fonn suilt is scléipe ar gaċ aon aca. "Is gearr geaṁ-oiḋċe 'n-a ḃfoċair;" is aoiḃinn geiṁreaḋ do ċaiṫeaṁ ar an tsliġe sin. Ó ċeann ceann na bliaḋna bíonn rud éigin nuaḋ le déanaṁ istiġ nó amuiġ. Bíonn na claḋṫaċa le daingniuġaḋ, an féar le baint, an coirce le bualaḋ, an t-aol le tarrac, na prátaiḋe le cur. Bíonn do ṫaisteal ar aontaiḋiḃ is margaiḋiḃ ag ceannaċ na mbó nó na gcapall, no síl an ċoirce, is an tseagail. Bíonn na caoiriġ le bearraḋ is na huain óga i ngáḃaḋ aire ṫaḃairt dóiḃ, bíonn cruaċ ḟéir le déanaṁ, bíonn an líon le réiḋteaċ is le sníoṁ, bíonn an olann le cíoraḋ is an ḃréid le déanaṁ. Bíonn an t-im le cóiriuġaḋ, leis, agus na soiṫiġ le líonaḋ is le cur go dtí an margaḋ. Gaċ níḋ ċuirtear ar an mbórd bíonn sé úr, so-ċaiṫte, deaġ-ḃlasta, sóġaṁail.

Bíonn an ċlann féin ag éirġe suas ċuġat—cuid aca ag laṁancán ar an dteintéan agus dod' ċur i scartaiḃ gáirriḋe le n-a gcuid clear, cuid aca ag dul ar scoil cuid eile aca ag taḃairt conganta ḋuit ar fuaid an tiġe nó amuiġ 'san móinḟéar ag gaḃáil de'n ḟéar id' ṫeannta, nó ag tarrac an aoil nó ag aeḋreaċt na n-uan nó ag dul go dtí an baile mór ag iarraiḋ lóin. Ní ṁoṫuiġeann tú na bliaḋanta ag teaċt agus ag sleaṁnuġaḋ uait agus do ġruag ag liaṫaḋ is an aois ag riġniuġaḋ na n-alt agat, is an t-aos óg ag preabaḋ suas id'ṫimċeall 'n-a mnáiḃ is 'n-a ḃfearaiḃ agus ag tabairt fá'n obair do ċaiṫis-se ṫréigean le hanḃfainne, agus ag fuirseaḋ leis an saoġal ċóṁ maiṫ leat féin aon lá riaṁ.

Is mór an níḋ duit daoine do ḃeiṫ timċeall ort a ṫuigfiḋ duit is do ċuirfiḋ treo is slaċt ort is tú ag dul i laige is an bás ag siuḃal ar do ċroiceann, daoine do ċuirfiḋ fuaim na bpaidreaċ id' ċluais is tú sínte ar leabaiḋ do ḃáis, daoine do ṫionnlacfaiḋ tú go honórach go béal na huaiġe agus do ġoilfiḋ go fuiḋeaċ id' ḋiaiḋ is an ċré dá cartaḋ ar ḋruim do ċoṁrann. 'San dtuaiṫ is breáġ an rud an óige 'nuair a ḃíonn teas 'san ḟuil is fuinneaṁ 'sna cnáṁaiḃ; is aoiḃinn ḃeiṫ ag riṫ ar na bántaiḃ is an drúċt go trom orṫa is an féar glas ċuṁra go bog fáḋ' ċosaiḃ; is aoiḃinn ḃeiṫ ag riṫ i ndiaiḋ na ngirrḟiḋe nó ag dúiseaċt an ṁada ruaiḋ as a ḟialteaċ i lár na scairte. Is aoiḃinn ḃeiṫ id' ḟear láidir ċalma ag obair go neaṁ-ṫuirseaċ ó Luan go Saṫárn—ag rómar is ag grafaḋ ag treaḃaḋ is ag fuirseaḋ, ag cur síl is ag baint féir, ag daingniuġaḋ is ag casaḋ na gcaoraċ, is gur leat féin toraḋ do ṡaoṫair, agus neart agat luiġe is éirġe nuair is maiṫ leat é, agus gan cur isteaċ ag aoinne ort; gaċ aoinne mór-dtimċeall ort go cneasta leat agus fonn orṫa cabruġaḋ leat i ngaċ broid is cruaḋtan, súil le raḋaire an ḟóġṁair agat agus le suaiṁneas an ġeiṁriḋ, mórḋáil ort i dtaoḃ ḟeaḃsa do ċuid arḃair nó peiṁre do ċuid eallaiġ is i dtaoḃ ṁaise na casóige do deineaḋ duit d' olainn na gcaorach. Is aoiḃinn ḃeiṫ id' ḟeanduine go seaḃrach cois na teineaḋ ḋuit féin is tú ar do ḟástaċt, do ċlann is clann do ċlainne id' ṫimċeall, cion a gcroiḋe aca ort, agus iad ag déanaṁ a ndíċill ċum slaċt is treo is feiste do ċur ort, is tú do ċosaint ar gaċ péin is droċ-úsáid, ar ḋoineann is ar ḟíor-ḃáistiġ.

Is aoiḃinn ḃeiṫ ag éisteaċt le scéaltaiḃ is aṁráintiḋiḃ is le coṁráḋ na sean, ar ṫeinteánaiḃ na gcoṁarsan le hais ḃéilṫiġ ṫeineaḋ agus an oiḋċe ag cur ḋúir-ḟeaċa, is na réiltíniḋe ar dearg-lasaḋ 'san spéir, is fuair-leoiṫne ag séideaḋ a dtuaiḋ agus na ba is na caoiriġ ag teiċeaḋ uaiḋ is ag dul fá ḋéin na foṫana. Is aoiḃinn gaċ uile tráṫ de ṡaoġal 'san dtuaiṫ. Is aoiḃinn moċóiriġe, is aoiḃinn áirneán, is aoiḃinn greas codalta fá ġéagaiḃ crann i lár an lae is grian an tsaṁraiḋ ag taiṫneaṁ go soillseaċ. Is aoiḃinn fiú an ċeaṫa is tú go tirim seascair duit féin fá ċuṁdaċ tuir, is aoiḃinn gaċ tráṫ de'n ló is de'n ḃliaḋain, do'n té go mbíonn fonn oibre air agus go réiḋtiġeann aer is grian is gaoṫ is fearṫainn is iad ag teaċt i ndiaiḋ a ċéile leis. Is buan é saoġal na ndaoine 'san dtuaiṫ; is anaṁaṁail iad muinntear na tuaiṫe; is geal é a ngáire, is grianṁar é a n-aigneaḋ, is "oscuilteaċ ait" a bíd le deoraiḋṫiḃ; is cneasta, búċ, gráḋṁar a beannuiġid dá ċéile, is cúramaċ a bíd i n-a ċéile, is fada a raġaidís dá ċéile, is orṫa bíonn an t-áṫas is teagṁáil le n-a ċéile, is orṫa ná bíonn an deabaḋ ag fágaint slán ag a ċéile.

Is mairg a ḟéanann an tuaiṫ, is mairg a ḟuaṫann drúċt na maidne ar na bántaiḃ is úire na ngéag is cuṁraċt na mbláṫ 'sna móinḟéaraiḃ. Is mairg. a leigeann dá ċlainn scaipeaḋ uaiḋ gan taiṫiġe do ṫaḃairt dóiḃ ar obair ḃreáġ ḟolláin ṫairḃiġ, is gan gráḋ do ċur 'n-a gcroiḋe do ḟaoġal 'san dtuaiṫ. Ní'l aon ṁaiṫeas i dtír ná bíonn muinntear na tuaiṫe go raṫṁar iomadaṁail innte. Ní ḃíonn bail ar an gcaṫair nuair ná bíonn bail ar an dtuaiṫ. Ní ḃíonn aḋḃar cogaiḋ ar fóġnaṁ áit ná bíonn luċt na tuaiṫe go láidir calma, agus áit ná bíonn aḋḃar cogaiḋ ar fóġnaṁ, luaṫ nó mall tiocfaiḋ an náṁaid agus scriosfaiḋ sé an dúṫaiġ agus béarfaiḋ sé leis a mbeiḋ de ḟaiḋḃreas ann agus cuirfiḋ sé smaċt ar a daoiniḃ agus beiḋ a slioċt fá ḋaoirse ag caoi-ġol go daingean.

3 2044 010 380 301

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED
MAR 2 1989 ILL
APR 1 1 1989
CANCELLED
OCT 2 3

WIDENER LIBRARY
HX VB9X 5